

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Π.Μ.Σ. «ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ»

(Κατεύθυνση: Πολιτική Κοινωνιολογία)

ΕΚΠΟΝΗΣΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΔΙΑΤΡΙΒΗΣ

‘Θέλημα Θεού: Το κίνημα των εποίκων του Ισραήλ και η επίδραση του
στην ισραηλινή κοινωνία’

Φαρόπουλος Κώστας

A.M.: 1110M026

Επιβλέπων καθηγητής:

Κούτσης Αλέξανδρος

8 Σεπτεμβρίου 2013

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΤΟ ΧΤΙΣΙΜΟ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ	7
1.1: THEODORE HERZL.....	9
1.2: ΖΕ΄ΕV JABOTINSKY	11
1.3: DAVID BEN-GURION.....	14
1.4: ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΤΟ ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΤΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ GUSH	
EMUNIM	19
2.1: ΜΕΣΣΙΑΝΙΚΟΣ ΣΙΩΝΙΣΜΟΣ.....	19
2.2: ΡΑΒΒΙΝΟΣ AVRAHAM ΚΟΟΚ	21
2.3: ΡΑΒΒΙΝΟΣ ZVI YEHUDA ΚΟΟΚ.....	22
2.4: Η ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ GUSH EMUNIM	24
2.5: ΤΟ ΡΕΠΕΡΤΟΡΙΟ ΔΡΑΣΗΣ ΤΟΥ GUSH EMUNIM.....	28
2.6: ΝΕΟΣΙΩΝΙΣΜΟΣ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΜΕΤΑΣΙΩΝΙΣΜΟΥ	30
2.6.1: <i>ΝεοΣιωνισμός</i>	32
2.6.2: <i>Μετασιωνισμός</i>	33
2.7: Η ΠΑΡΑΚΜΗ ΤΟΥ GUSH EMUNIM.....	37
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ GUSH EMUNIM	38
3.1: ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΕΠΟΙΚΙΣΜΟΙ.....	43
3.2: ΟΙ ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΟΥ 1977 ΚΑΙ Η ΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΕΚΛΟΓΙΚΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ	45
3.3: ΤΟ GUSH EMUNIM ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ ΄90: Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΟΥ ΄ΟΣΛΟ	50
3.4: ΤΟ GUSH EMUNIM ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΜΕΤΑ ΤΟ ΄ΟΣΛΟ.....	54
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ GUSH EMUNIM ΣΤΗΝ ΙΣΡΑΗΛΙΝΗ	
ΚΟΙΝΩΝΙΑ	57
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	63
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	66

Πρόλογος

Στις 2 Νοεμβρίου του 1917 ο Arthur James Balfour, υπουργός εξωτερικών της Μεγάλης Βρετανίας απέστειλε μια επιστολή, μέσω του βαρόνου Rothschild, στη Σιωνιστική Οργάνωση Μεγάλης Βρετανίας και Ιρλανδίας, στην οποία ανέφερε:

‘Η κυβέρνηση της Αυτού Μεγαλειότητας βλέπει ευνοϊκά την εγκατάσταση στην Παλαιστίνη μιας εθνικής εστίας για τον εβραϊκό λαό και θα χρησιμοποιήσει όλες τις δυνάμεις της για να διευκολύνει την πραγματοποίηση αυτού του σκοπού. Πρέπει να γίνει απόλυτα κατανοητό ότι δε θα γίνει τίποτα που θα μπορούσε να βλάψει τα αστικά και θρησκευτικά δικαιώματα των μη εβραϊκών κοινοτήτων στην Παλαιστίνη ή τα δικαιώματα και την πολιτική σταθερότητα που απολαμβάνουν οι Εβραίοι σε οποιαδήποτε άλλη περιοχή¹.’

Αυτή η επιστολή, που έμεινε γνωστή ως η Διακήρυξη του Balfour, σήμανε την επίσημη αποδοχή του σιωνιστικού αιτήματος για τον εποίκισμό της γης της Παλαιστίνης από τον εβραϊκό λαό. Πλέον, όπως πολλοί Σιωνιστές της εποχής επιθυμούσαν, η σιωνιστική προσπάθεια είχε την υποστήριξη μιας μεγάλης δύναμης. Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα τα πρώτα μεταναστευτικά κύματα Εβραίων στην Παλαιστίνη, δεν είχαν σαφή πολιτικά χαρακτηριστικά. Ο Σιωνισμός ήταν ακόμη σε πρώιμο στάδιο ως κίνημα, και δύσκολο να ασκήσει ουσιαστική επιρροή. Λίγες δεκαετίες έπειτα όμως, και ήδη είχε καταφέρει να γίνει αποδεκτό το αίτημα του στα ανώτερα στρώματα της διεθνούς πολιτικής σκηνής.

Τις επόμενες δεκαετίες η άφιξη Εβραίων από την Ευρώπη γενικεύτηκε, και η ρήξη με τους Παλαιστίνιους Άραβες, των οποίων ο εθνικισμός ως ιδεολογία μόλις είχε αρχίσει να αναπτύσσεται (εν μέρει ως αντίδραση στον εποίκισμό της γης τους), ήταν αδύνατο να αποφευχθεί. Η αποικιοκρατική νοοτροπία των Εβραίων της Ευρώπης αντιμετώπιζε τους Παλαιστίνιους καθαρά ως κατώτερους, ενώ η σιωνιστική ιδεολογία τους θεωρούσε ξένο σώμα στη γη του Ισραήλ, το οποίο έπρεπε να αφαιρεθεί.

Ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος και το εβραϊκό ολοκαύτωμα έδωσαν νέα ώθηση στο ζήτημα της ίδρυσης του κράτους του Ισραήλ στην Παλαιστίνη. Αν και υπήρξαν προσπάθειες μέσω διαπραγματεύσεων για συμφωνία μεταξύ των δύο

¹ Lacquer, Walter και Rubin, Barry (ed.), *The Israel-Arab Reader* (Penguin Books, New York, 2001), σελ. 16

κοινοτήτων, αυτές ναυάγησαν και στις 15 Μαΐου 1948 το Ισραήλ κήρυξε την ανεξαρτησία του. Τις επόμενες ώρες οι στρατοί της Αιγύπτου, της Ιορδανίας, της Συρίας και του Ιράκ κήρυξαν τον πόλεμο και εισέβαλλαν στο έδαφος του. Από τον πόλεμο του 1948 το Ισραήλ βγήκε νικητής, αποφεύγοντας την διάλυσή του. Κι άλλοι πόλεμοι ακολούθησαν (1956, 1973) με κρισιμότερο αυτόν του 1967. Η σαρωτική νίκη του Ισραήλ επι των αντιπάλων του, σήμανε την ισχυροποίηση και εδραίωση του στην περιοχή, ως κρατική οντότητα.

Ο πόλεμος του 1967 πέρα από τη σημασία που είχε για την θέση του Ισραήλ στη Μέση Αατολή, επέδρασε καταλυτικά και στη μεταμόρφωση της ισραηλινής κοινωνίας. Μέρι τότε, το Ισραήλ ζούσε υπό ένα μόνιμο υπαρξιακό άγχος, που είχε προκαλέσει το ολοκαύτωμα στην Ευρώπη. Η νίκη το '67 για πρώτη φορά, έδιωξε αυτούς τους φόβους και συνέβαλλε στη διαμόρφωση μιας νέας εθνικής αφήγησης, η οποία αφομοιώθηκε τελικά κι έγινε μέρος της εθνικής ταυτότητας της χώρας. Η αφήγηση αυτή ήθελε το Ισραήλ ισχυρό, δυνατό και ικανό να αμυνθεί αν βρεθεί σε κίνδυνο και ερχόταν σε αντιπαραβολή με τον εβραϊσμό της Διασποράς, που ακόμη και μπροστά στην εξολόθρευση του, δεν αντέδρασε και δεν αντιστάθηκε.

Ο πόλεμος του '67 έφερε και μια ακόμη νέα παράμετρο στις σχέσεις του Ισραήλ με τους Παλαιστίνιους. Η κατάκτηση της Δυτικής Όχθης, της Λωρίδας της Γάζας και των υψίπεδων του Γκολάν, οδήγησε στην ανάγκη διαμόρφωσης μιας πολιτικής διαχείρισης αυτών των εδαφών. Η απόφαση για διατήρηση του ελέγχου των κατεχόμενων από το Ισραήλ ήταν αυτή που άλλαξε το γεωγραφικό, δημογραφικό και πολιτικό τοπίο της περιοχής ριζικά. Η απόφαση αυτή επηρρέαστηκε σαφώς από την ανάδυση ενός νέου κινήματος, του οποίου η ιδεολογία στηριζόταν σε μια μεσσιανική ανάγνωση της ιστορίας της χώρας. Η επιστροφή του εβραϊκού λαού στη γη του Ισραήλ και η προοπτική δημιουργίας του «Μεγάλου Ισραήλ» ήταν απόδειξη της έναρξης της διαδικασίας της Λύτρωσης, όπως περιγράφεται στα ιερά κείμενα. Ο εποικισμός της γης της Παλαιστίνης, ήταν ο μόνος τρόπος για την επίτευξη του μεσσιανικού οράματος της Λύτρωσης. Το κίνημα λεγόταν Gush Emunim, και αντλώντας έμπνευση από τα γραπτά και το λόγο των ραββίνων Avraham Kook και Zvi Yehuda Kook, επηρρέασε βαθιά την ισραηλινή κοινωνία.

Το βασικό επιχείρημα της παρούσας εργασίας είναι πως το κίνημα του Gush Emunim και το κίνημα των εποίκων γενικότερα, έχει ασκήσει τόσο μεγάλη επίδραση στην ισραηλινή κοινωνία, ώστε έχει συμβάλλει τα μέγιστα στην

ιδεολογική μεταστροφή της προς τα δεξιά, υιοθετώντας σαφώς πιο συντηρητικές και αντιδραστικές πολιτικές θέσεις. Αυτό γίνεται εμφανές και από τα εκλογικά αποτελέσματα των τελευταίων τεσσάρων δεκαετιών, και από τη γενικότερη στάση της κοινωνίας σε ζητήματα, όπως αυτό της ασφάλειας ή τις σχέσεις με τους Παλαιστίνιους.

Για να εξετάσουμε αυτή την επίδραση, αν όντως υπάρχει και σε ποίο βαθμό έχει επηρεάσει την πορεία της ισραηλινής κοινωνίας, η εργασία έχει χωριστεί σε τέσσερα βασικά μέρη. Στο πρώτο μέρος θα εξετάσουμε το χτίσιμο της εθνικής ταυτότητας του Ισραήλ. Στη διαμόρφωση της έχουν συμβάλλει πολλοί διαφορετικοί παράγοντες, όπως ο Σιωνισμός ως εθνικιστικό πολιτικό κίνημα στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, με το έργο του Theodore Herzl να ξεχωρίζει στη διατύπωση του οράματος για ένα εβραϊκό κράτος στην Παλαιστίνη, και του Ze'ev Jabotinsky, ο οποίος ήταν ο πρώτος που διατύπωσε ρητώς και με πολιτικούς όρους το αίτημα δημιουργίας κράτους εκεί, περνώντας από το φαντασιακό επίπεδο στο καθ'όλα πρακτικό. Θα εξετάσουμε ακόμη την επίδραση του ολοκαυτώματος, στον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνεται τον εαυτό της και τη θέση της στον κόσμο, η ισραηλινή κοινωνία.

Στο δεύτερο μέρος θα μελετήσουμε το ιδεολογικό υπόβαθρο του Gush Emunim και του κινήματος των εποίκων. Το έργο των ραββίνων Kook είναι καίριο στην προσπάθεια να κατανοήσουμε τη μεσσιανική ρητορική των εποίκων και την προσκόλληση τους με τη γη της Παλαιστίνης, ως βασικού παράγοντα για την ολοκλήρωση της Λύτρωσης. Σε ένα γενικότερο πλαίσιο θα εξετάσουμε τα δύο βασικά ιδεολογικά ρεύματα στην ισραηλινή κοινωνία σήμερα, το Νεοσιωνισμό που αποτελεί στην ουσία τη θρησκευτική μεσσιανική ιδεολογία των εποίκων, και το Μετασιωνισμό, τον οποίο πρεσβεύει κυρίως η Αριστερά της χώρας, και ο οποίος προτείνει μια εναλλακτική αφήγηση της ιστορίας της χώρας, απορρίπτοντας το Σιωνισμό ως συστατικό της στοιχείο.

Στο τρίτο μέρος της εργασίας εξετάζουμε τη δράση του Gush Emunim και του μεσσιανικού κινήματος. Μελετώντας τον τρόπο που έδρασε από την ίδρυση του μέχρι τις μέρες μας, μπορούμε να ανιχνεύσουμε τα στοιχεία εκείνα που το έκανε τόσο ισχυρό και που το κατέστησε ως μια από τις κυρίαρχες ιδεολογικές κατευθύνσεις στη χώρα σήμερα. Τέλος, στο τέταρτο μέρος μελετάμε ακριβώς την επίδραση του κινήματος των εποίκων στην ισραηλινή κοινωνία. Βλέπουμε τη διείσδυση του σε αυτήν, σε νευραλγικούς τομείς του κρατικού μηχανισμού, όπως η εκπαίδευση, ο στρατός και το σύστημα δικαιοσύνης. Οι έποικοι έχουν κατορθώσει

να δημιουργήσουν μια κοινωνία μέσα στην κοινωνία. Αποδεχόμενοι κάποιες από τις λειτουργίες της κοσμικής κοινωνίας (στρατός, κυβέρνηση) και απορρίπτοντας άλλες, έχουν κατορθώσει, να αυτονομηθούν σε βασικά ζητήματα, όπως αυτό της εκπαίδευσης, και να εφαρμόσουν τους δικούς τους όρους κοινωνικοποίησης εντός της κοινότητάς τους.

Κεφάλαιο Πρώτο: Το χτίσιμο της εθνικής ταυτότητας

Ο Σιωνισμός ως κίνημα πρωτοεμφανίστηκε στην Ευρώπη τη δεκαετία του 1880, και στόχευε στην αναγέννηση του εβραϊκού λαού μέσα από την επιστροφή του στα πατρογονικά εδάφη, από τα οποία εκδιώχθηκε πριν τρεις χιλιάδες χρόνια. Ο όρος «Σιωνισμός» προέρχεται από τη λέξη «Σιών», μία από τις βιβλικές ονομασίες της Ιερουσαλήμ, και πρωτοχρησιμοποιήθηκε από τον Nathan Birnbaum, έναν Βιεννέζο συγγραφέα, που εξέδωσε την εποχή εκείνη το πρώτο γερμανόφωνο εβραϊκό περιοδικό². Αρχικά ο Σιωνισμός αποτέλεσε ένα κίνημα κατά των διώξεων των Εβραίων στην Ευρώπη, και κυρίως στη Ρωσία, όπου η τσαρική Ρωσία είχε γενικεύσει τις διώξεις των Εβραίων με πογκρόμ εναντίον τους, ενθαρρύνοντας και επιδοτώντας τον αντισημιτισμό στην κοινωνία.

Ο Σιωνισμός σταδιακά απέκτησε χαρακτηριστικά εθνικιστικού πολιτικού κινήματος, με τους θιασώτες του να διατυπώνουν μια στάση που θα σημάδευε την πορεία του κινήματος και του μετέπειτα κράτους του Ισραήλ. Το κυρίαρχο επιχείρημα ήταν πως έχουν αναφαίρετο ιστορικό δικαίωμα οι απανταχού Εβραίοι να διεκδικήσουν την πολιτική και γεωγραφική τους αποκατάσταση, με την επιστροφή στη γη, απ'όπου εκδιώχτηκαν πριν τρεις χιλιετίες. Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, οι περισσότεροι Σιωνιστές ηγέτες ταύτιζαν την προσπάθεια εθνικής αναγέννησης με την επιστροφή στην Παλαιστίνη. Η επάνοδος θα ήταν εύκολο να πραγματοποιηθεί, πίστευαν, εφόσον υπήρχε η πολιτική βούληση, καθώς η Παλαιστίνη για τους Σιωνιστές ήταν μια «γη χωρίς λαό, για ένα λαό χωρίς γη».³

Το σιωνιστικό κίνημα κύριο στόχο είχε τον τερματισμό των διώξεων των Εβραίων, και τη δημιουργία ενός εθνικού κράτους, ακριβώς όπως έκαναν τόσοι άλλοι λαοί στην Ευρώπη εκείνη την εποχή. Ο Σιωνισμός χρησιμοποίησε τις βιβλικές προφητείες περί επιστροφής του εβραϊκού λαού στη Σιών, για να χτίσει ένα πολιτικό κίνημα. Το κίνημα αυτό, στην ουσία, πήρε τις θρησκευτικές πεποιθήσεις του εβραϊκού λαού, τις επαναεφήυρε πολιτικοποιώντας τις, και τις κατέστησε τον πυρήνα του σιωνιστικού εθνικιστικού κινήματος. Από εκεί κι έπειτα, η διεκδίκηση της

² Rose, Jacqueline, *Το ζήτημα του Σιωνισμού* (Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2006), σελ. 175

³ Σακκάς, Γιάννης Δ., *Το Παλαιστινιακό Μέρος Α': Ο Σιωνισμός, οι Άραβες και ο διεθνής παράγοντας, 1882-1948* (Πατάκης, Αθήνα, 2005), σελ. 52

Παλαιστίνης ως πατρογονικής γης, του *Eretz Israel*, αποτέλεσε προφανή και αυτονόητο στόχο.⁴

1.1: Theodore Herzl

Πρωτεργάτης του σιωνιστικού κινήματος και βασικός υπεύθυνος για την ανάπτυξη του τις τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} ήταν ο Theodore Herzl (1860-1904). Ο Herzl, Εβραίος γεννημένος στην Ουγγαρία, έζησε στη Βιέννη ως δημοσιογράφος και συγγραφέας. Δεν είχε δείξει ιδιαίτερο ενδιαφέρον στα ζητήματα του σιωνισμού, μέχρι την εποχή της υπόθεσης Dreyfus. Ο Alfred Dreyfus ήταν Εβραίος αξιωματικός του γαλλικού στρατού, ο οποίος κατηγορήθηκε για προδοσία. Μια κατηγορία, της οποίας κύριο κίνητρο ήταν ο αντισημιτισμός. Ο Herzl, παρακολούθησε τη δίκη του Dreyfus ως ανταποκριτής, και ήταν αυτή που τον έκανε να στρέψει την προσοχή του στο εβραϊκό ζήτημα. Συνειδητοποίησε πως η ομαλή αφομοίωση των Εβραίων στις ευρωπαϊκές κοινωνίες ήταν ένα όνειρο που δε θα γινόταν ποτέ πραγματικότητα. Απέκτησε μια ιδιαιτέρως πεσιμιστική στάση απέναντι στο ζήτημα του αντισημιτισμού. Άρχισε να αντιλαμβάνεται τον κόσμο ως ένα δίπολο μεταξύ Εβραίων και αντισημιτών, από το οποίο ο εβραϊκός λαός δεν θα μπορέσει να ξεφύγει ποτέ. Αποτελούσε ένα ιστορικό συνεχές, μια φυσική κατάσταση που δε θα εκλείψει ποτέ⁵. Κι αυτό, διότι οι Εβραίοι δεν αποτελούσαν απλώς μια θρησκεία, αλλά ένα ξεχωριστό έθνος, το οποίο περίμενε τη στιγμή της γέννησης του⁶. Ως εκ τούτου, ο Herzl διατύπωσε την ιδέα, πως μόνο με τη δημιουργία ενός εθνικού εβραϊκού κράτους, θα μπορούσαν οι Εβραίοι να αντιμετωπίσουν τον αντισημιτισμό που τους στοίχιωνε για αιώνες.

Ο Herzl εξέδωσε δύο βιβλία, στα οποία περιέγραψε το όραμα του για την πραγμάτωση του σιωνιστικού εγχειρήματος. Το πρώτο ήταν το *The Judenstaat*, του οποίου η κυκλοφορία θεωρείται και η απαρχή της ιστορίας του σιωνιστικού κινήματος. Ταύτισε τον Herzl με τον πολιτικό Σιωνισμό, και έθεσε τα βασικά ζητήματα που θα απασχολούσαν το κίνημα τις επόμενες δεκαετίες και μέχρι την

⁴ Pappe, Ilan, *The Ethnic Cleansing of Palestine* (OneWorld Publications, Oxford, 2006), σελ. 11

⁵ Zertal, Idith, *Israel's Holocaust and the Politics of Nationhood* (Cambridge University Press, Cambridge, 2005), σελ. 166

⁶ Shlaim, Avi, *The Iron Wall: Israel and the Arab World* (Penguin Books, London, 2000), σελ. 2

ίδρυση του ισραηλινού κράτους το 1948. Κύρια θέση του Herzl ήταν πως το εβραϊκό ζήτημα ήταν ένα κατ'εξοχήν πολιτικό ζήτημα, που μπορούσε να επιλυθεί μόνο με πολιτικούς όρους⁷. Στο *Judenstaat* ο Herzl μίλησε για τον «Νέο Εβραίο» που θα γεννιόταν μέσα από την ίδρυση ενός εβραϊκού κράτους, απαλλαγμένου από τον τρόμο και φόβο που προκαλούσε ο αντισημιτισμός της Ευρώπης. Ο «νέος Εβραίος» θα αποκτούσε το σεβασμό και την τιμή που αποζητούσε για αιώνες ο Εβραίος της Διασποράς, αλλά που ποτέ δεν κατάφερε να κατακτήσει⁸. Αυτή η στάση αποτέλεσε έναν από τους βασικούς πυλώνες χτισίματος της εθνικής ταυτότητας του κράτους του Ισραήλ, μετά την ίδρυση του. Στο δεύτερο βιβλίο του, *Altneuland*, ο Herzl καταπιάστηκε με το ζήτημα των γηγενών πληθυσμών της Παλαιστίνης, περιγράφοντας την ανάπτυξη μια ειδυλλιακής σχέσης μεταξύ Εβραίων αποίκων και Αράβων, βασισμένη σε αμοιβαίο σεβασμό και συνεργασία. Ο Herzl, πιστός στο πνεύμα της εποχής στην Ευρώπη, αντιμετώπιζε με αποικιοκρατική υπεροψία τους Άραβες της Παλαιστίνης, θεωρώντας τους πρωτόγονους και οπισθοδρομικούς. Ενώ δημόσια, όπως στο βιβλίο του, αναφερόταν στην ανάγκη συνύπαρξης, σε ιδιωτικές συζητήσεις έθετε σαφώς το ζήτημα εκτοπισμού του αραβικού πληθυσμού, ως προϋπόθεση για την ίδρυση του εβραϊκού κράτους εκεί⁹, αγνοώντας την πιθανότητα ανάπτυξης εθνικιστικού κινήματος και από τους ίδιους τους Άραβες της Παλαιστίνης, ως αντίδραση στον εποικισμό της γης τους από τους Σιωνιστές¹⁰.

Ο Herzl αποτέλεσε ηγετική μορφή του σιωνιστικού κινήματος μέχρι το θάνατο του, το 1904. Κύρια επιδίωξη του ήταν να βρει πολιτική στήριξη από τις μεγάλες δυνάμεις της εποχής. Ταξίδευε ασταμάτητα στις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες, και είχε συναντήσεις με τον πάπα, το βασιλιά της Ιταλίας και τον Γερμανό κάιζερ, ενώ σε ακρόαση με το Σουλτάνο της Οθωμανικής αυτοκρατορίας επιχείρησε ανεπιτυχώς να αποσπάσει την άδεια του για εποικισμό της Παλαιστίνης¹¹. Το 1897 διοργάνωσε το πρώτο Παγκόσμιο Σιωνιστικό Συνέδριο στη Βασιλεία της Ελβετίας. Το μανιφέστο που παρήγαγε το Συνέδριο ρητώς ανέφερε πως «το σιωνιστικό κίνημα

⁷ Σακκάς, Γ.Δ., *Το Παλαιστινιακό*, σελ. 31

⁸ Morris, Benny, *Righteous Victims: A History of the Zionist-Arab Conflict, 1881-2001* (Vintage Books, New York, 2001), σελ. 21

⁹ ό.π.

¹⁰ Shlaim, Avi, *The Iron Wall*, σελ. 4

¹¹ ό.π., σελ. 5

στοχεύει στη δημιουργία ενός ασύλου για τον εβραϊκό λαό στο Eretz Israel, εγγυημένο από το διεθνές δίκαιο»¹². Το συνέδριο ήταν επιτυχές και έδωσε τέτοια ώθηση στο σιωνιστικό κίνημα, ώστε στο ημερολόγιο του ο Herzl να σημειώσει:

‘...στη Βασιλεία ίδρυσα το εβραϊκό κράτος. Αν το πω αυτό μεγαλόφωνα σήμερα, θα μου απαντήσουν με γέλια. Ίσως σε πέντε χρόνια, και σίγουρα σε πενήντα όμως, όλοι θα το γνωρίζουν’¹³.

1.2: Ze’ev Jabotinsky

Αν ο Theodore Herzl ήταν ο άνθρωπος που διατύπωσε ένα αφηρημένο όραμα για τη δημιουργία εβραϊκού κράτους στην Παλαιστίνη και ενέπνευσε την εβραϊκή κοινότητα της Ευρώπης να το κυνηγήσει, ο Ze’ev Jabotinsky (1880-1940) ήταν εκείνος που περιέγραψε με σαφήνεια τον τρόπο με τον οποίο αυτό θα γινόταν πραγματικότητα. Ο Jabotinsky, γεννημένος στην Οδησό, δούλεψε ως δημοσιογράφος στη Ρώμη και τη Βιέννη, και από πολύ νεαρή ηλικία ασχολήθηκε ενεργά με το σιωνιστικό κίνημα. Κατά τη διάρκεια του 1^{ου} Παγκόσμιου Πόλεμου οργάνωσε εβραϊκές ομάδες αυτοάμυνας, ενώ το 1921 εξελέγη μέλος της εκτελεστικής επιτροπής του σιωνιστικού κινήματος, απ’όπου παραιτήθηκε δύο χρόνια μετά, διαφωνώντας με την πολιτική που ακολουθούσε στο ζήτημα της Παλαιστίνης. Το 1926 ίδρυσε το Ρεβιζιονιστικό κόμμα, αντιπολιτευόμενος την ηγεσία του κινήματος. Τα επόμενα χρόνια προχώρησε στη δημιουργία μιας σειράς οργανώσεων, είτε πολιτικών όπως η Beitar, είτε παραστρατιωτικών, όπως η Irgun. Το 1940 τελικά πέθανε στο Λονδίνο εξορισμένος, καθώς οι βρετανικές αρχές στην Παλαιστίνη του απαγόρευσαν την επιστροφή του εκεί¹⁴.

Ο Jabotinsky αποτέλεσε τον πνευματικό πατέρα του δεξιού πολιτικού ρεύματος του Ισραήλ, και του Likud. Αντιτάχθηκε σθεναρά στην αοριστία των στόχων του σιωνιστικού κινήματος και επεδίωξε τη διατύπωση σαφώς καθορισμένων πολιτικών στόχων, οι οποίοι θα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν σε ένα διάστημα μερικών χρόνων. Οι ιδέες του χαρακτηρίζονταν από έναν επιθετικό μαξιμαλισμό, τον

¹² Pappé, Ilan, *A History of Modern Palestine* (Cambridge University Press, Cambridge, 2004), σελ. 37

¹³ Shlaim, Avi, *The Iron Wall*, σελ. 3

¹⁴ ό.π., σελ. 11

οποίο διατύπωσε μέσα από το ρεβιζιονιστικό κόμμα. Ο Jabotinsky περιέγραψε με σαφήνεια την ανάγκη ίδρυσης εβραϊκού κράτους στην Παλαιστίνη, κάτι που η ηγεσία του κινήματος απέφευγε να κάνει. Η πολιτική του θεώρηση σχετικά με το σιωνιστικό ζήτημα διεπόταν από δύο βασικές αρχές. Πρώτον, διεκδικούσε την ακεραιότητα της αρχαίας γης του Ισραήλ, του Eretz Israel, και στις δύο όχθες του ποταμού Ιορδάνη, σύμφωνα με τις αγίες γραφές, και δεύτερον απαιτούσε την άμεση διακήρυξη του εβραϊκού δικαιώματος κυριαρχίας σε ολόκληρη αυτή την περιοχή¹⁵. Κατά τη διάρκεια του δέκατου έκτου Σιωνιστικού Συνεδρίου στη Ζυρίχη, το 1929, ο Jabotinsky απαντώντας στους επικριτές του είπε πως:

‘η έννοια του εθνικού σπιτιού μπορεί να έχει μόνο μια ερμηνεία στην ψυχή του εβραϊκού λαού, και αυτή είναι ένα εθνικό κράτος με μια κυρίαρχη εβραϊκή πλειοψηφία, στο οποίο οι Εβραίοι θα αποφασίζουν για την κατεύθυνση που θα πρέπει να ακολουθήσει η κοινότητα¹⁶’.

Για να γίνει αυτό πραγματικότητα ο Jabotinsky θεωρούσε απαραίτητη την έναρξη μιας «διαδικασίας αποικιοποίησης της Παλαιστίνης και στις δύο όχθες της¹⁷». Αυτή η ιδιαίτερα επιθετική προσέγγιση του Jabotinsky στο θέμα του εποικισμού της Παλαιστίνης σε σχέση με την επίσημη πολιτική του σιωνιστικού κινήματος, που περιοριζόταν στο σταδιακό εποικισμό της γης και πάντα υπό την αιγίδα των Βρετανών, έθετε και κάποια ερωτήματα σχετικά με τη στάση του απέναντι στους Άραβες της Παλαιστίνης. Σε δύο σημαντικά άρθρα που δημοσίευσε το 1923 με τίτλο «Σχετικά με το Ατσάλινο Τείχος» περιέγραψε τις θέσεις του, σχετικά με τη συμβίωση με τους Άραβες. Την περίοδο εκείνη ο αραβικός εθνικισμός βρισκόταν σε άνοδο ως αντίδραση στην παραμονή των Βρετανών στη χώρα, και κυρίως στη συνεχιζόμενη άφιξη εβραϊκών πληθυσμών στην Παλαιστίνη για εγκατάσταση. Ο Jabotinsky είχε αντιληφθεί πως η συνύπαρξη μεταξύ των δύο πληθυσμών ήταν «αδύνατη, τώρα ή στο απώτερο μέλλον¹⁸». Κατανοούσε πως ο αραβικός πληθυσμός

¹⁵ ό.π., σελ. 12

¹⁶ Tessler, Mark, *The Political Right in Israel: Its Origins, Growth, and Prospects* (Journal of Palestine Studies, Vol. 15, No. 2 (Winter, 1986), σελ. 19

¹⁷ ό.π.

¹⁸ Shlaim, Avi, *The Iron Wall*, σελ. 13

(και οποιοσδήποτε άλλος πληθυσμός θα λειτουργούσε ανάλογα, ομολογούσε και ο ίδιος) θα αντιστεκόταν σε όποια προσπάθεια υφαρπαγής της γης του. Συνεπώς, ισχυριζόταν, η μόνη λύση σε αυτό το καίριο ζήτημα, ήταν η ύπαρξη μιας ισχυρής στρατιωτικής δύναμης, «ενός ατσάλινου τείχους», η οποία όντας ανεξάρτητη από τον τοπικό πληθυσμό, θα μπορούσε να διασφαλίσει τη συνέχιση του εποίκισμού της Παλαιστίνης¹⁹. Ο Jabotinsky προέβαλλε λοιπόν ως λύση την ύπαρξη μιας ισχυρής εβραϊκής στρατιωτικής δύναμης, ικανής να αποτρέψει κάθε ιδέα εξέγερσης των Αράβων. Ο Jabotinsky θεωρούσε πως ο εβραϊκός λαός είχε «ηθικό δικαίωμα επιστροφής στην Παλαιστίνη. Ένα δικαίωμα που είχε αναγνωρίσει ολόκληρος ο πολιτισμένος κόσμος»²⁰. Και ήταν διατεθειμένος να χρησιμοποιήσει κάθε μέσο για την επίτευξη αυτού του στόχου, ακόμη και τη βία. Καταλήγωντας στο άρθρο του ο Jabotinsky λέει:

‘...μια ιερή αλήθεια, της οποίας η πραγματοποίηση απαιτεί τη χρήση βίας, δεν παύει να είναι μια ιερή αλήθεια. Αυτή είναι η βάση της στάσης μας απέναντι στην αραβική αντίσταση. Και θα είμαστε έτοιμοι να μιλήσουμε για συμφωνία, όταν εκείνοι θα είναι έτοιμοι²¹’.

Σε αυτή τη μικρή παράγραφο ο Jabotinsky περιγράφει δύο βασικές παραμέτρους της πολιτικής που άσκησε το κράτος του Ισραήλ επί των Παλαιστινίων, από την ίδρυση του, και κυρίως από τον πόλεμο του 1967, κι έπειτα. Από τη μία, η εισαγωγή στην πολιτική φρασεολογία μεσσιανικών επιχειρημάτων (ιερή αλήθεια) θα αρχίσει να γίνεται όλο και πιο συχνή, ακόμη και από καθαρά κοσμικούς πολιτικούς και ηγέτες (όπως ήταν και ο ίδιος ο Jabotinsky), και από την άλλη η στάση του κράτους του Ισραήλ μετά την ίδρυση του θα χαρακτηριστεί από την επιβολή της θέλησης του στον αραβικό πληθυσμό, κυρίως μέσω της βίας.

Το σιωνιστικό κίνημα επηρεάστηκε από το έργο και τη δράση του Ze’ev Jabotinsky σε πολύ μεγάλο βαθμό. Η αντίθεση του με τον παραδοσιακό Σιωνισμό στο θέμα της χρήσης βίας, αποτέλεσε ζήτημα ιδεολογικής σύγκρουσης εντός του

¹⁹ ό.π.

²⁰ ό.π., σελ. 15

²¹ ό.π.

σιωνιστικού κινήματος. Οι εργατικοί Σιωνιστές (Labour Zionism) που αποτελούσαν το κυρίαρχο ιδεολογικό ρεύμα για πολλές δεκαετίες, πίστευαν στη δημιουργία του εβραϊκού κράτους μέσα από την αφομοίωση του αραβικού πληθυσμού και τη συνύπαρξη αρχικά. Τελικά όμως, οι θέσεις του Jabotinsky περί Ατσάλινου Τείχους άρχισαν να κερδίζουν έδαφος και σε αυτούς, και μερικά χρόνια αργότερα κατέληξε να αποτελεί κυρίαρχη πολιτική του κράτους του Ισραήλ. Και μόνο αυτό το γεγονός, αναδεικνύει τη βαρύτητα και την επίδραση των ιδεών του Jabotinsky στη διαμόρφωση της εθνικής ταυτότητας του Ισραήλ.

1.3: David Ben-Gurion

Ο David Ben-Gurion (1886-1973) αποτελεί την πιο καταλυτική φιγούρα της ισραηλινής πολιτικής την περίοδο πριν την ίδρυση του κράτους του Ισραήλ, αλλά και μετά, οπότε και διετέλεσε πρωθυπουργός της χώρας για δέκα πέντε χρόνια με ένα μικρό διάλειμμα ενδιάμεσα. Ο Ben-Gurion γεννήθηκε στην Πολωνία και ήδη το 1906, σε ηλικία είκοσι ετών, ταξίδεψε στην Παλαιστίνη. Αφού σπούδασε νομικά στην Κωνσταντινούπολη, ταξίδεψε στις ΗΠΑ και το 1921 εκλέχθηκε γραμματέας της Histadrut, της Γενικής Ομοσπονδίας Εργατών της Παλαιστίνης, θέση που διατήρησε έως το 1935. Μέχρι το 1948 διετέλεσε πρόεδρος της Εβραϊκής Οργάνωσης της Παλαιστίνης, και από το 1948 έως την παραίτησή του το 1963 υπηρέτησε ως πρωθυπουργός και υπουργός άμυνας του νεοσύστατου κράτους του Ισραήλ.

Ο Ben-Gurion αποτελεί το καλύτερο παράδειγμα του πως ο εργατικός Σιωνισμός σταδιακά ασπάστηκε τη θέση του Jabotinsky περί ατσάλινου τείχους. Αρχικά, και εκφράζοντας τις θέσεις του εργατικού Σιωνισμού υποστήριζε πως το αραβικό ζήτημα δεν ήταν εθνικό, αλλά ταξικό. Το πρόβλημα θα λυνόταν, όταν οι Άραβες εργάτες συνειδητοποιούσαν πως εχθροί τους είναι οι Άραβες κεφαλαιοκράτες, και όχι ο εβραϊκός πληθυσμός²². Σταδιακά, άρχισε να αντιλαμβάνεται πως η άρνηση των Αράβων απέναντι στον εποίκισμό της γης τους ήταν απόλυτη, και όταν ξέσπασε η αραβική επανάσταση την περίοδο 1936-39 αποδέχτηκε πια τον εθνικό χαρακτήρα της σύγκρουσης, κάτι που δε δεχόταν έως τότε. Ο Ben-Gurion θεωρούσε την ειρήνη όχι αυτοσκοπό, αλλά απλώς ένα μέσο για την ολοκληρωτική πραγμάτωση του Σιωνισμού. Πίστευε πως η ειρήνη με τους

²² ό.π., σελ. 16

Άραβες ήταν εφικτή, αλλά όχι σύντομα και βεβαίως μόνο «αν οι Άραβες νιώσουν την απόλυτη απελπισία και αδυναμία να αντιδράσουν²³». Αυτή του η θέση ήταν ουσιαστικά όμοια με εκείνη που είχε διατυπώσει μερικά χρόνια πριν ο Jabotinsky. Αυτή η στροφή του Ben-Gurion σημάδεψε την πολιτική ιστορία του Ισραήλ, διότι σήμανε μια γενικότερη στροφή στην πολιτική του εργατικού Σιωνισμού, σε σχέση με τη συνύπαρξη με τους Άραβες.

Ο Ben-Gurion, όντας ηγετική φυσιογνωμία και εμβληματική προσωπικότητα, άσκησε μεγάλη επίδραση πάνω στην ισραηλινή κοινωνία. Επηρέασε σε μεγάλο βαθμό την πορεία εξέλιξης του νεοσύστατου κράτους του Ισραήλ, και επέδρασε καταλυτικά στη συγκρότηση της εθνικής ταυτότητας της χώρας. Εκείνος ήταν από τους πρώτους που πραγματοποίησαν τη στροφή στην αφήγηση από το κοσμικό στο μεσσιανικό, που παρουσίασε τη θεμελίωση του κράτους του Ισραήλ ως την πραγμάτωση της λύτρωσης που τόσους αιώνες προσμένει ο εβραϊκός λαός. Στα απομνημονεύματα του αναφέρει:

‘Χωρίς μια μεσσιανική, συναισθηματική, ιδεολογική παρόρμηση, χωρίς το όραμα της επανόρθωσης και της λύτρωσης δεν υπάρχει κανένας γήινος λόγος για τον οποίο ακόμη και οι καταπιεσμένοι και απόκληροι Εβραίοι θα πρέπει να μεταβούν ειδικά στο Ισραήλ [...] οι μετανάστες είχαν κυριευθεί από ένα αθάνατο όραμα λύτρωσης, το οποίο έγινε το κυριότερο κίνητρο της ζωής τους²⁴’.

Συνεπώς, για τον Ben-Gurion ο μεσσιανισμός ήταν απαραίτητο συστατικό στο σχηματισμό του νέου κράτους. Η αναμονή της Λύτρωσης με την άφιξη στο Ισραήλ αποτελούσε τη δύναμη που ωθούσε τον Εβραϊσμό της Διασποράς, που τον κινητοποιούσε. Χωρίς αυτήν, δε θα υπήρχε κίνητρο αρκετά ισχυρό ώστε να κάνουν το βήμα και να μεταναστεύσουν στο Ισραήλ. Η χρήση του οράματος της Λύτρωσης έγινε πολύ πιο έντονος μετά την ίδρυση του κράτους του Ισραήλ και συνέβαλλε στην αφήγηση που ήθελε την ίδρυση του Ισραήλ να αποτελεί σχεδόν θεϊκή επιταγή. Σε μια ομιλία του το 1950 στην Ιερουσαλήμ ανέφερε:

²³ ό.π., σελ. 18

²⁴ Rose, J., *Το Ζήτημα του Σιωνισμού*, σελ. 81

‘Η επιστροφή στη Σιών και στη Βίβλο είναι ένα κορυφαίο παράδειγμα της αναγέννησης και της αναδημιουργίας του εβραϊκού λαού, και όσο πληρέστερη είναι η επιστροφή, τόσο πιο κοντά θα φτάσουμε στην πλήρη πολιτική και πνευματική σωτηρία’²⁵.

Ο Ben-Gurion σκοπίμως συγχέει την πολιτική με την πνευματική σωτηρία του λαού, επιχειρώντας μια ταύτιση των δύο. Από την επιστροφή των Εβραίων της Διασποράς, λοιπόν, στο νέο κράτος του Ισραήλ εξαρτάται η σωτηρία του εβραϊκού λαού γενικότερα. Ταυτόχρονα, ταυτίζει την επιστροφή στο κράτος του Ισραήλ με την επιστροφή στη Βίβλο, την επιστροφή της Διασποράς στην πατρογονική γη με την επιστροφή της στις διδαχές της Βίβλου. Συνεπώς, όπως ένας καλός πιστός έχει καθήκον να ακολουθεί τις διδαχές της Βίβλου, έτσι και οφείλει να είναι εξίσου σωστός απέναντι στο κράτος του Ισραήλ. Αυτός είναι ο μόνος τρόπος πραγμάτωσης του και σε ατομικό, και σε εθνικό επίπεδο.

Η μεσσιανική ρητορική που ενσωμάτωσε στο λόγο του ο Ben-Gurion δεν ήταν άγνωστη στην ισραηλινή κοινωνία. Για την ακρίβεια, προϋπήρχε αυτού. Ραββίνοι, όπως ο Abraham Kook, του οποίου το έργο και την επιρροή θα εξετάσουμε στο επόμενο κεφάλαιο, είχαν ήδη αντιπαραβάλλει την επιστροφή του εβραϊκού λαού στη γη της Παλαιστίνης, με τον ερχομό του Μεσσία και την Λύτρωση, σύμφωνα με τις γραφές. Η ενσωμάτωση, όμως, αυτού του θρησκευτικού λόγου στην πολιτική, συνέβαλλε τα μέγιστα στη νομιμοποίηση και αποπεριορισμό του σε μια κοινωνία, που ήταν σε γενικές γραμμές κοσμική και φιλελεύθερη.

1.4: Ολοκαύτωμα και εθνική ταυτότητα

Το γεγονός που επέδρασε καταλυτικά στη διαμόρφωση της εθνικής ταυτότητας του Ισραήλ, πέρα από το σιωνιστικό εθνικιστικό κίνημα, ήταν ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος και το εβραϊκό ολοκαύτωμα. Ο θάνατος έξι εκατομμυρίων Εβραίων στα στρατόπεδα συγκέντρωσης των ναζί συντάραξε την παγκόσμια κοινωνία, και πολύ περισσότερο την εβραϊκή διασπορά. Η ανάγκη για ίδρυση ισραηλινού κράτους φάνηκε πιο αναγκαία και επείγουσα από ποτέ. Τρία χρόνια μετά τον πόλεμο, και παρά τις αντιρρήσεις των αραβικών κρατών της περιοχής, το κράτος του Ισραήλ κήρυξε την ανεξαρτησία του, με πρωθυπουργό τον David Ben-Gurion.

²⁵ ό.π., σελ. 83

Ο Ernest Renan στο δοκίμιο του 1882, *Τι είναι το Έθνος*; αναφέρει πως για τη δημιουργία ενός έθνους, εκτός από τη δημιουργία συλλογικής μνήμης, όπου είναι απαραίτητη χρειάζεται και η συλλογική λήθη²⁶. Αυτός ο συλλογισμός περιγράφει ιδανικά τη διαλεκτική σχέση της ισραηλινής κοινωνίας με το ολοκαύτωμα τα πρώτα χρόνια ύπαρξης του κράτους του Ισραήλ. Το Ισραήλ ήταν περικυκλωμένο από εχθρικά αραβικά κράτη, και παρά τη νίκη του στον πόλεμο της ανεξαρτησίας του το 1948, εξακολουθούσε να είναι ευάλωτο. Το χτίσιμο του νέου έθνους απαιτούσε τη δημιουργία και προώθηση της εικόνας ενός «νέου Εβραίου», για τον οποίο πρώτος είχε μιλήσει ο Theodore Herzl. Αυτός ο «νέος Εβραίος» αρρενωπός και δυνατός, αντιπροσώπευε την ισχύ του νέου ισραηλινού κράτους, σε αντίθεση με τον Εβραϊσμό της Διασποράς, ο οποίος παρουσιαζόταν αδύναμος και θηλυπρεπής. Η νέα ισραηλινή δύναμη, όπως εκφράζεται από το νέο κράτος, είχε τη δύναμη να αντισταθεί και να εκδικηθεί, αν χρειαστεί, σε αντίθεση με τον Εβραίο της Διασποράς, που αδυνατούσε να προβάλλει την παραμικρή αντίσταση και δέχτηκε την εξόντωση του αδιαμαρτύρητα στα ναζιστικά κρεματόρια.

Η συλλογική λήθη, για την οποία μίλησε ο Renan, αποτέλεσε κρίσιμο σημείο για τη διαμόρφωση της εθνικής ταυτότητας του νέου κράτους του Ισραήλ κατά τη δεκαετία του '50. Αυτή η στάση απέναντι στο ολοκαύτωμα εντούτοις, άλλαξε ριζικά το Μάιο του 1960, όταν ο πρωθυπουργός Ben-Gurion ανακοίνωσε στο ισραηλινό κοινοβούλιο, την Knesset, τη σύλληψη του Adolf Eichmann, τη φυλάκιση του στο Ισραήλ, και την επικείμενη δίκη του εκεί με βάση το νόμο του ισραηλινού κράτους περί Ναζί και συνεργατών τους. Η είδηση αυτή προκάλεσε αναταραχή στην ισραηλινή κοινωνία. Το ολοκαύτωμα, το οποίο οι Ισραηλινοί απέφευγαν να αντιμετωπίσουν ως γεγονός και εμπειρία, και είχαν «θάψει» στη λήθη, τώρα καλούνταν να το αντικρίσουν και να το προσεγγίσουν. Μόνο που αυτή τη φορά, αυτό θα γινόταν από θέση ισχύος. Η δίκη του Eichmann ήταν μια καλή ευκαιρία, ώστε να λειτουργήσει ως μια αντιπαραβολή μεταξύ της αδύναμης Διασποράς, που έπεσε θύμα του, και της νέας ισραηλινής ισχύος, του νέου ισραηλινού κράτους που είχε τη δύναμη να τον καταδιώξει, να τον συλλάβει και να τον δικάσει για τα εγκλήματα του. Η εφημερίδα Yedioth Aharonot στο κύριο άρθρο της, μετά την ανακοίνωση του Ben-Gurion ανέφερε:

²⁶ Renan, Ernest, *Τι είναι Έθνος*; (Μηνιαία Επιθεώρηση Ο Πολίτης, Τεύχος 121, Ιανουάριος-Μάρτιος 1993), σελ. 33

‘...Η σύλληψη του ναζι εξολοθρευτή και η δίκη του από την ισραηλινή δικαιοσύνη θα δείξει στους τρομοκράτες κάθε είδους, πως το εβραϊκό αίμα δε θα μείνει ποτέ ξανά ανυπεράσπιστο²⁷.’

Σύμφωνα με την Idith Zertal, η διαδικασία εισαγωγής του ολοκαυτώματος στη δημόσια συζήτηση στο Ισραήλ, και της χρήσης του για τη συγκρότηση της εθνικής ταυτότητας ήταν διαλεκτική. Η μνήμη του ολοκαυτώματος εντάχθηκε στην τοπική σύγκρουση με τους Άραβες με τέτοιο τρόπο, που απέσπασε και τα δύο γεγονότα από το πολιτικό και ιστορικό τους πλαίσιο. Το υπαρξιακό άγχος που κληροδότησε το ολοκαύτωμα στην ισραηλινή κοινωνία βρήκε χώρο έκφρασης στην αραβοϊσραηλινή σύγκρουση. Ο φόβος ενός νέου ολοκαυτώματος, αυτή τη φορά από τους Άραβες, καθόρισε σε μεγάλο βαθμό τη δημόσια συζήτηση στο Ισραήλ γύρω από τη σύγκρουση, και κατέληξε να αποτελεί βασικό παράγοντα στη θεμελίωση της ισραηλινής εθνικής ταυτότητας, και στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής της ισραηλινής κοινωνίας²⁸.

Σε αυτό το πλαίσιο η εργαλειοποίηση του ολοκαυτώματος για την αντιμετώπιση κάθε απειλής που μπορεί να αντιμετωπίζει το ισραηλινό κράτος ήταν φυσιολογικό επακόλουθο. Το υπαρξιακό άγχος από τη μία και η ευκολία του επιχειρήματος από την άλλη, οδήγησε την πολιτική ηγεσία της χώρας στο να «ναζιστοποιήσει» κάθε αντίπαλο και να παρουσιάζει κάθε απειλή, μικρή ή μεγάλη, προς το κράτος του Ισραήλ ως άμεση απειλή εξολόθρευσης του, ως ένα νέο ολοκαύτωμα εν αναμονή. Από τον Ben-Gurion μέχρι τον Benjamin Netanyahu πενήντα χρόνια αργότερα, η επίκληση του ολοκαυτώματος αποτέλεσε σταθερά στον πολιτικό λόγο της χώρας.

Οι βασικοί παράγοντες συγκρότησης της εθνικής ταυτότητας του Ισραήλ ήταν ο πολιτικός Σιωνισμός, όπως τον οραματίστηκε ο Theodore Herzl και τον εφάρμοσαν οι Ze'ev Jabotinsky και ο David Ben-Gurion, καθώς και το ολοκαύτωμα του Δεύτερου Παγκόσμιου Πόλεμου. Αυτές οι δύο παράμετροι, συνδιαμόρφωσαν το χαρακτήρα του νέου ισραηλινού κράτους. Ενός κράτους κοσμικού, φιλελεύθερου και δημοκρατικού κατά τα δυτικά πρότυπα. Ο συνδυασμός αυτών των ιδίων

²⁷ Zertal, Idith, *From the People's Hall to the Wailing Wall: A Study in Memory, Fear and War* (Representations, No.69, Special Issue: Grounds for Remembering, Witner, 2000), σελ. 104

²⁸ Zertal, Idith, *Israel's Holocaust and the Politics of Nationhood*, σελ. 168

παραμέτρων, εντούτοις, με τη μεσσιανική ρητορική που άρχισε να γίνεται όλο και πιο εμφανής, στο περιθώριο μεν της ισραηλινής κοινωνίας τις πρώτες δεκαετίες του κράτους, με ολοένα μεγαλύτερη απήχηση δε, οδήγησε στην εμφάνιση του μεσσιανικού κινήματος των εποίκων. Μιας ιδεολογίας ακραίας, που θα επηρρέαζε βαθύτατα την ισραηλινή κοινωνία. Στη συνέχεια θα εξετάσουμε τον πυρήνα αυτής της ιδεολογίας, μέσα από τη μελέτη των δύο βασικών θεωρητικών της εκπροσώπων, και του ίδιου του κινήματος.

Κεφάλαιο Δεύτερο: Το ιδεολογικό υπόβαθρο του κινήματος του Gush Emunim

2.1: Μεσσιανικός Σιωνισμός

Ο πολιτικός Σιωνισμός στα τέλη του 19^{ου} αιώνα και τις αρχές του 20^{ου} γνώρισε τρία διακριτά ιδεολογικά ρεύματα. Το πρώτο ήταν ο εργατικός Σιωνισμός, που σύντομα αποτέλεσε το κυρίαρχο ρεύμα. Το δεύτερο ήταν ο θρησκευτικός Σιωνισμός. Μεταξύ των θιασωτών του, υπήρχε συζήτηση για τη σχέση μεταξύ του ορθόδοξου Ιουδαϊσμού και του σύγχρονου Σιωνισμού της εποχής. Το τρίτο ρεύμα ήταν αρκετά ανομοιογενές. Κινούνταν στα δεξιά του σιωνιστικού κινήματος και αποτελούσε μια μαχητική, κοσμική πλευρά του εβραϊκού εθνικισμού²⁹.

Ο θρησκευτικός Σιωνισμός που μας απασχολεί εδώ, εκφράστηκε επίσημα για πρώτη φορά με την ίδρυση του κόμματος Mizrahi το 1902. Αν και οι ορθόδοξοι Εβραίοι είναι ιστορικά αντίθετοι στον πολιτικό Σιωνισμό, το κόμμα αποδέχτηκε το Σιωνισμό ως ιδεολογία και συμμετείχε στη Σιωνιστική Οργάνωση από την αρχή. Στόχοι του Mizrahi ήταν όχι μόνο η ίδρυση ενός εβραϊκού κράτους στην Παλαιστίνη, αλλά και η δημιουργία μιας εβραϊκής θρησκευτικής πλειοψηφίας εκεί, η οποία θα διασφάλιζε τον εβραϊκό χαρακτήρα του κράτους, και από θρησκευτική άποψη, εκτός από δημογραφική³⁰. Ο Samuel Mohilever, ένας από τους πρώτους ηγέτες του κόμματος είχε δηλώσει στο πρώτο Παγκόσμιο Σιωνιστικό Συνέδριο της Βασιλείας πως:

‘...η Torah, που αποτελεί την πηγή της ζωής μας, οφείλει να είναι το θεμέλιο της αναγέννησης στη γη των πατέρων μας³¹’.

Αν και οι στόχοι του Mizrahi ήταν ξεκάθαροι, η επίτευξη τους παρουσίαζε δυσκολίες. Η κυριαρχία του εργατικού Σιωνισμού δεν άφηνε πολλά περιθώρια επιρροής στην εβραϊκή κοινωνία, την περίοδο πριν την ίδρυση του ισραηλινού κράτους. Υπό αυτές τις συνθήκες, το κόμμα, αναγκάστηκε να επικεντρωθεί σε πιο πρακτικά ζητήματα, όπως η εκπαίδευση και ο σεβασμός του θρησκευτικού νόμου. Το 1951 το Mizrahi συγχωνεύτηκε με το κόμμα Haro'el Hamizrahi και μαζί ίδρυσαν το

²⁹ Tessler, Mark, *The Political Right in Israel*, σελ. 13

³⁰ ό.π., σελ. 14

³¹ ό.π.

NRP (National Religious Party), το οποίο παρέμεινε ενεργό στην ισραηλινή πολιτική σκηνή μέχρι το 2008, όταν και διαλύθηκε³². Το Mizrahi κράτησε μια ξεκάθαρα θρησκευτική οπτική πάνω στο Σιωνισμό. Πίστευε και δήλωνε πως ο πολιτικός Σιωνισμός δεν αποτελεί ένα κίνημα κοσμικού εθνικισμού. Αντίθετα, θεωρούσαν πως είναι το εργαλείο του θεού για την επίτευξη των σχεδίων του για τον εβραϊκό λαό και τον κόσμο γενικότερα³³. Για το Mizrahi η αναγέννηση του κράτους του Ισραήλ δεν ήταν ένα απλό πολιτικό γεγονός, πραγματοποιμένο από ανθρώπους. Σύμφωνα με το ραββίνο Meir Bar-Ilan, ηγέτη του κόμματος τη δεκαετία του '20 «το κράτος του Ισραήλ είναι κάτι θείο, είναι ο θεϊκός μας κόσμος, το αιώνιο πεπρωμένο μας³⁴».

2.2: Ραββίνος Avraham Kook

Ο βασικότερος εκφραστής αυτής της αντίληψης και πνευματικός πατέρας του μεσσιανικού κινήματος των εποίκων ήταν ο ραββίνος Avraham Yitzhak Hacohen Kook (1865-1935). Γεννήθηκε στη Ρωσία και μετανάστευσε στην Παλαιστίνη στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Ήταν ένας από τους πιο επιδραστικούς ραββίνους στην ιστορία του Ισραήλ και οι διδασχές του επηρέασαν βαθιά το κίνημα των εποίκων μερικές δεκαετίες αργότερα, κυρίως μέσω της ερμηνείας τους από το γιο του Zvi Yehuda Kook, που συνέχισε το έργο του πατέρα του.

Κύρια πεποίθηση του ραββίνου Kook ήταν πως ο πολιτικός κοσμικός Σιωνισμός αποτελούσε απλώς ένα εργαλείο στα χέρια του θεού, με το οποίο εκπληρώνει την θεία του υπόσχεση στον εβραϊκό λαό. Ο ραββίνος απέρριπτε τη λογική των ορθόδοξων Εβραίων που έβλεπαν τον Σιωνισμό ως αίρεση. Για εκείνον, η άνοδος του σιωνιστικού κινήματος και η μεγέθυνση της εβραϊκής κοινότητας στην Παλαιστίνη αποτελούσαν απόδειξη πως η μεσσιανική εποχή έχει ήδη αρχίσει³⁵. Στον πολιτικό Σιωνισμό ο ραββίνος Kook έβλεπε το έργο του θεού που προετοίμαζε το έδαφος για τη λύτρωση. Ως εκ τούτου η ίδρυση του μελλοντικού κράτους του Ισραήλ είχε ιερές βάσεις. Για τον ίδιο «το κράτος του Ισραήλ αποτελεί μια θεία, ιερή

³² ό.π.

³³ ό.π., σελ. 15

³⁴ Tessler, Mark, *A History of the Israeli- Palestinian Conflict* (Indiana University Press, Bloomington, 1994), σελ. 202

³⁵ ό.π.

οντότητα³⁶». Η επιστροφή του εβραϊκού λαού στη γη της Παλαιστίνης αποτελούσε σαφή ένδειξη για την επιστροφή του Μεσσία, καθώς ετούτη η γενιά Εβραίων ήταν η «γενιά του Μεσσία».

Στην κοσμοθεωρία του ο ραββίνος Kook αντιλαμβανόταν το Σιωνισμό ως ένα εργαλείο όχι μόνο πολιτικής αναγέννησης, αλλά κυρίως πνευματικής. Ο Σιωνισμός, ισχυριζόταν, αποτελούσε απλώς μια φάση στο θεϊκό σχέδιο της Λύτρωσης του εβραϊκού λαού. Οι πρώτοι Σιωνιστές που εγκαταστάθηκαν στην Παλαιστίνη εξυπηρετούσαν ένα θεϊκό σκοπό, τη σημασία του οποίου δεν ήταν σε θέση να κατανοήσουν. Ήταν εκεί για να προετοιμάσουν το έδαφος για πολύ μεγαλύτερης βαρύτητας γεγονότα. Οι ίδιοι αδυνατούσαν να το κατανοήσουν, αλλά ήταν όργανα που εξυπηρετούσαν σκοπούς πολύ διαφορετικούς από αυτούς, που οι ίδιοι αντιλαμβάνονταν.

Με την ίδια συλλογιστική του θεϊκού σχεδίου ο ραββίνος Kook έδειχνε ανοχή απέναντι και στους κοσμικούς Σιωνιστές, καθώς και αυτοί εξυπηρετούσαν το σχέδιο της θείας πρόνοιας. Οι κοσμικοί στόχοι του σιωνιστικού κινήματος δεν είχαν καμμία σημασία, αφού ο ρόλος τους ήταν καθαρά να υπηρετήσουν το σχέδιο του θεού. Όταν θα πετύχαιναν τους πεζούς τους στόχους, θα συνειδητοποιούσαν πως εξαρχής έδρασαν υπέρ ενός ανώτερου, θεϊκού σκοπού. Ο Kook περιέγραψε μια μεσσιανική ουτοπία που περίμενε τον εβραϊκό λαό στην Παλαιστίνη, η οποία όμως δε συμβάδιζε με τις πολιτικές και ιστορικές εξελίξεις στην περιοχή. Αυτό που παρείχε ο ραββίνος Kook στους ακόλουθους του δεν ήταν ένα σαφές πλάνο πραγμάτωσης του θεϊκού σχεδίου, για το οποίο μιλούσε, αλλά ένα όραμα, μια ουτοπία³⁷. Ο ίδιος έλεγε:

‘Στη ζωή μας γενικά, και στο Eretz Israel ειδικότερα, πρέπει να νιώθουμε πως αναγεννούμαστε και πως δημιουργούμαστε από την αρχή όπως στην αρχή του χρόνου. Ολόκληρη η πνευματική μας κληρονομιά απορροφάται αυτή τη στιγμή και επανεμφανίζεται με νέο προσωπείο....όλος ο λαός μας πιστεύει πως ζούμε το πρώτο στάδιο της Λύτρωσης³⁸’.

³⁶ Zertal, Idith, *Lords of the Land: The War over Israel's Settlements in the Occupied Territories, 1967-2007* (Nation Books, New York, 2007), σελ. 193

³⁷ ό.π., σελ. 195-6

³⁸ Tessler, M., *A History of the Israeli-Palestinian Conflict*, σελ. 202

2.3: Ραββίνος Zvi Yehuda Kook

Αυτός που ανέλαβε να μετατρέψει το όραμα του ραββίνου Kook σε χειροπιαστό σχέδιο επίτευξης του θεϊκού σχεδίου, ήταν ο γιος του και συνεχιστής του έργου του, Zvi Yehuda Kook (1891-1982). Ο Zvi Kook γεννήθηκε στη Ρωσία, και στην ηλικία των δώδεκα ετών ακολούθησε την οικογένεια του στην Παλαιστίνη. Εκεί σπούδασε τις γραφές και το 1923 έγινε διευθυντής του Mercaz Harav Yeshiva³⁹, και από το 1952 έγινε Rosh Yeshiva, επικεφαλής του Yeshiva, στο οποίο ανήκει, μέχρι το θάνατο του.

Ο Zvi Yehuda Kook δούλεψε πάνω στα γραπτά του πατέρα του και προχώρησε τη σκέψη του. Το μεσσιανικό του όραμα, αν και πλούσιο σε εικόνες και υποσχέσεις λύτρωσης, στερούνταν ένα σχέδιο κοινωνικής εφαρμογής. Παρέμενε μια θρησκευτική καθαρά διδαχή, στη σφαίρα του φαντασιακού. Ο Zvi Kook πήρε το έργο του πατέρα του και το μετέτρεψε σε εφαρμόσιμο σχέδιο και πολιτικό πρόγραμμα. Η διαδικασία εκλαΐκευσης του έργου του πατέρα Kook αποσκοπούσε στην όσο το δυνατόν μεγαλύτερη διάχυση του στην ισραηλινή κοινωνία. Η κυριότερη επέμβαση στο λόγο του πατέρα του, που έκανε ο Zvi Kook, είχε να κάνει με το πέρασμα του μεσσιανικού του λόγου στην πολιτική σφαίρα. Συνέδεσε το θρησκευτικό στοιχείο με το πολιτικό σε τέτοιο βαθμό, που πλέον ήταν δύσκολο να διακρίνει κανείς το ένα από το άλλο. Η επικάλυψη του πολιτικού από το θρησκευτικό συνέβαλλε στο να περιβάλλει ο Zvi Kook το κράτος του Ισραήλ με μια μεσσιανική ιερότητα, και να παρουσιάσει τις πράξεις του, τις πολιτικές του και τα σύμβολά του ως ιερά και καθαγιασμένα από το θεό⁴⁰.

Η προσπάθεια επικάλυψης του πολιτικού από το θρησκευτικό αποτέλεσε βασικό στοιχείο της φιλοσοφίας του Zvi Kook. Επέβαλλε ένα ντετερμινιστικό μοντέλο θέασης του κόσμου, όπου όλα τα γεγονότα στην ιστορία του Ισραήλ είχαν ως απώτερο σκοπό τη μεσσιανική λύτρωση. Η Διασπορά, αποτελούσε για τον Zvi Kook, όπως και για το σιωνιστικό κίνημα, τον εξευτελισμό του εβραϊκού λαού. Αλλά δεν την απέρριπτε ολοκληρωτικά, καθώς έβλεπε σε αυτήν ένα απαραίτητο στάδιο προς την ολοκλήρωση του θεϊκού σχεδίου επιστροφής στη γη του Ισραήλ. Με τους

³⁹ Τα Yeshiva είναι εβραϊκά θρησκευτικά ινστιτούτα, τα οποία διδάσκουν τις γραφές, πρωτίστως το Talmud και την Torah. Στη μετά το 1967 περίοδο, έχουν αποτελέσει κέντρα στρατολόγησης και κατήχησης των νεαρών εποίκων.

⁴⁰ Zertal, Id., *Lords of the Land*, σελ. 196

ίδιους όρους αντιλαμβανόταν και το ολοκαύτωμα. Το θεωρούσε απαραίτητο στο σχέδιο, και ακόμη περισσότερο έβλεπε την εξόντωση του εβραϊσμού της Ευρώπης ως ένα «χειρουργείο» εξαγνισμού από την ντροπή της διασποράς⁴¹.

Ο Zvi Kook αντιλαμβανόταν την επιστροφή στο Ισραήλ ως «ανάσταση» στην κυριολεξία. Ο εθνικός αγώνας για την ίδρυση του κράτους του Ισραήλ ήταν ένας αγώνας ιερός και ένας αγώνας για τη ζωή, ανεξάρτητα από τη μοίρα των ατόμων. Εξάλλου, ιερή ήταν η γη του Ισραήλ με όλα όσα περιέχει, έμψυχα ή άψυχα, και όχι ο κάθε ξεχωριστός άνθρωπος. Με αυτή την έννοια, η αυτοθυσία του ατόμου πολλές φορές ήταν απαραίτητη μπροστά στην προοπτική του κράτους του Ισραήλ. Ο εθνικισμός του Zvi Kook πήγαζε από μια βαθιά πεποίθηση πως ο αγώνας των Εβραίων για το Ισραήλ αποτελούσε έναν αγώνα για την ίδια τη ζωή⁴².

Το «εθνικό σώμα» ήταν ένα αρρενωπό σώμα σύμφωνα με τον Zvi Kook, αντίθετα με τη θηλυπρέπεια της διασποράς, απηχώντας μια αντίληψη κοινή όπως είδαμε την περίοδο χτισίματος της εθνικής ταυτότητας της ισραηλινής κοινωνίας. Η ισραηλινή ισχύς και δύναμη δεν απουσίαζε ποτέ, απλώς βρισκόταν σε ύπνωση, σε λήθαργο στα βάθη της ψυχής του εβραϊκού λαού. Ο εθνικισμός του Kook δεν ήταν ένας εθνικισμός όπως των άλλων εθνών, αλλά πήγαζε από το θεϊκό σχέδιο⁴³. Ο Haim Druckmann στον επικήδειο λόγο του στην κηδεία του Zvi Kook εξέφρασε ακριβώς αυτή την πεποίθηση λέγοντας:

‘...εκείνος ήταν ο μόνος που μας δίδαξε πως να ασπαστούμε με όλη μας την καρδιά την αλήθεια πως αυτό το κράτος, με όλα του τα προβλήματα, είναι ένα θείο κράτος⁴⁴.’

Η ιερότητα της γης του Ισραήλ ήταν αδιαμφισβήτητη κατά τον Kook. Αποτελούσε την «ενσάρκωση του οράματος της Λύτρωσης», και από αυτήν πήγαζε και η απόλυτη ιερότητα του κράτους του Ισραήλ με πολιτικούς πια όρους. Σε αυτό το πλαίσιο ο Zvi Kook αντιμετώπιζε και τους πολέμους, στους οποίους πήρε μέρος το Ισραήλ, όχι ως απλούς πολέμους επιβίωσης, αλλά ως έχοντες θρησκευτική σημασία.

⁴¹ ό.π., σελ. 198

⁴² ό.π.

⁴³ ό.π., σελ 199

⁴⁴ ό.π.

Τους θεωρούσε αγώνα για το ξερίζωμα του κακού από τη γη, ως προσπάθεια εξαγνισμού της. Ο στρατός του Ισραήλ ως εκ τούτου, αποκτούσε και αυτός μια μεσσιανική αύρα, όπου τα άρματα μάχης και τα αεροσκάφη μετατρέπονταν σε στρατό του θεού, εκπληρώνοντας και αυτά το θεϊκό του σχέδιο⁴⁵. Συνεπώς, οι πράξεις του κράτους του Ισραήλ, δίκαιες ή άδικες, δεν μπορούν να ειπωθούν υπό το ανθρώπινο πρίσμα του διεθνούς δικαίου, καθώς αποτελούν την πραγμάτωση της θέλησης του θεού. Ο τελεολογικός χαρακτήρας του κινήματος του Zvi Kook ήταν έκδηλος, κυρίως στο ότι αντιμετώπιζε τους ανθρώπους ως απλά εργαλεία απαραίτητα για την εκτέλεση του θείου σχεδίου, το οποίο ήταν σαφώς αναπόφευκτο και απόλυτο στο σκοπό του. «Όχι, δεν είμαστε εμείς που εξαναγκάζουμε το Τέλος, αλλά το Τέλος που εξαναγκάζει εμάς⁴⁶».

2.4: Η ιδεολογία του Gush Emunim

Ο ραββίνος Zvi Yehuda Kook ήταν ο πνευματικός ηγέτης του κινήματος του Gush Emunim. Η δράση του μετά τον πόλεμο του 1967, τον οποίο θεωρούσε ως μια ακόμη απόδειξη της διαδικασίας της Λύτρωσης που βρίσκεται σε εξέλιξη, αποσκοπούσε στην προώθηση της ατζέντας του κινήματος και κυρίως στην ενίσχυση της προσπάθειας δημιουργίας εποίκισμών στα κατεχόμενα εδάφη της Δυτικής Όχθης, της Λωρίδας της Γάζας και της χερσονήσου του Σινά. Ο μεσσιανισμός του, άλλωστε, αποτέλεσε κυρίαρχο συστατικό της ιδεολογίας του Gush Emunim. Βασική του θέση ήταν πως η επιστροφή στη γη του Ισραήλ ήταν θεϊκή επιταγή, και πως μόνο έτσι θα ολοκληρωνόταν η επιστροφή του Μεσσία στη γη. Η κατάκτηση όλης της γης της Παλαιστίνης αποτελούσε προϋπόθεση γι' αυτό το σκοπό, και συνεπώς ο εποίκισμός της γης από τον εβραϊκό λαό αποτελούσε επίσης θεία εντολή, η οποία δεν ήταν δυνατόν να παρακουστεί ή να εμποδιστεί. Κάθε σπιθαμή γης που το ισραηλινό κράτος δεχόταν να εγκαταλείψει ισοδυναμούσε με παραβίαση του θελήματος του θεού, για το Gush Emunim. Ο ραββίνος Shlomo Aviner, εκ των ηγετικών μορφών του θρησκευτικού μεσσιανικού κινήματος έλεγε πως:

⁴⁵ ό.π., σελ. 200

⁴⁶ ό.π., σελ. 202

‘...εμείς δεν έχουμε μια αυτόνομη κλίμακα αξιών, προϊόν της ανθρώπινης λογικής, αλλά μία ετερόνομη ή πιο σωστά «θεόνομη» κλίμακα που έχει τη ρίζα της στη θέληση του θεϊκού αρχιτέκτονα του σύμπαντος και στην ηθική της τάξη⁴⁷.’

Ένα φυλλάδιο του Gush Emunim που διανεμήθηκε σε έποικους σε μία από τις επιχειρήσεις εποικισμού ανέφερε επίσης:

‘...συνεχίζετε και ανέρχεστε στην πλούσια οδό των πατέρων μας και δημιουργών του σιωνιστικού κινήματος, των οποίων η αφοσίωση, η αποφασιστικότητα και η επιμονή άναψαν τη φωτιά της εγκατάστασης στη γη του Ισραήλ⁴⁸.’

Το Gush Emunim ήταν ένα κίνημα μεσσιανικό, το οποίο στηρίχτηκε σε συγκεκριμένες διδαχές της Βίβλου, αγνοώντας άλλες. Αντίθετα με τους ορθόδοξους Εβραίους που τηρούσαν κάθε κανόνα των αρχαίων γραφών, το Gush Emunim ήταν μοντέρνο, πραγματιστικό και εθνικιστικό. Δεν απέρριπτε το κράτος. Αντίθετα, έτρεφε μεγάλη εκτίμηση για το κράτος και τους μηχανισμούς επιβολής της εξουσίας του, όπως η κυβέρνηση και ο στρατός. Ο φονταμενταλισμός του είχε να κάνει με την αγιοποίηση της γης του Ισραήλ. Ήταν θεϊκή εντολή να αποικίσουν την Παλαιστίνη, ώστε να συμβάλλουν στην έλευση του Μεσσία και της Λύτρωσης⁴⁹. Η νομιμοποίηση της ιδιότητας του λαού για τους Εβραίους ερχόταν μέσα από τη δράση για την εφαρμογή του σχεδίου του θεού.

Η τυφλή πίστη στον εποικισμό της γης της Παλαιστίνης ενισχυόταν από την βαθιά πεποίθηση πως όλοι οι μη Εβραίοι είναι αξιωματικά αντισημίτες. Ο μόνιμος κίνδυνος εξολόθρευσης του εβραϊκού λαού επιβάλλει τον εποικισμό και την διατήρηση όλης της γης του Ισραήλ. Με την εγκατάλειψη της γης του Ισραήλ (όπως έγινε με την ειρηνευτική συμφωνία ανάμεσα σε Ισραήλ και Αίγυπτο το 1979, όπου το Ισραήλ επέστρεψε τη χερσόνησο του Σινά στην Αίγυπτο και διέλυσε τους εκεί

⁴⁷ Rose, J., *To Ζήτημα του Σιωνισμού*, σελ. 69

⁴⁸ Zertal, Id., *Lords of the Land*, σελ 185

⁴⁹ Sprinzak, Ehud, *The Emergence of the Israeli Radical Right* (Comparative Politics, Vol.21, no.2 (January, 1989), σελ. 179

εποικισμούς) δεν αποδυναμώνεται μόνο το κράτος του Ισραήλ, αλλά καθυστερεί και η έλευση της Λύτρωσης, αφού μια από τις εντολές του θεού περί εποικισμού της γης δεν τηρείται⁵⁰. Η θέση του Gush Emunim σχετικά με την παραχώρηση της γης ήταν απόλυτη. Λίγες βδομάδες πριν την ίδρυση του, ο ραββίνος Zvi Yehuda Kook σε ένα άρθρο του στην *Jerusalem Post* ανέφερε ρητά πως:

‘...είναι σαφές και απόλυτο πως δεν υπάρχουν «αραβικές περιοχές» ή «αραβική γη» εδώ, παρά μόνο η γη του Ισραήλ, η αιώνια κληρονομιά των προγόνων μας, στην οποία άλλοι ήρθαν και έχτισαν χωρίς την άδειά μας και επί της απουσίας μας⁵¹.’

Το Gush Emunim αντιμετώπιζε τις πολιτικές συγκυρίες με καθαρά πραγματιστικό και καιροσκοπικό τρόπο, καθώς τις ερμήνευε όπως βόλευε την κυρίαρχη ιδεολογία του. Η νίκη του Ισραήλ στον πόλεμο του 1967 ερμηνεύτηκε από τους ηγέτες του, ως απόδειξη της ισχύος του κράτους του Ισραήλ, και ως σαφές σημάδι πως η διαδικασία της Λύτρωσης προχωρά. Αντίστοιχα, την αποχώρηση από τη χερσόνησο του Σινά και την ήττα του κινήματος (αφού απέτυχε να την αποτρέψει παρά τη μεγάλη του κινητοποίηση) την ερμήνευσε και αυτή ως αναγκαίο στάδιο της ίδιας διαδικασίας.

Οι έποικοι θεωρούσαν τους εαυτούς τους συνεχιστές των πρωτοπόρων Σιωνιστών που έφτασαν στην Παλαιστίνη στα τέλη του 19^{ου} αιώνα και αρχές του 20^{ου} και έκαναν «την έρημο να ανθίσει». Εξάλλου, ο εργατικός Σιωνισμός, ταυτισμένος από την ίδρυση του Ισραήλ με την κυβέρνηση και το γραφειοκρατικό μηχανισμό, είχε χάσει πλέον τη φρεσκάδα του και την ιδεολογική του επιρροή στην ισραηλινή κοινωνία, και σίγουρα είχε χάσει πια αυτό το πνεύμα του πρωτοπόρου που τον χαρακτήριζε παλιότερα. Αυτή ακριβώς τη θέση επιχείρησε να σφετεριστεί το Gush Emunim στη συλλογική συνείδηση της ισραηλινής κοινωνίας.

Η κατασκευή μύθων, ως ιδεολογικό εργαλείο διαμόρφωσης κοινωνικών αντιλήψεων, χρησιμοποιήθηκε κατά κόρον από το Gush Emunim. Επιχείρησαν κατ’επανάληψη στη ρητορική τους να ταυτίσουν τον εαυτό τους και τη δράση τους, μέσα από την επίκληση δραματικών ιστορικών γεγονότων της ιστορίας του

⁵⁰ Lustick, Ian, *Israel's Dangerous Fundamentalists* (Foreign Policy, No.68, Autumn 1987), σελ. 126

⁵¹ Zertal, Id., *Lords of the Land*, σελ. 212

σιωνιστικού κινήματος, με το ίδιο το εβραϊκό έθνος. Ένα από αυτά ήταν η μάχη του Tel Hai το 1920. Το Tel Hai ήταν ένας εβραϊκός οικισμός στη βόρεια Παλαιστίνη, ο οποίος, εν μέσω ταραχών, δέχτηκε επίθεση από Άραβες. Οκτώ έποικοι έχασαν τη ζωή τους, ενώ υπερασπίζονταν τον οικισμό. Αν και ο αριθμός των νεκρών ήταν μικρός, η μάχη του Tel Hai έχει μείνει στην ιστορία του σιωνιστικού κινήματος καθώς θεωρήθηκε μεταγενέστερα ως η πρώτη πραγματική ένοπλη σύγκρουση μεταξύ του κράτους που μετέπειτα θα εξελισσόταν στο Ισραήλ, και των Αράβων. Μια άλλη ανάλογη περίπτωση ήταν αυτή των εποίκισμών των «πύργων και των περιφράξεων». Εν μέσω της αραβικής εξέγερσης του 1936 και με την επιβολή περιορισμών από τους Βρετανούς στη δημιουργία νέων εποίκισμών, οι έποικοι δημιούργησαν ένα νέο είδος οικιστικών συγκροτημάτων προστατευμένα από πύργους παρακολούθησης και περιφράξεις με συρματόπλεγμα. Αυτοί οι έποικοι θεωρώντας τον εαυτό τους συνεχιστή της κληρονομιάς του Tel Hai, επέμειναν παρά τις απαγορεύσεις στην επέκταση των εποίκισμών⁵². Μέσα από τη χρήση και επανάληψη ιστορικών γεγονότων σχετικά με τον εποίκισμό της Παλαιστίνης, το κίνημα του Gush Emunim επιχείρησε την ταύτιση του ακριβώς με εκείνους τους έποικους που με αυτοθυσία προστάτευαν τα σπίτια τους απέναντι στις επιθέσεις των Αράβων, αποσκοπώντας στη δημιουργία μιας αφήγησης, που θα παρουσίαζε το κίνημα ως μοναδικό αυθεντικό συνεχιστή του πρωτοπόρου σιωνιστικού κινήματος. Αυτή η αποτελεσματική χρήση της ιστορίας των εποίκισμών και της συλλογικής μνήμης από πλευράς του Gush Emunim, λειτούργησε θετικά προς την κατεύθυνση ενίσχυσης της πολιτικής εποίκισμού της γης, καθώς και προς τη διατήρηση της πολιτικής επιρροής του κινήματος στη χώρα⁵³. Σύμφωνα με την Idith Zertal, τα συστατικά διαμόρφωσης της ιδεολογικής πλατφόρμας του κινήματος του Gush Emunim, δηλαδή η αντίληψη του κράτους ως μια υπερπολιτική οντότητα, της θρησκείας ως το θεμέλιο της εθνικής ταυτότητας, της εξύμνυσης της στρατιωτικής ισχύος του κράτους και μιας μεσσιανικής ντετερμινιστικής αντίληψης περί του εβραϊκού πεπρωμένου δεν ήταν

⁵² Kellerman, Aharon, *Settlement Myth and Settlement Activity: Interrelationships in the Zionist Land of Israel* (Transactions of the Institute of British Geographers, New Series, Vol. 21, No.2, 1996), σελ. 373

⁵³ ό.π., σελ. 366

πρωτόγνωρα στη διαλεκτική της ισραηλινής κοινωνίας. Αυτό που έκανε το Gush Emunim, ήταν να συνδυάσει όλα αυτά τα στοιχεία και να τα ωθήσει στα άκρα⁵⁴.

2.5: Το ρεπερτόριο δράσης του Gush Emunim

Ένας από τους βασικούς στόχους του κινήματος του Gush Emunim ήταν η επιρροή του πάνω σε ένα όσο το δυνατόν μεγαλύτερο ακροατήριο εντός της ισραηλινής κοινωνίας. Γι'αυτό το σκοπό χρησιμοποίησε διάφορα εργαλεία που απηχούσαν σε διαφορετικές κοινωνικές ομάδες.

Ένα από αυτά ήταν η χρήση του διαλεκτικού επιχειρήματος περί αποτυχίας του σιωνιστικού σχεδίου. Το Gush Emunim μέσα από τη δράση του, που αφορούσε κυρίως στην δημιουργία παράνομων εποίκισμών παρά τις οδηγίες της κυβέρνησης, επιχείρησε να αμφισβητήσει τη νομιμότητα της. Η αποχώρηση από εδάφη, όπως στην περίπτωση του Σινά, ήταν σύμφωνα με το Gush Emunim, απόδειξη αποτυχίας διατήρησης των σιωνιστικών ιδεωδών περί επιστροφής στη γη του Ισραήλ. Ακόμη χειρότερα, αυτό συνέβαινε σε μια περίοδο όπου το κράτος του Ισραήλ ήταν περικυκλωμένο από εχθρούς. Ο πολιτικός πραγματισμός των εκάστοτε ισραηλινών κυβερνήσεων που συμφωνούσαν σε παραχώρηση εβραϊκής γης, ήταν εντελώς αντίθετος με την πρακτική και φιλοσοφία των πρώτων Σιωνιστών ηγετών. Δεν θα υπήρχε κράτος του Ισραήλ, λέει το επιχείρημα, αν οι ηγέτες τότε έδιναν σημασία στις πολιτικές συνθήκες, και δεν κυνηγούσαν κάτι που τότε φαινόταν άπιαστο⁵⁵.

Πέρα από το πραγματιστικό πολιτικό επίπεδο της επιχειρηματολογίας υπήρχε σαφώς πολύ έντονα και το θρησκευτικό μεσσιανικό στοιχείο. Για το Gush Emunim η υπόθεση του εποίκισμού της γης της Παλαιστίνης ήταν θρησκευτικό ζήτημα. Οποιαδήποτε κυβερνητική απόφαση για αποχώρηση από εδάφη ή για διάλυση εποίκισμών αποτελούσε ευθεία παραβίαση της Torah, της οποίας οι νόμοι ήταν ανώτεροι από οποιοδήποτε ανθρώπινο νόμο. Το συμβούλιο Ραββίνων της Δυτικής Όχθης, το οποίο είχε με τον καιρό αποκτήσει αξιόλογη πολιτική επιρροή στα κέντρα εξουσίας της χώρας, εξέδιδε ανακοινώσεις όπου καταδίκαιζε τις κυβερνητικές αποφάσεις, που αντίβαιναν το νόμο της Torah ως ανήθικες, και καλούσε τον κόσμο

⁵⁴ Zertal, Id., *Israel's Holocaust and the Politics of Nationhood*, σελ. 190

⁵⁵ Newman, David, *From Hitnachatut to Hitnachatut: The Impact of Gush Emunim and the Settlement Movement on Israeli Politics and Society* (Israel Studies, Vol. 10, No. 3, Fall 2005), σελ. 196

να μην υπακούσει σε αυτές. Ο φονταμενταλισμός του Gush Emunim, βέβαια, είχε και όρια, καθώς ποτέ δεν αρνήθηκε υποστήριξη από κοσμικές πολιτικές δυνάμεις. Η διαλεκτική του κινήματος απέδιδε σε αυτές τα χαρακτηριστικά που τις έδινε και ο ραββίνος Kook, όταν μιλούσε για εργαλεία του θεού που λειτουργούν υπέρ του σχεδίου του, χωρίς καν να το συνειδητοποιούν⁵⁶.

Σε πιο πρακτικό καθημερινό επίπεδο, και σε μια προσπάθεια να προσεγγίσει ένα ευρύτερο ακροατήριο, που δεν συγκινούνταν από μεσσιανικές προφητείες και όνειρα έλευσης του Μεσσία, το Gush Emunim προέβαλλε το επιχείρημα της ασφάλειας. Η πολιτική των ισραηλινών κυβερνήσεων παραχώρησης γης στους Παλαιστίνιους με αντάλλαγμα ειρήνη, θεωρούσε πως ήταν εντελώς λάθος. Γεγονότα όπως η Intifada του 1987 ή οι επιθέσεις αυτοκτονίας τη δεκαετία του '90 και μετά τη συμφωνία του Όσλο, ήταν αποδείξεις γι'αυτούς πως οι Παλαιστίνιοι δεν ενδιαφέρονταν για ειρήνη. Η εγκατάλειψη γης υπό αυτές τις συνθήκες απλώς αποδυνάμωνε το κράτος του Ισραήλ και έφερνε τον κίνδυνο καταστροφής του πιο κοντά. Τα χρόνια που έδρασε το Gush Emunim και το κίνημα των εποίκων, και ιδιώς μετά τη δεκαετία του '90, όταν η βιά κλιμακώθηκε και γενικεύτηκε, το επιχείρημα περί ασφάλειας άγγιξε ένα πολύ μεγαλύτερο ακροατήριο. Η προώθηση αυτής της ρητορικής βοήθησε στην αλίευση υποστήριξης και σε επίπεδο λαϊκής ανταπόκρισης, αλλά και σε πολιτικό επίπεδο, όπου το Gush Emunim βρήκε στήριξη και από πολιτικά κόμματα, των οποίων η ατζέντα ταυτιζόταν σε αυτό το σημείο μαζί του⁵⁷. Παράλληλα με αυτό το επιχείρημα, το κίνημα έθετε και ζήτημα δημοκρατικότητας των εκάστοτε αποφάσεων της κυβέρνησης, με τις οποίες δε συμφωνούσε. Υποστήριζε πως εφόσον μια κυβέρνηση έχει εκλεγεί με συγκεκριμένο πολιτικό πρόγραμμα, και επιλέγει με μια απόφαση της να το παραβιάσει, υπήρχε ζήτημα δημοκρατικής νομιμοποίησης αυτής της κυβέρνησης⁵⁸. Αυτό το επιχείρημα, όπως και το προηγούμενο περί ασφάλειας, ήταν τα δύο πιο εύκολα αφομοιώσιμα από μεγάλη μερίδα της ισραηλινής κοινής γνώμης, σε σχέση με τη μεσσιανική ρητορική που αποτελούσε το βασικό κομμάτι της ιδεολογίας και ρητορικής του Gush Emunim.

⁵⁶ ό.π., σελ. 197

⁵⁷ ό.π., σελ. 198

⁵⁸ Η ειρωνεία του να επικαλείται τη δημοκρατικότητα της κυβέρνησης ένα κίνημα, τη στιγμή που πρεσβεύει την πίστη στο νόμο της Torah, ως ανώτερο του ανθρώπινου, είναι δύσκολο να περάσει απαρατήρητη.

2.6: Νεοσιωνισμός εναντίον Μετασιωνισμού

Η ιδεολογία του Gush Emunim δεν είναι αυτόφωτη. Δεν εμφανίστηκε μόνη της στην ισραηλινή κοινωνία, αλλά αποτελεί και αυτή αποτέλεσμα ιδεολογικών διεργασιών που κράτησαν δεκαετίες και οι οποίες συνεχίζονται ακόμη σήμερα, ίσως με μεγαλύτερη ένταση από ποτέ. Για να τοποθετήσουμε το Gush Emunim σε αυτό το πλαίσιο, πρέπει να εξετάσουμε το κυριάρχο ιδεολογικό ρεύμα για δεκαετίες της ισραηλινής κοινωνίας, τον εργατικό Σιωνισμό, και τον τρόπο με τον οποίο αυτός εξελίχτηκε και μεταλλάχτηκε σε δύο νέα παράλληλα ιδεολογικά ρεύματα, το Νεοσιωνισμό και τον Μετασιωνισμό.

Ο εργατικός Σιωνισμός εμφανίστηκε τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα και αποτέλεσε την κυριάρχη ιδεολογική πλατφόρμα του σιωνιστικού κινήματος για δεκαετίες, διαμορφώνοντας τις αντιλήψεις της κοινωνίας και επηρεάζοντας βαθιά την κοσμοαντίληψη της. Βασική του πεποίθηση ήταν η πίστη στη δημιουργία του εβραϊκού κράτους μέσα από τις προσπάθειες της εβραϊκής εργατικής τάξης. Στα τέλη της δεκαετίας του '20 και αρχές της δεκαετίας του '30 ο Ben-Gurion σε ομιλίες του παρουσίαζε ένα επιχείρημα καθαρά μαρξιστικό, όπου τα συμφέροντα των Παλαιστινίων εργατών ήταν κοινά με αυτά της εβραϊκής εργατικής τάξης. Η μόνη σύγκρουση που υπήρχε ήταν η ταξική σύγκρουση με τους κεφαλαιοκράτες, και μόνος τρόπος επίλυσης της ήταν η συνεργασία των δύο εργατικών τάξεων⁵⁹.

Ο εργατικός Σιωνισμός πέρα από το σοσιαλιστικό του χαρακτήρα τα πρώτα χρόνια, είχε ως κύριο χαρακτηριστικό το ότι ασπάστηκε τις δυτικές ιδέες περί δημοκρατίας και φιλελευθερισμού και της συγκρότησης ενός κοσμικού κράτους, αποσυνδέοντας την επιδίωξη δημιουργίας του κράτους του Ισραήλ από φονταμενταλιστικές μεσσιανικές επιδιώξεις. Εξέφραζε, αντίθετα, το πνεύμα των πρωτοπόρων Σιωνιστών που έφτασαν στη γη της Παλαιστίνης με το όνειρο δημιουργίας του κράτους του Ισραήλ. Το κόμμα MAPAI ιδρύθηκε το 1930 και ήταν ο κύριος εκφραστής του εργατικού Σιωνισμού, ενώ σε αυτό εντάχθηκαν σταδιακά όλα τα μικρότερα κόμματα και οργανώσεις της εποχής. Το 1967 συγχωνεύτηκε και αυτό με άλλα δύο μικρότερα κόμματα και προέκυψε το Labor Party. Αυτά τα κόμματα κυριάρχησαν στην πολιτική σκηνή του Ισραήλ τις πρώτες δεκαετίες της ζωής του κερδίζοντας όλες τις εκλογικές αναμετρήσεις μέχρι το 1977, όταν και κέρδισε τις εκλογές για πρώτη φορά στην ιστορία της χώρας η Δεξιά με το Likud.

⁵⁹ Shlaim, Avi, *The Iron Wall*, σελ. 17

Μετά τον πόλεμο του 1967, οι ιδεολογικές ζυμώσεις εντός της ισραηλινής κοινωνίας ήταν ισχυρότερες από ποτέ. Η ευκολία, με την οποία το Ισραήλ έφτασε στη νίκη απέναντι στους αντιπάλους του, δημιούργησε μια πρωτόγνωρη αίσθηση ευφορίας και αυτοπεποίθησης, που ποτέ άλλοτε δεν είχαν βιώσει οι Ισραηλινοί. Η αφήγηση ενός ισραηλινού κράτους ισχυρού, ικανού να υπερασπιστεί τον εαυτό του, έφτασε στο απόγειο της και άλλαξε δραματικά την ισραηλινή κοινωνία. Το σιωνιστικό σχέδιο κατάκτησης της γης του Ισραήλ είχε σχεδόν επιτευχθεί και η ισραηλινή κοινωνία ζούσε με σχετική ασφάλεια. Αυτό είχε ως επακόλουθο της εξασθένιση της ρητορικής του εργατικού Σιωνισμού, που στηρίχθηκε κατά πολύ στο ιδεολόγημα του σιωνιστικού σχεδίου. Αυτή την περίοδο ξεκίνησε μια σταδιακή προσπάθεια αποδόμησης του εργατικού Σιωνισμού, μέσα από την αμφισβήτηση των πολιτικών του θέσεων και προθέσεων. Η επίθεση έγινε από δεξιά, με τις κατηγορίες να αφορούν κυρίως σε ζητήματα ασφάλειας (κατηγορία που γιγαντώθηκε μετά την απώλεια εδαφών στον πόλεμο του '73). Στη γενικότερη αμφισβήτηση έπαιξε σημαίνοντα ρόλο και η άνοδος του μεσσιανικού κινήματος, που στον κοσμικό χαρακτήρα του Labor party έβλεπε ένα μεγάλο εμπόδιο στην επίτευξη των στόχων του. Στις εκλογές του 1977, το Labor ηττήθηκε για πρώτη φορά από το Likud του Menachem Begin, και έκτοτε γνώρισε σταθερή κάμψη με αποκορύφωμα τις εκλογές του 2009, όπου γνώρισε συντριπτική ήττα με τα ποσοστά του να βυθίζοντα στο 9,9% και να κατακτά μόνο δεκατρείς από τις 120 έδρες της Knesset.

Η μείωση της ιδεολογικής επιρροής του εργατικού Σιωνισμού στην ισραηλινή κοινωνία τις τελευταίες δεκαετίες, έδωσε ώθηση σε δύο νέα ιδεολογικά ρεύματα που εμφανίστηκαν ως συνέπεια της κάμψης αυτής, αλλά και ως αποτέλεσμα των γενικότερων πολιτικών και κοινωνικών αλλαγών που βίωσε το κράτος του Ισραήλ, από το 1967 κι έπειτα. Ο Νεοσιωνισμός και ο Μετασιωνισμός αποτελούν αυτή τη στιγμή τα δύο κυρίαρχα ρεύματα στη δημόσια συζήτηση του Ισραήλ με το καθένα να επιχειρεί να επιβληθεί στο άλλο. Το αποτέλεσμα αυτής της «σύγκρουσης» είναι κρίσιμο για την πορεία του κράτους του Ισραήλ και της ισραηλινής κοινωνίας τις επόμενες δεκαετίες.

2.6.1: Νεοσιωνισμός

Ο όρος Νεοσιωνισμός περιγράφει ουσιαστικά, τον πυρήνα της ιδεολογίας του Gush Emunim και της θρησκευτικής Δεξιάς γενικότερα. Η κοσμοθεωρία του έχει

να κάνει με την επίκληση της σιγουριάς και της ασφάλειας. Προτείνει τη χρήση της θρησκείας ως το συστατικό που θα ενοποιήσει και ενισχύσει την ισραηλινή κοινωνία απέναντι σε περαιτέρω πόλωση και αποσύνθεση. Ο Νεοσιωνισμός είναι στην ουσία της μια ακραία εθνικιστική, αντιδημοκρατική, ακόμη και ρατσιστική πολιτική στάση, που στηρίζεται κυρίως στην εξαιρετικά στενή ερμηνεία της εβραϊκής ταυτότητας. Η πίστη στην εκπλήρωση του ιστορικού και θείου πεπρωμένου του εβραϊκού λαού υπερβαίνει κάθε ανθρώπινη συνθήκη που μπορεί να σταθεί εμπόδιο στην επίτευξη του στόχου αυτού. Σύμφωνα με τον Ilan Pappé, υπάρχουν τρεις παράγοντες που ενισχύουν τη νεοσιωνιστική προοπτική. Ο φανατισμός των διάφορων εθνικιστικών θρησκευτικών ομάδων, η αποδοχή του σιωνισμού από μέχρι πρότινος αντίθετες με αυτόν ομάδες ορθόδοξων Εβραίων, και η είσοδος της ισραηλινής οικονομίας στο νεοφιλελεύθερο μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης. Οι ομάδες που έχουν προκύψει από αυτές τις διαδικασίες έχουν ένα κοινό στόχο: την εγκαθίδρυση ενός θεοκρατικού αντιδημοκρατικού καθεστώτος ως το καλύτερο μέσο προστασίας του κράτους του Ισραήλ από εξωτερικά και εσωτερικά προβλήματα, και απειλές⁶⁰. Επιδιώκουν τη δημιουργία ενός κράτους και μιας κοινωνίας αποκλειστικά για «αληθινούς Εβραίους», χωρίς την παρουσία μη Εβραίων, αλλά και κοσμικών Εβραίων, ορίζοντας έτσι την εβραϊκή ταυτότητα αποκλειστικά μέσω της θρησκείας. Ο Νεοσιωνισμός αποτελεί, στην ουσία, μια ενοποίηση του ρεβιζιονισμού του Jabotinsky, απ'όπου αντλεί την ορμή για κατάκτηση όλης της γης της Παλαιστίνης και του μεσσιανικού Σιωνισμού του Zvi Yehuda Kook. Η στάση του προς τους Παλαιστίνιους είναι σαφώς εχθρική. Τους θεωρεί ένα ξένο αντισημιτικό σώμα στην καρδιά του Eretz Israel, το οποίο πρέπει να ξεριζωθεί, καθώς αποτελεί μια μόνιμη απειλή, στρατιωτική ή δημογραφική. Σε πολιτικό επίπεδο, ο Νεοσιωνισμός έχει εκφραστεί από πολλά πολιτικά κόμματα τις τελευταίες δεκαετίες. Άλλα όπως το NRP επιβίωσαν μέχρι πρόσφατα, ενώ άλλα όπως το Kach ή το Tehiya εμφανίστηκαν πρόσκαιρα και λόγω εφήμερων συνθηκών, οι οποίες όταν εξέλειψαν, διαλύθηκαν και τα ίδια.

⁶⁰ Pappé, Ilan, *Israel at a Crossroads between Civic democracy and Jewish Zealotocracy* (Journal of Palestine Studies, Vol. 29, No.3, Spring 2000), σελ. 38-9

2.6.2: Μετασιωνισμός

Ο Μετασιωνισμός αποτελεί το κυρίως ιδεολογικό ρεύμα της Αριστεράς στο Ισραήλ, ως κληρονόμος του φιλελεύθερου πνεύματος του εργατικού Σιωνισμού. Αναπτύχθηκε μετά τον πόλεμο του 1967, και ενισχύθηκε ως ρεύμα τη δεκαετία του '80 με την εμφάνιση των «Νέων Ιστορικών». Αυτοί ήταν μια νέα γενιά ιστορικών του Ισραήλ που μελέτησε τα προσφάτως τότε αποχαρακτηρισμένα ιστορικά αρχεία του κράτους που αφορούσαν στην περίοδο του πολέμου του 1948. Επαναπροσέγγισαν και αμφισβήτησαν την επίσημη εκδοχή της ιστορίας του Ισραήλ, παρουσιάζοντας μια διαφορετική αφήγηση βασισμένη στα αρχεία αυτά. Βάσει αυτών για παράδειγμα, ένας μύθος που ήθελε τους Παλαιστίνιους να έχουν αποχωρήσει οικειοθελώς από τις εστίες τους κατά τη διάρκεια του πολέμου καταρρίφθηκε και υποστήριξαν πως αντ' αυτού υπήρχε ένα οργανωμένο σχέδιο του ισραηλινού κράτους για τον βίαιο εκδιωγμό τους. Το ρεύμα των «Νέων Ιστορικών» γνώρισε μεγάλη αμφισβήτηση από την κατεστημένη ακαδημαϊκή κοινότητα του Ισραήλ, η οποία παρέμενε πιστή στη σιωνιστική αφήγηση της ιστορίας της χώρας, αλλά τριάντα χρόνια μετά η επίδραση του στη δημόσια συζήτηση του Ισραήλ είναι ακόμη έντονη.

Ο Μετασιωνισμός επηρεάστηκε κατά πολύ από το ρεύμα των «Νέων Ιστορικών», και πρότεινε μια αφήγηση που αμφισβητούσε έντονα την αντίστοιχη σιωνιστική, βάσει της οποίας έχει διαμορφωθεί η εθνική συνείδηση και οι κοινωνικές και πολιτισμικές αναπραστάσεις στο Ισραήλ. Επιδίωξη του ήταν η απαλλαγή της εθνικής αφήγησης από τις σιωνιστικές και ιουδαϊκές αναγνώσεις της⁶¹. Επιθυμεί τη δημιουργία ενός ισραηλινού κράτους ανοιχτού και δημοκρατικού, με ίσα δικαιώματα για όλους του τους πολίτες, Εβραίους και Άραβες. Ως ιδεολογικό ρεύμα, έχει δύο βασικές κατευθύνσεις. Η μία δεν αρνείται τον ιστορικό ρόλο του Σιωνισμού ως κινητήρια δύναμη δημιουργίας του κράτους του Ισραήλ, αλλά πιστεύει πως με τους στόχους του πια εκπληρωμένους, το Ισραήλ πρέπει να μπει σε μια άλλη, μετασιωνιστική εποχή. Η δεύτερη αρνείται εξ' ολοκλήρου το Σιωνισμό ως δόγμα, καθώς τον θεωρεί αποικιοκρατικό και ρατσιστικό στις πρακτικές του⁶².

Το ρεύμα του Μετασιωνισμού αναπτύχθηκε περαιτέρω και εδραιώθηκε ως εναλλακτική ιδεολογική κατεύθυνση τη δεκαετία του '90, μετά τη συμφωνία του

⁶¹ Ben-Moshe, Danny, *The Oslo Peace Process and Two Views on Judaism and Zionism, 1992-1996* (British Journal of Middle Eastern Studies, Vol. 32, no. 1, May 2005), σελ. 14

⁶² ό.π., σελ. 15

Όσλο. Το Όσλο έδωσε για πρώτη φορά πραγματικές ελπίδες για ειρήνη στην ισραηλινή κοινωνία, και αυτό με τη σειρά του έκανε την αφήγηση του Μετασιωνισμού πιο ελκυστική. Εξέφραζε ακριβώς μια εναλλακτική πορεία για την ισραηλινή κοινωνία, που ήταν εφικτό να πραγματοποιηθεί σε καιρό ειρήνης. Η κυβέρνηση του Labor Party του Yitzhak Rabin που υπέγραψε τη συμφωνία, όμως, αντιμετώπισε ένα τεράστιο κύμα αντιδράσεων στο Ισραήλ από τη Δεξιά.(θα εξετάσουμε αναλυτικά αυτή την περίοδο στο τέταρτο κεφάλαιο). Ο συντηρητικός συγγραφέας Moshe Shamir την αποκάλεσε «η πρώτη μετασιωνιστική κυβέρνηση του Ισραήλ⁶³», απηχώντας την επίδραση που ασκούσε το μετασιωνιστικό ρεύμα στη δημόσια συζήτηση του Ισραήλ.

Τα δύο ιδεολογικά ρεύματα του Νεοσιωνισμού και Μετασιωνισμού εδώ και τρεις δεκαετίες συγκρούονται στην αρένα του δημόσιου διαλόγου του Ισραήλ, επιδιώκοντας την εδραίωση τους ως κυρίαρχη αφήγηση. Ο Ilan Pappé θεωρεί πως το Ισραήλ βρίσκεται σε ένα σταυροδρόμι, όπου έχει να επιλέξει μεταξύ δύο κατευθύνσεων. Η μία είναι η δημιουργία ενός καθαρά εθνικού κράτους με βασική ταυτότητα την εβραϊκή, που απορρίπτει τη συνύπαρξη με τους Παλαιστίνιους και αρνείται ίσα δικαιώματα στους Άραβες πολίτες του. Ένα αντιδημοκρατικό κράτος που απηχεί το απαρτχάιντ της Νότιας Αφρικής. Η δεύτερη είναι το χτίσιμο ενός πολιτικού αστικού κράτους, δημοκρατικού φιλελεύθερου και κοσμικού, που θα απαγκιστρώσει την ισραηλινή κοινωνία από τη σιωνιστική αφήγηση, και θα παρέχει ίσα δικαιώματα σε όλους τους πολίτες, ανεξαρτήτως θρησκείας και εθνικότητας⁶⁴. Ενώ ο Μετασιωνισμός αντιλαμβάνεται τον εαυτό του ως έναν επαναπροσδιορισμό του κράτους μετά το Σιωνισμό, ο Νεοσιωνισμός αντιλαμβάνεται τη φύση του ως ιδεολογικά καθαρή, ως το μόνο αληθινό σιωνιστικό κίνημα, με όλα τα άλλα να είναι είτε απλώς μη αποδεκτά, είτε μέχρι και προδοτικά προς τις προσταγές του «αληθινού» Σιωνισμού⁶⁵.

Στην ισραηλινή κοινωνία σήμερα, μετά την αποτυχία της ειρηνευτικής διαδικασίας της δεκαετίας του '90, δείχνει να επικρατεί ο Νεοσιωνισμός. Αυτό είναι εμφανές και σε εκλογικό επίπεδο, με το Ισραήλ να έχει εκλέξει στις δύο τελευταίες εκλογικές αναμετρήσεις, τις πιο συντηρητικές κυβερνήσεις της ιστορίας του. Ο

⁶³ό.π., σελ. 16

⁶⁴ Pappé, Il., *Israel at a Crossroads*, σελ. 42

⁶⁵ Newman, D., *From Hitnachalut to Hitnatkut*, σελ. 218

Νεοσιωνισμός προτείνει μια καθαρή προοπτική μιας θεοκρατίας χωρίς δημοκρατικές ενοχές, αντίθετα με τον Μετασιωνισμό που δείχνει να αμφιταλαντεύεται μεταξύ του σιωνιστικού του παρελθόντος, απότοκο του εργατικού Σιωνισμού, και της μετασιωνιστικής του αφήγησης. Ο Νεοσιωνισμός έχει καταφέρει να μετατραπεί σε πολιτική πραγματικότητα, που επιηρεάζει βαθιά τις όποιες εξελίξεις στην περιοχή προς επίλυση της σύγκρουσης. Αντίθετα, ο Μετασιωνισμός δεν έχει μπορέσει να βρει μεγάλη απήχηση στην ευρύτερη κοινή γνώμη της χώρας, με αποτέλεσμα να περιχαράκωνεται και να περιορίζεται στους ακαδημαϊκούς κύκλους.

Σε αυτό το πλαίσιο ιδεολογικής σύγκρουσης οφείλουμε να εξετάσουμε την άνοδο της θρησκευτικής Δεξιάς στο Ισραήλ γενικότερα. Η άνοδος αυτή και του κινήματος των εποίκων ήταν διαδικασίες που συνέβησαν παράλληλα και αλληλοτροφοδοτούνταν. Αν και η θρησκευτική Δεξιά ενισχύθηκε από τη δεκαετία του '70 κι έπειτα κυρίως, το National Religious Party (NRP) είχε ήδη ιδρυθεί από το 1956. Το NRP είχε και αυτό ένα καθαρά μεσσιανικό προφίλ, ταυτίζοντας την ίδρυση του κράτους του Ισραήλ με την έναρξη της διαδικασίας της Λύτρωσης του εβραϊκού λαού⁶⁶. Όλοι οι οπαδοί του κοσμικού κράτους που δρούσαν υπέρ του ισραηλινού κράτους, αποτελούσαν (κατά τις διδαχές του ραββίνου Kook) εργαλεία του θεού στο θείο του σχέδιο. Το πολιτικό ενδιαφέρον του NRP τα πρώτα χρόνια ήταν η διατήρηση της αυτονομίας της θρησκευτικής κοινότητας της χώρας, με πολιτικές παρεμβάσεις υπέρ της θρησκευτικής διδασκαλίας στα σχολεία ή της διατήρησης της αργίας του Σαββάτου. Ο χαρακτήρας του κόμματος άρχισε να αλλάζει μετά τον πόλεμο του 1967, επηρεασμένος από τις ευρύτερες ιδεολογικές ζυμώσεις στη Δεξιά, που συνέβαιναν στο Ισραήλ εκείνη την περίοδο. Ο μεσσιανικός του ζήλος έγινε πολύ πιο έντονος και ταυτίστηκε με τη διατήρηση και επέκταση του ελέγχου της γης της Παλαιστίνης. Αυτή η στροφή το έφερε σε επαφή με το Gush Emunim και κατά τη δεκαετία του '70 ανέλαβε το ρόλο του πολιτικού συνδέσμου του κινήματος με την κυβέρνηση. Η σχέση που ανέπτυξαν οι δύο οργανώσεις ήταν πολύ στενή. Το NRP συμμετείχε και σε πολιτικό και σε πρακτικό επίπεδο στις διαμαρτυρίες που οργάνωνε το Gush Emunim και στήριξε με θέρμη τα επιχειρήματα του περί κατάκτησης ολόκληρης της γης του Ισραήλ. Μέσω του NRP το κίνημα των εποίκων βρήκε πολιτικό στήριγμα και κατάφερε να διεισδύσει στο γραφειοκρατικό μηχανισμό με

⁶⁶ Kopelowitz, Ezra και Diamond, Matthew, *Religion that strengthens Democracy: An analysis of Religious Political Strategies in Israel* (Theory and Society, Vol. 25, no. 5, October 1998), σελ. 686

δικούς του ανθρώπους, οι οποίοι λειτούργησαν υπέρ της προώθησης της ατζέντας του κινήματος. Χαρακτηριστική περίπτωση ήταν η υπουργοποίηση του Yuval Ne'eman. Ήταν ενεργό μέλος του Gush Emunim και ιδρυτής ενός ακροδεξιού θρησκευτικού κόμματος, του Tehiya. Το 1982 διορίστηκε υπουργός Επιστήμης και Τεχνολογίας από την κυβέρνηση συνασπισμού, υπό το Likud. Όπως ο ίδιος έλεγε, κατά τη θητεία του μετέφερε όσα περισσότερα κονδύλια μπορούσε στον αγώνα για την επέκταση των εποικισμών⁶⁷. Το NRP έχει συμμετάσχει σε όλες τις εκλογικές αναμετρήσεις από την ίδρυσή του, είτε αυτόνομα είτε πιο πρόσφατα σε συνεργασία με άλλα κόμματα, και έχει σταθερή παρουσία στην Knesset, ενώ έχει συμμετάσχει και σε κυβερνήσεις συνεργασίας.

Στην πολιτική ιστορία του Ισραήλ έχουν εμφανιστεί πολλά ακόμη κόμματα της θρησκευτικής και άκρα Δεξιάς. Ένα από τα σημαντικότερα είναι το κόμμα Shas. Ιδρύθηκε το 1984 και αποτελεί το κόμμα των ορθόδοξων Εβραίων. Υποστηρίζει τη δημιουργία ενός κράτους που θα λειτουργεί με βάση τους αρχαίους νόμους, ενώ η πολιτική του δράση προσανατολίζεται κυρίως στις ανάγκες της κοινότητας των ορθόδοξων Εβραίων. Η επιρροή του είναι αρκετά μεγάλη. Έχει καταφέρει να πείσει την κυβέρνηση για την αναγκαιότητα δημιουργίας ενός παράλληλου εκπαιδευτικού συστήματος για τα παιδιά της κοινότητας αυτής. Το Tehiya που σημαίνει αναγέννηση είναι ένα άλλο κόμμα της άκρα Δεξιάς, που ιδρύθηκε το 1979 από πρώην μέλη του Likud, που διαφώνησαν με την αποχώρηση του Ισραήλ από τη χερσόνησο του Σινά. Η δύναμη του αυξήθηκε πρόσκαιρα, και προσέλκυσε στις τάξεις του σημαντικά μέλη του κινήματος των εποίκων, όπως τον Yuval Ne'eman και τον Hanan Porat, έναν από τους ηγέτες του κινήματος των εποίκων⁶⁸. Ένα άλλο κόμμα που εμφανίστηκε επίσης τη δεκαετία του '80 ήταν το κόμμα Kach του Meir Kahane. Ήταν ένα εξτρεμιστικό εθνικιστικό κόμμα που κύριο διακηρυγμένο στόχο είχε την παρεμπόδιση οποιασδήποτε απόπειρας επικοινωνίας του Ισραήλ με τους Παλαιστίνιους, με απώτερο σκοπό την κατάρρευση κάθε πιθανότητας ειρηνικής λύσης στη διένεξη. Το Kach ήταν ανοιχτά ρατσιστικό και υποστήριζε πως «κανείς μη Εβραίος δεν μπορεί να είναι πολίτης του κράτους του Ισραήλ⁶⁹». Τα τελευταία χρόνια έχουν δημιουργηθεί και άλλα κόμματα που εκφράζουν το χώρο της ακροδεξιάς στο Ισραήλ, με

⁶⁷ Sprinzak, Eh., *The Emergence of the Israeli Radical Right*, σελ. 92

⁶⁸ Tessler, M., *The Political Right in Israel*, σελ. 30

⁶⁹ ό.π., σελ. 31

προεξάρχον το Israel Beiteinu του Avigdor Lieberman. Από το 2009 συμμετέχει στον κυβερνητικό συνασπισμό μαζί με το Likud και άλλα μικρότερα κόμματα, και ο αρχηγός του στην πρώτη κυβέρνηση είχε αναλάβει τη θέση του υπουργού εξωτερικών της χώρας. Το κόμμα έχει ως εκλογική βάση του Εβραίους μετανάστες που έφτασαν στη χώρα με την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης. Είναι ένα ακροδεξιό εθνικιστικό κόμμα που αντιτάσσεται στην ειρηνευτική διαδικασία και στην ιδέα αφομοίωσης του αραβικού πληθυσμού του Ισραήλ, μιλώντας υπέρ της μεταφοράς του στα παλαιστινιακά εδάφη ή στην Ιορδανία. Η συμμετοχή του στην κυβέρνηση του Ισραήλ τα τελευταία τέσσερα χρόνια έχει καταστήσει αυτή την κυβέρνηση την πιο συντηρητική και ακροδεξιά κυβέρνηση που έχει γνωρίσει ποτέ το Ισραήλ.

2.7: Η παρακμή του Gush Emunim

Το Gush Emunim γύρω στα μέσα της δεκαετίας του '80 άρχισε να χάνει τη δυναμική του, και σταδιακά έπαψε την ακτιβιστική του δραστηριότητα. Τη σκυτάλη στη συνέχιση της πολιτικής του και της δράσης του πήρε το ευρύτερο κίνημα των εποίκων που συνέχισε το έργο του. Συνεχιστές ήταν και τα θρησκευτικά κόμματα που περιγράψαμε, καθώς ο εποικισμός της γης ήταν βασικό κομμάτι της πολιτικής τους ρητορικής. Ειδικά, το Yesha Council απέκτησε ηγετικό ρόλο στο συντονισμό των ενεργειών του κινήματος των εποίκων. Το Yesha Council ήταν ένας πολιτικός οργανισμός, στον οποίο συμμετείχαν εκπρόσωποι από κάθε εποικισμό της Δυτικής Όχθης και της Γάζας. Αυτός λειτούργησε ως το «στρατηγείο» των ενεργειών του κινήματος κατά την ταραγμένη περίοδο μετά τη συμφωνία του Όσλο, ενώ σε κοινοβουλευτικό επίπεδο το NRP, το Kach και άλλα κόμματα ανέλαβαν την πολιτική διαχείριση του εποικισμού των εδαφών, με την σχεδόν πάντα αμέριστη υποστήριξη της κυβέρνησης και του γραφειοκρατικού μηχανισμού της χώρας. Συνεπώς, ο μεσσιανικός χαρακτήρας του Gush Emunim κατάφερε να αποτελέσει έναν εναλλακτικό πόλο πολιτικής έκφρασης εντός του Ισραήλ. Ξεκίνησε ως ένα μικρό κίνημα εποίκων και κατάφερε να εξελιχθεί σε βασικό πολιτικό παράγοντα της χώρας, επηρεάζοντας την όχι μόνο σε πρακτικό επίπεδο, αλλά κυρίως σε ιδεολογικό.

Κεφάλαιο Τρίτο: Ιστορία και Δράση του Gush Emunim

Ο πόλεμος του 1967 αποτέλεσε σταθμό στην ιστορία του Ισραήλ. Η εύκολη νίκη κατά των αραβικών κρατών (Αίγυπτος, Συρία, Ιορδανία) οδήγησε σε μια πολύ μεγάλη αύξηση των εδαφών του κράτους, έστω και υπό τη μορφή κατεχόμενων εδαφών. Η σημαντικότερη αλλαγή που επέφερε όμως ήταν η αλλαγή στην αφήγηση της χώρας. Για πρώτη φορά το Ισραήλ αισθάνθηκε ισχυρό και ασφαλές. Η ρητορική του ολοκαυτώματος ήταν παρούσα, φυσικά, αλλά σε ένα νέο πλαίσιο. Τώρα πια το κράτος του Ισραήλ μπορούσε να αποτρέψει τέτοιες προσπάθειες με τη στρατιωτική του ισχύ. Η στρατιωτική ανωτερότητα που επέδειξε το Ισραήλ στο «πόλεμο των έξι ημερών», όρος που καθιερώθηκε στη συλλογική συνείδηση του Ισραήλ, αναδεικνύοντας την ευκολία με την οποία επικράτησε, ήταν απόδειξη της ηθικής ανωτερότητας και όχι μόνο της στρατιωτικής, απέναντι στους εχθρούς του, και σημάδι της θεϊκής προστασίας που απολάμβανε ο εβραϊκός λαός. Αυτές οι απόψεις, αν και ανήκαν στην περιθωριακή ακόμη μειοψηφία της θρησκευτικής Δεξιάς της εποχής και των μεσσιανιστών, μέσα στην ευφορία της νίκης εκφράστηκαν ακόμη και από οπαδούς του κοσμικού κράτους⁷⁰.

Η νίκη στον πόλεμο του 1967 και η κατάκτηση της χερσονήσου του Σινά, της Δυτικής Όχθης, της Λωρίδας της Γάζας και των υψίπεδων του Γκολάν στα σύνορα με τη Συρία, άνοιξε μια δημόσια συζήτηση στο Ισραήλ γύρω από το ζήτημα της διαχείρισης αυτών των εδαφών. Από τη μια πλευρά, τα εδάφη αυτά δεν προσαρτήθηκαν αμέσως, διότι υπήρχε ο κίνδυνος δημογραφικής ανισορροπίας μεταξύ Παλαιστινίων και Ισραηλινών, και από την άλλη πλευρά η κατοχή τους θεωρούνταν ουσιώδης για τη μελλοντική άμυνα του Ισραήλ. Τα πρώτα χρόνια της κατοχής, και με τα εδάφη να θεωρούνται μεν διαθέσιμα προς ανταλλαγή για ειρήνη, υπήρξαν δύο ανεπίσημα σχέδια σχετικά με την διαχείριση τους. Το πρώτο ήταν το επονομαζόμενο σχέδιο Allon⁷¹, το οποίο προέβλεπε την εγκατάσταση εποίκων σε αραιοκατοικημένες περιοχές, με σκοπό την επαναχάραξη των συνόρων του Ισραήλ. Μέσα από διαπραγματεύσεις ένα μέρος της Δυτικής Όχθης και της Γάζας θα επιστρεφόταν στην Ιορδανία και ένα άλλο μέρος θα προσαρτούνταν στο Ισραήλ. Το δεύτερο σχέδιο επιχειρηματολογούσε υπέρ της ενίσχυσης της ισραηλινής παρουσίας

⁷⁰ Kimmerling, Baruch, *Politicide: Ariel Sharon's War against the Palestinians* (Verso Books, London, 2003), σελ. 35

⁷¹ Ονομάστηκε έτσι από τον Yigal Allon, , πολιτικό του Labor Party, που την περίοδο του 1967 εκτελούσε χρέη αναπληρωτή πρωθυπουργού και υπουργού μετανάστευσης.

σε πυκνοκατοικημένες περιοχές Παλαιστινίων, με τελικό στόχο την απομάκρυνση κάθε πιθανότητας παραχώρησης γης σε ενδεχόμενη συμφωνία. Αυτό το σχέδιο πήγαζε από την πεποίθηση πως οι εποικισμοί που θα χτίζονταν δεν θα μπορούσαν ποτέ να διαλυθούν και θα εξασφάλιζαν τη δικαιοματική, έτσι κι αλλιώς, κυριαρχία του Ισραήλ σε αυτά τα εδάφη.

Η ευφορία που δημιούργησε η νίκη του 1967 έμελλε να καταρρεύσει μέσα σε λίγες μέρες το 1973, όταν το Ισραήλ έχασε τον πόλεμο του Yom Kippur. Η Αίγυπτος εισέβαλλε στη χερσόνησο του Σινά και επανακατέλαβε κάποια από τα εδάφη που είχε χάσει το 1967. Αυτή η ήττα ανάγκασε το Ισραήλ να προχωρήσει σε διαπραγματεύσεις με την Αίγυπτο, και το 1979 υπέγραψαν τη συμφωνία ειρήνης του Camp David. Αυτή προέβλεπε την αποχώρηση του Ισραήλ από τη χερσόνησο του Σινά με αντάλλαγμα τη σύναψη ειρήνης ανάμεσα στα δύο κράτη. Η ήττα στον πόλεμο συντάραξε την ισραηλινή κοινωνία. Το υπαρξιακό άγχος που με τη νίκη του '67 είχε καταλαγιάσει, επανήλθε και προκάλεσε έντονες κοινωνικές αντιδράσεις στο Ισραήλ. Το μούδιασμα ήταν έντονο, καθώς ο πόλεμος του 1973 απέδειξε πως το Ισραήλ δεν ήταν άτρωτο, όσο ισχυρό και αν αισθανόταν. Ο φόβος ενός νέου ολοκαυτώματος, που δεν είχε ποτέ εγκαταλείψει το Ισραήλ παρά τη νίκη του 1967 ως μέρος της εθνικής αφήγησης, επέστρεψε.

Σε αυτό το πλαίσιο, έκανε την εμφάνιση του το κίνημα του Gush Emunim. Εκμεταλλευόμενο από τη μία την ανησυχία της κοινωνίας για την ασφάλεια της, και την αμφισημία της κυβέρνησης από την άλλη, σε σχέση με τη διαχείριση των κατεχόμενων εδαφών, ξεκίνησε να εφαρμόσει το μεσσιανικό του όραμα κατάκτησης και εποικισμού της ιστορικής γης της Παλαιστίνης, της Ιουδαίας και Σαμάριας, όπως αποκαλούσαν τη Δυτική Όχθη, και της Λωρίδας της Γάζας. Το Gush Emunim ιδρύθηκε το 1974, ως ένας οργανισμός που άμεσο στόχο είχε τη διατήρηση του ελέγχου των κατεχόμενων εδαφών από το Ισραήλ και την προσάρτηση τους τελικά σε αυτό. Για να πετύχουν το σκοπό τους, δημιούργησαν ένα πολιτικό κίνημα, το οποίο μέσω της δράσης του, θα φρόντιζε να διατηρηθούν τα εδάφη για πάντα στο Ισραήλ. Με αυτό το στόχο, το Gush Emunim αποφάσισε στη δημιουργία ενός ευρέος δικτύου εποικισμών σε όλη την επικράτεια των κατεχόμενων εδαφών, το οποίο δημιουργώντας τετελεσμένα, θα ωθούσε στην επ'αόριστον διατήρηση των εδαφών υπό ισραηλινό έλεγχο. Επικαλούμενοι το ιστορικό προηγούμενο των πρώτων Σιωνιστών που έφτασαν στην Παλαιστίνη, και μέσα από την εγκατάστασή τους στη γη, όρισαν έως ένα βαθμό τα μετέπειτα σύνορα του Ισραήλ, θεωρούσαν πως

αντίστοιχες ενέργειες πρέπει να γίνουν και τώρα. Με αυτή τη λογική, το κίνημα του Gush Emunim απέρριπτε κατηγορηματικά το σχέδιο Allon, διότι ο σχεδιασμός του προέβλεπε τον εποίκισμό της κοιλάδας του Ιορδάνη και της Ιερουσαλήμ, αφήνοντας την υπόλοιπη Δυτική Όχθη ανέπαφη⁷². Τα αποτελέσματα των εκλογών του 1973, με το Labor να δείχνει τα πρώτα σημάδια πτώσης, το Gush Emunim θεώρησε πως η ισραηλινή κοινωνία ήταν έτοιμη για μια νέα ηγεσία, και το ρόλο αυτό ήταν έτοιμο να τον καλύψει εκείνο. Θεωρούσε τον εαυτό του ως την εμπροσθοφυλακή της κοινωνίας, η οποία θείο σκοπό είχε να ξυπνήσει και να καθοδηγήσει το έθνος. Ο φονταμενταλισμός του κινήματος του έδινε μια απόλυτη αίσθηση δικαίου και αυτοπεποίθησης.

Η ηγεσία του κινήματος αποτελούνταν από μια τριανδρία. Ο πρώτος ήταν ο Hannan Porat, απο τον εποίκισμό του Gush Etzion. Είχε σπουδάσει σε yeshivas και ήταν ένας εξαιρετικός γνώστης του εβραϊκού νόμου. Είχε χαρισματική προσωπικότητα και ήταν ο πρώτος, στον οποίο στράφηκαν αναζητώντας ηγεσία. Ο δεύτερος ήταν ο Moshe Levinger, ο πρώτος έποικος του εποίκισμού στην καρδιά της Χεβρόν. Το τρίτο μέλος της τριανδρίας ήταν ο Yohanan Fried από την Ιερουσαλήμ, υπεύθυνος του ερευνητικού προγράμματος στο Merkaz HaRav Yeshiva⁷³. Οι ηγέτες του Gush Emunim, όπως και μεγάλο μέρος των μελών του κινήματος ήταν νέοι άνδρες, γεννημένοι στο Ισραήλ, μορφωμένοι και θρησκευόμενοι. Η ομοιομορφία των μελών προερχόταν από το γεγονός πως οι περισσότεροι είχαν τις ίδιες πολιτισμικές αναφορές. Σπούδασαν στα ίδια σχολεία, με τους ίδιους ραββίνους, με τα ίδια κείμενα. Ως εκ τούτου, η οπτική των πραγμάτων που μοιράζονταν ήταν σχεδόν όμοια⁷⁴.

Το Gush Emunim ήταν ένας μη θεσμοθετημένος οργανισμός. Ποτέ δεν είχε καταστατικό, και ποτέ δεν έκανε εκλογές για την ηγεσία του. Αποτελούσε ένα πολιτικό σώμα, που προσπαθούσε συνειδητά να κρατήσει τον εαυτό του εκτός πολιτικής, σε θεσμικό επίπεδο. Ο ad hoc χαρακτήρας του κινήματος εξυπηρετούσε, στο να παρουσιάζει τον εαυτό του ως μεγαλύτερο απ'ότι πραγματικά ήταν, και να προσελκύει άτομα στις δραστηριότητες του, χωρίς να χρειάζεται απαραίτητως να είναι μέλη του. Με αυτόν τον τρόπο, διατηρούσε ανοιχτά κανάλια επικοινωνίας με

⁷² Newman, D., *From Hitnachalut to Hitnatchut*, σελ. 194

⁷³ Zertal, Id., *Lords of the Land*, σελ. 206

⁷⁴ ό.π., σελ. 207

την ισραηλινή κοινωνία, χωρίς να περιχαρακώνεται. Ο Ehud Sprinzak έχει κάνει μια ενδιαφέρουσα ανάλυση του πολιτικού εξτρεμισμού στο Ισραήλ. Θεωρεί το Gush Emunim και το εξτρεμιστικό κίνημα, ως την κορυφή ενός παγόβουνου. Κάτω από αυτό, υπάρχει ένα οργανωμένο κοινωνικό και πολιτισμικό σύστημα, που δεν είναι εξτρεμιστικό και λειτουργεί εντός οργανωμένης κοινωνίας φυσιολογικά. Συνεπώς, το Gush Emunim δεν ήταν ένα κίνημα που εμφανίστηκε από το πουθενά, αλλά είχε βαθιές ρίζες σε ένα κομμάτι της ισραηλινής κοινωνίας που είχε ριζώσει εντός αυτής⁷⁵.

Το κίνημα των εποίκων άσκησε μεγάλη επίδραση τα πρώτα χρόνια της ύπαρξης του στη δημόσια συζήτηση του Ισραήλ. Η παρουσία του εκπλήρωνε δύο ρόλους. Αφενός αποτελούσε την κορυφή του δόρατος στη διαδικασία εποίκισμού των κατεχόμενων, και αφετέρου ήταν ο βασικός εκφραστής της ιδεολογίας του «Μεγάλου Ισραήλ»⁷⁶. Σε αυτό το πλαίσιο, επιχείρησε και πέτυχε από τη μία να δημιουργεί τετελεσμένα, τα οποία η κυβέρνηση του Ισραήλ θα ήταν πολύ δύσκολο να ανατρέψει, και από την άλλη να κάνει αποτελεσματικό lobbying⁷⁷, επηρεάζοντας τα ανώτερα κυβερνητικά κλιμάκια. Το Gush Emunim ήταν πιθανώς το πιο δραστήριο πολιτικό κίνημα του Ισραήλ τα τελευταία τριάντα χρόνια. Όποτε χρειάστηκε, να αντιταχθεί σε κάποιο σχέδιο της κυβέρνησης (όπως η αποχώρηση από το Σινά ή η συμφωνία του Όσλο) κατάφερε να κινητοποιήσει δεκάδες χιλιάδες ανθρώπων που συμμετείχαν σε μεγάλες συγκεντρώσεις, και σε ακτιβιστικές δράσεις, όπως το μπλοκάρισμα δρόμων⁷⁸. Ο φονταμενταλισμός που το χαρακτήριζε όμως, και η εξτρεμιστική του φύση οδήγησαν τα μέλη του στην άσκηση μιας κλιμακούμενης βίας, η οποία πήρε μεγάλες διαστάσεις τη δεκαετία του '80. Περιστατικά, όπως η δολοφονία ενός Άραβα έφηβου από έποικο το Μάιο του 1982 ήταν αρκετά συχνά. Μόνο εκείνο το μήνα καταγράφηκαν δεκαπέντε επιθέσεις εποίκων εναντίον Αράβων. Επίσης, υπήρχαν αναφορές για ρίψη χειροβομβίδων από έποικους σε σπίτια Παλαιστίνιων, αυτοκίνητα και σχολεία⁷⁹. Το πιο σοβαρό περιστατικό που συνέβη την

⁷⁵ ό.π., σελ. 209

⁷⁶ Newman, D., *From Hitnachatut to Hitnatkut*, σελ. 193

⁷⁷ Ελλείψει ελληνικού αντίστοιχου όρου, χρησιμοποίησα τον αγγλικό.

⁷⁸ ό.π., σελ. 200

⁷⁹ Tessler, M., *A History of the Israeli-Palestinian Conflict*, σελ. 564

περίοδο εκείνη ήταν οι βομβιστικές επιθέσεις που δέχτηκαν το 1980 οι Παλαιστίνιοι δήμαρχοι της Ραμάλα και της Ναμπλούς. Το Μάιο του 1981 η ισραηλινή κυβέρνηση προχώρησε στη σύλληψη εικοσιεπτά Ισραηλινών, με την κατηγορία σύστασης τρομοκρατικής οργάνωσης. Οι επιθέσεις στους δημάρχους ήταν κάποιες από τις επιθέσεις, για τις οποίες κατηγορήθηκαν. Οι κατηγορούμενοι, αν και καταδικάστηκαν, σε πολλές περιπτώσεις, οι ποινές που τους επιβλήθηκαν χαρακτηρίστηκαν ως «εξαιρετικά επιεικείς». Το πιο ενδιαφέρον όμως είναι, πως προς υπεράσπιση τους προσήλθαν πολλά επιφανή μέλη του πολιτικού κόσμου της χώρας. Ως μάρτυρες υπεράσπισης κατέθεσαν στη δίκη ο Ariel Sharon, ο Benyamin Ben-Eliezer και άλλα μέλη της Knesset. Προς υπεράσπιση των κατηγορούμενων και σε ένα γενικότερο πλαίσιο, υπήρξαν φωνές που κατηγορήσαν την κυβέρνηση για αδυναμία αντιμετώπισης της βίας των Αράβων, και εξώθηση των εποίκων στη βία⁸⁰.

Η υποκίνηση της βίας των εποίκων από την κυβέρνηση ήταν εν μέρει πραγματική. Από τη μεριά του γραφειοκρατικού μηχανισμού υπήρξε μια συνειδητή προσπάθεια στρατιωτικοποίησης των εποίκων. Ο αρχηγός του στρατού στην πρώτη κυβέρνηση του Likud το 1977, Rafael Eitan, ήταν φανατικός υποστηρικτής αυτής της προοπτικής, και έδρασε προς την πραγματοποίησή της. Επί των ημερών του, οι έποικοι κατέληξαν να θεωρούνται «μια εθνοφυλακή που ελέγχει τους Άραβες των κατεχόμενων⁸¹». Ως αποτέλεσμα αυτών των προσπαθειών, η *Jerusalem Post* το Μάιο του 1980 θα αναφέρει πως: «οι ηγέτες των εποίκων αποφάσισαν να συστήσουν τοπικές επιτροπές ασφάλειας, με στόχο την προμήθεια όπλων και την εκπαίδευση των εποίκων⁸²». Η ευκολία, με την οποία το κίνημα των εποίκων έβρισκε συμπαράσταση από την κυβέρνηση ακόμη και σε ζητήματα που επηρρέαζαν άμεσα την ασφάλεια του κράτους, τους έδωσε μια αίσθηση παντοδυναμίας και ελευθερίας δράσης.

⁸⁰ ό.π., σελ. 641

⁸¹ Will, Donald S., *Zionist Settlement Ideology and its Ramifications for the Palestinian People* (Journal of Palestine Studies, Vol. 11, no. 3, Spring 1982), σελ. 48

⁸² ό.π., σελ. 49

3.1: Οι πρώτοι εποικισμοί

Ο πρώτος εποικισμός που δημιουργήθηκε μετά τον πόλεμο του 1967, ήταν αυτός του Kfar Etzion στα νότια της Δυτικής Όχθης την ίδια χρονιά. Ο οικισμός του Kfar Etzion πρωτοϊδρύθηκε το 1930 και καταστράφηκε κατά τη διάρκεια του πολέμου του 1948, με 157 κάτοικους να χάνουν τη ζωή τους. Το 1967 και μετά από μεγάλη πίεση από τους εποίκους, η κυβέρνηση έδωσε την έγκριση για την επανεγκατάσταση εποίκων εκεί, στο πλαίσιο της ηθικήςδικαίωσης των νεκρών του πολέμου, και παρά την παραβίαση του διεθνούς δικαίου που απαγορεύει τον εποικισμό κατεχόμενων εδαφών από την καοτχική δύναμη. Η ίδρυση του Kfar Etzion έδωσε ώθηση στο κίνημα, που ακόμη βρισκόταν σε εμβρυακό στάδιο, ενώ τη δεκαετία του '70 η δράση του έγινε πολύ πιο οργανωμένη και συστηματική.

Ο πρώτος εποικισμός που ίδρυσε το Gush Emunim ως αυτόνομο κίνημα, ήταν αυτός της Ofra, βόρεια της Ραμάλα στη Δυτική Όχθη, το 1975. Η πίεση που δέχτηκε η κυβέρνηση και πάλι ήταν μεγάλη. Είκοσι τρεις έποικοι, στις 14 Μαΐου 1975 προχώρησαν στην τρίτη προσπάθεια εγκατάστασης τους εκεί και ο Shimon Peres, τότε υπουργός άμυνας, αν και απρόθυμος, διέταξε την εκ νέου εκκένωση του. Ο Hannan Porat σε συνάντηση που είχε μαζί του, κατάφερε να αποσπάσει τελικά την έγκριση του⁸³. Η χλιαρή αντίδραση του Peres στο αίτημα των εποίκων είναι ενδεικτική του πόσο υποτιμήθηκε από την κυβέρνηση αρχικά η δυναμική του κινήματος. Η κυβέρνηση αδυνατούσε να αντιμετωπίσει την επιμονή των εποίκων, διότι και η ίδια ήταν διχασμένη στο ζήτημα διαχείρισης των κατεχόμενων. Ταυτόχρονα, η σιωνιστική οπτική εποικισμού της γης δεν ήταν ξένη για το Labor, καθώς ήταν μέρος της ιδεολογικής του θεώρησης. Ο συνδυασμός αυτών των δύο παραμέτρων λειτούργησε υπέρ του κινήματος των εποίκων, το οποίο βρήκε απέναντι του μια κυβέρνηση απρόθυμη να αντισταθεί στα σχέδια τους, ή ακόμη περισσότερο τελικά πρόθυμη να συνδράμει σε αυτά.

Τον τρόπο δράσης του κινήματος των εποίκων, καθώς και την αδυναμία της κυβέρνησης να τους νατισταθεί, περιγράφουν ιδανικά δύο περιπτώσεις εποικισμών στα κατεχόμενα, της Χεβρόν και της Σεβάστιας. Η Χεβρόν είναι η μεγαλύτερη πόλη της Δυτικής Όχθης με 250.000 Παλαιστίνιους κατοίκους και έχει θρησκευτική σημασία για τους Μουσουλμάνους και τους Εβραίους. Η πόλη κατέχει ξεχωριστή θέση στη σύγχρονη ιστορία του Ισραήλ, καθώς εκεί το 1929 είχαν σφαγιαστεί εξήντα

⁸³ Zertal, Id., *Lords of the Land*, σελ. 32

εφτά Εβραίοι κάτοικοι από Άραβες και συνεπώς ο ιστορικός δεσμός με την πόλη είναι μεγάλος. Το 1968, όταν επιχειρήθηκε ο πρώτος της εποικισμός, δεν υπήρχε εβραϊκός πληθυσμός εκεί. Το αίτημα εγκατάστασης που κατέθεσαν οι απόγονοι των θυμάτων της σφαγής του 1929 στην κυβέρνηση, ήρθε μόλις λίγους μήνες μετά την αντίστοιχη εγκατάσταση απογόνων στο Kfar Etzion. Η κυβέρνηση ήταν απροετοίμαστη και δυσκολεύτηκε να βρει μια πειστική αρνητική απάντηση. Μια ομάδα εποίκων νοίκιασε το κεντρικό ξενοδοχείο της Χεβρόν, εγκαταστήθηκε και αρνήθηκε να φύγει. Η κυβέρνηση συμβιβάστηκε με την παρουσία τους εκεί, και δέχτηκε τη μετακίνηση τους στα ανατολικά της πόλης, όπου και ιδρύθηκε ο εποικισμός του Kiryat Arba. Η παρουσία εβραϊκού πυρήνα σε μια πόλη με αμιγώς παλαιστινιακό πληθυσμό προκάλεσε μεγάλες εντάσεις μεταξύ των δύο κοινοτήτων. Το 1979, τελικά, έποικοι εγκαταστάθηκαν σε άδεια κτίρια στην ιστορική εβραϊκή γειτονιά της πόλης, και πήραν την έγκριση της κυβέρνησης για παραμονή τους⁸⁴. Μέχρι σήμερα, σε μια πόλη 250.000 Παλαιστινίων κατοίκων υπάρχει ένας μικρός πυρήνας 450 εποίκων που ζουν εκεί σε οχυρωμένα συγκροτήματα και υπό την προστασία του ισραηλινού στρατού. Το 1997 και στο πλαίσιο της ειρηνευτικής διαδικασίας υπεγράφη η Συμφωνία της Χεβρόν μεταξύ της Παλαιστινιακής Αρχής και της ισραηλινής κυβέρνησης, η οποία προέβλεπε το μοίρασμα της πόλης σε δύο τομείς, παλαιστινιακό και ισραηλινό. Ο τομέας H-1, το μεγαλύτερο μέρος της πόλης πέρασε στον παλαιστινιακό έλεγχο, ενώ ο τομέας H-2, που περιελάμβανε σχεδόν το 20% της πόλης πέρασε στον έλεγχο του Ισραήλ, για την προστασία των 450 εποίκων που ζούσαν εκεί⁸⁵. Η περίπτωση της Χεβρόν είναι χαρακτηριστική του *modus operandi* του κινήματος των εποίκων. Δημιουργία τετελεσμένων, και μετακύλιση αντιμετώπισης τους στο απώτερο μέλλον, όταν τελικά η παραμονή τους στον εποικισμό νομιμοποιείται και μονιμοποιείται.

Η μεγαλύτερη νίκη του κινήματος των εποίκων τα πρώτα χρόνια επιτεύχθηκε με την εγκατάσταση τους στο νέο εποικισμό της Σεβάστιας. Η Σεβάστια είναι ένα παλαιστινιακό χωριό βόρεια της Ναμπλούς. Εκεί το 1974 μια μικρή ομάδα εποίκων με αρχηγό τον Benny Katzover και το ραββίνο Menachem Felix, εισέβαλλε στον παλιό σιδηροδρομικό σταθμό, και αρνήθηκε να αποχωρήσει. Η κυβέρνηση

⁸⁴ Tessler, M., *A History of the Israeli-Palestinian Conflict*, σελ. 539

⁸⁵ Smith, Charles D., *Palestine and the Arab-Israeli Conflict: A History with Documents* (Bdford/St.Martin's, Boston, 2004), σελ. 460

Rabin επιχείρησε επανειλημμένα να τους εκδιώξει, με εκείνους να επιστρέφουν κάθε φορά. Έξι φορές ο εποικισμός εκκενώθηκε και επτά φορές οι έποικοι επέστρεψαν. Την έβδομα φορά η κυβέρνηση δέχτηκε να ξεκινήσει διαπραγματεύσεις μαζί τους. Ο υπουργός άμυνας Shimon Peres που τις ανέλαβε, κατέληξε σε συμφωνία με τους έποικους. Εικοσιπέντε οικογένειες θα μεταφέρονταν στο κοντινό στη Ναμπλούς στρατόπεδο του ισραηλινού στρατού, όπου και θα τους επιτρεπόταν να εγκατασταθούν. Αν και η ηγεσία του Gush Emunim συνήθως δε δεχόταν τέτοιους όρους, κρατώντας πιο σκληρή στάση, αυτή τη φορά δέχτηκε. Ο νέος εποικισμός της Σεβάστιας θεωρήθηκε ως μεγάλη νίκη από το κίνημα των εποίκων, καθώς ήταν αυτός που ουσιαστικά έδωσε το έναυσμα για το μαζικό εποικισμό της Δυτικής Όχθης⁸⁶. Η κυβέρνηση είχε λυγίσει σε ένα ζήτημα πολιτικής, για το οποίο κρατούσε πολύ αυστηρή στάση μέχρι τότε. Οι δε έποικοι, έχοντας την ανοχή, τουλάχιστον, της κυβέρνησης δεδομένη (αν όχι την ανοιχτή συνεργασία της) ένιωσαν ελεύθεροι να κλιμακώσουν τις προσπάθειες εποικισμού.

3.2: Οι εκλογές του 1977 και η στροφή του εκλογικού σώματος

Την περίοδο 1974-77, τα πρώτα χρόνια δράσης του Gush Emunim, κυβέρνηση στο Ισραήλ είχε σχηματίσει το Labor με πρωθυπουργό τον Yitzhak Rabin, μετά τη νίκη του στις εκλογές του '74. Η σύγκρουση του Rabin με το Gush Emunim ήταν ιδιαίτερος έντονη από τους πρώτους μήνες διακυβέρνησης. Οι δύο πλευρές αντιπροσώπευαν τις αντικρουόμενες ιδεολογίες που μάχονταν στο Ισραήλ. Ο Rabin, όντας κοσμικός και φιλελεύθερος, απεχθανόταν το κίνημα των εποίκων. Τους θεωρούσε πληγή της ισραηλινής κοινωνίας, και εμπόδιο στη δημοκρατία. Ο μεσσιανικός τους οίστρος τον απωθούσε, και τους αντιλαμβανόταν απλώς ως παραβάτες και εκβιαστές. Τα συναισθήματα από την πλευρά των εποίκων ήταν αμοιβαία. Το Gush Emunim διεξήγαγε πόλεμο κατά του Rabin που έφτασε στο αποκορύφωμα του τη δεκαετία του '90 και την περίοδο των ειρηνευτικών διαπραγματεύσεων με τους Παλαιστίνιους, όταν ένας έποικος, ο Yigal Amir τον δολοφόνησε. Συστηματικά τον συκοφαντούσαν αποκαλώντας την κυβέρνηση του *Judenrat*, συγκρίνοντας τη με τα εβραϊκά συμβούλια της ναζιστικής Γερμανίας, και πως στόχος του ήταν να αφήσει το Ισραήλ *judenrein*, δηλαδή κενό από Εβραίους,

⁸⁶ Zertal, Id., *Lords of the Land*, σελ. 45

ανακαλώντας της μνήμες του ολοκαυτώματος προς όφελος τους. Η «Βιομηχανία του Ολοκαυτώματος», άλλωστε, όπως την έχει αποκαλέσει ο Norman Finkelstein, χρησιμοποιήθηκε κατά κόρον από το εποικιστικό κίνημα ως μέσο πίεσης⁸⁷.

Η κυβέρνηση του Labor είχε χάσει την απήχηση που είχε στην ισραηλινή κοινωνία προς τα τέλη της δεκαετίας του '70. Η παγκόσμια πετρελαϊκή κρίση είχε πλήξει σοβαρά την οικονομία της χώρας και υπήρχε διάχυτη δυσαρέσκεια κατά της κυβέρνησης⁸⁸. Με την ιδεολογία του εργατικού Σιωνισμού να μην προκαλεί πια την ίδια συγκίνηση στην κοινωνία, τα αποτελέσματα των εκλογών του 1977 δεν ήταν έκπληξη. Για πρώτη φορά το Likud κέρδισε τις εκλογές, αφήνοντας το Labor στην αντιπολίτευση. Το Likud κέρδισε σαραντατρείς έδρες στην Knesset των 120 εδρών, με το Labor να κατακτά μόλις τριάνταδύο⁸⁹. Ο Menachem Begin, με τη συνεργασία του NRP και δύο μικρότερων κομμάτων σχημάτισε την πρώτη κυβέρνηση του Likud στην ιστορία της χώρας. Η συμμετοχή του NRP στην κυβέρνηση εξασφάλισε άμεση επικοινωνία των εποίκων μαζί της, και αύξησε την επιρροή του σημαντικά σε αυτήν.

Η πολιτική του Menachem Begin στο ζήτημα των εποικισμών ήταν διαμετρικά αντίθετη με αυτήν του Yitzhak Rabin. Ο Begin ήταν ένθερμος υποστηρικτής του κινήματος των εποίκων, καθώς μοιραζόταν μαζί τους και την πραγματιστική οπτική της πάσει θυσία διατήρησης των εδαφών υπό τον έλεγχο του Ισραήλ, και τη μεσσιανική πίστη στην ιερότητα της γης και του πεπρωμένου του εβραϊκού λαού να την εποικίσει. Η πολιτική δημιουργίας εποικισμών σε πυκνοκατοικημένες παλαιστινιακές περιοχές, όπως η Χεβρόν, κλιμακώθηκε, σε αντίθεση με την προηγηθείσα πολιτική του Labor⁹⁰. Η ανάθεση του υπουργείου Γεωργίας και αρμόδιου για τους εποικισμούς στον Ariel Sharon ισχυροποίησε ακόμη

⁸⁷ Ο Norman Finkelstein χρησιμοποίησε τον όρο «Βιομηχανία του Ολοκαυτώματος» για να περιγράψει την εκμετάλλευση της μνήμης του ολοκαυτώματος από το κράτος του Ισραήλ και των Ηνωμένων Πολιτειών για να δικαιολογήσει την πολιτική του απέναντι στους Παλαιστίνιους και την κατοχή της Δυτικής Όχθης και της Λωρίδας της Γάζας. Η χρήση αυτού του μηχανισμού, έχει αλλοιώσει την μνήμη του ολοκαυτώματος στην ισραηλινή συλλογική μνήμη, κατά τον Finkelstein. Finkelstein, Norman, *Η Βιομηχανία του Ολοκαυτώματος: Σχέσεις σχετικά με την εκμετάλλευση της εβραϊκής οδύνης*. Finkelstein, Norman, *Η Βιομηχανία του Ολοκαυτώματος* (Εκδόσεις του 21^{ου} Αιώνα, Αθήνα, 2001)

⁸⁸ Tessler, M., *The Political Right in Israel*, σελ. 24

⁸⁹ ό.π., σελ. 23

⁹⁰ Smith, C.D., *Palestine and the Arab-Israeli Conflict*, σελ. 358

περισσότερο, την πολιτική των εποικισμών. Ο Sharon, όντας υπέρμαχος των εποικισμών και αντιμετωπίζοντας τους Παλαιστίνιους ως ξένο σώμα στη γη του Ισραήλ, υποστήριξε τη δράση των εποίκων για εποικισμό παλαιστινιακών περιοχών, ως μέσο άσκησης πίεσης των Παλαιστίνιων και ενίσχυσης της ισραηλινής παρουσίας εκεί⁹¹. Όπως ο ίδιος ανέφερε στην αυτοβιογραφία του, τα τέσσερα πρώτα χρόνια του ως υπουργός, κατάφερε να ιδρύσει εξήντα τέσσερεις νέους εποικισμούς στα κατεχόμενα⁹².

Η πολιτική της κυβέρνησης Begin στο ζήτημα των εποικισμών αποτελούσε μέρος μιας ευρύτερης πολιτικής στα κατεχόμενα, που στόχο είχε τη διατήρηση των εδαφών υπό τον έλεγχο του Ισραήλ. Η συμφωνία ειρήνης με την Αίγυπτο το 1979, πραγματοποιήθηκε, ως μέσο ισχυροποίησης του ισραηλινού ελέγχου στα κατεχόμενα. Η διατήρηση τόσων εδαφών αποτελούσε πρόβλημα για την κυβέρνηση, και η επιστροφή της χερσονήσου του Σινά πίσω στην Αίγυπτο, βοήθησε στο να στραφεί η προσοχή μόνο στη Δυτική Όχθη και τη Γάζα. Ο Sharon, αν και υπέρμαχος των εποικισμών, ως υπουργός άμυνας το 1981, στήριξε την απόφαση της κυβέρνησης για εκκένωση των εποικισμών στο Σινά και σχεδίασε ο ίδιος την επιχείρηση. Ο ίδιος είχε μια οπτική πάνω στις σχέσεις Ισραήλ και Παλαιστίνιων που ξεπερνούσε την μυωπική λογική του Gush Emunim. Θεωρούσε τους Παλαιστίνιους τη μόνη σοβαρή απειλή για την ομοιογένεια του ισραηλινού κράτους. Η σύναψη ειρήνης με την Αίγυπτο θα καθιστούσε τον έλεγχο των Παλαιστίνιων τελικά, ευκολότερη, μέσα από τον έλεγχο της Δυτικής Όχθης και της Γάζας⁹³. Ο Sharon ήταν πραγματιστής πολιτικός, που τελικά στήριζε το κίνημα των εποίκων, ως μέσο επίτευξης των πολιτικών του στόχων, και όχι λόγω της πίστης του στο μεσσιανικό όραμα.

Η αντίδραση του Gush Emunim στην εκκένωση αυτή ήταν πολύ έντονη. Οργάνωσε μεγάλες διαμαρτυρίες στη χερσόνησο και τους εποικισμούς του Σινά, μεταφέροντας εποίκους με λεωφορεία και κάλεσε τους στρατιώτες να μην υπακούσουν στις εντολές εκκένωσης, και συμβάλλουν στον ακρωτηριασμό της γης του Ισραήλ. Επιχείρησε να επιβάλλει μια αφήγηση «εθνικού τραύματος», αλλά τελικά απέτυχε. Πολλοί έποικοι έφυγαν οικειοθελώς, αποδεχόμενοι την πλούσια αποζημίωση της κυβέρνησης και η διαδικασία εκκένωσης ολοκληρώθηκε χωρίς

⁹¹ ό.π., σελ. 359

⁹² Kimmerling, B., *Politicide*, σελ. 77

⁹³ ό.π., σελ. 80

ιδιαίτερα προβλήματα⁹⁴. Το σοκ που προκάλεσε στο κίνημα των εποίκων η συμφωνία με την Αίγυπτο και η αποχώρηση από το Σινά ήταν τεράστιο. Για πρώτη φορά το κίνημα και η αφήγηση που είχε κατασκευάσει για τους Άραβες, ως ο απόλυτος και αιώνιος εχθρός, βρέθηκαν υπό αμφισβήτηση. Αυτή η υπόθεση αποτέλεσε και την αρχή του τέλους για το ίδιο το Gush Emunim. Στα μέσα της δεκαετίας του '80 τη σκυτάλη θα έπαιρναν άλλοι οργανισμοί και πολιτικά κόμματα, που θα συνέχιζαν το έργο του.

Παρά την ήττα στο Σινά και την παρακμή του Gush Emunim, η πολιτική εποικισμού της γης κατά τη δεκαετία του '80 ήταν πια επίσημη πολιτική της κυβέρνησης του Ισραήλ. Η ίδρυση νέων εποικισμών συνεχίστηκε με εντατικούς ρυθμούς. Το 1981 ο αριθμός των εποίκων στη Δυτική Όχθη ξεπερνούσε τις 16.000, 30% περισσότεροι από την προηγούμενη χρονιά. Το 1982 ο αριθμός τους αυξήθηκε στις 21.000. Το 1990 οι έποικοι της Δυτικής Όχθης έφταναν τις 79.000. Υπήρχαν συνολικά 103 εποικισμοί, εβδομήντα εκ των οποίων είχαν ιδρυθεί επί κυβέρνησης Likud από το 1977 κι έπειτα⁹⁵. Η οικονομική στήριξη των εποικισμών και η προστασία των εποίκων από το κράτος επίσης εδραιώθηκε και έγινε σταθερή πολιτική επιλογή έως σήμερα, παράλληλα με την ανάπτυξη τους. Οι έποικοι, για παράδειγμα, δημιούργησαν ένα ευρύ οδικό δίκτυο, κλέβοντας παλαιστινιακή γη και πάντα με την υποστήριξη της κυβέρνησης. Την περίοδο 1996-99 έχτισαν 126 νέους δρόμους συνολικού μήκους 179 χιλιομέτρων στη Δυτική Όχθη.

Η ιδεολογική στροφή της ισραηλινής κοινωνίας έγινε ακόμη πιο φανερή στις εκλογικές αναμετρήσεις του 1981 και 1984. Η ορολογία που χρησιμοποίησε ο Menachem Begin στην προεκλογική περίοδο ταυτιζόταν πολλές φορές με την ορολογία του Gush Emunim, αναδεικνύοντας την επίδραση της στην κεντρική πολιτική σκηνή της χώρας. Την ημέρα των εκλογών του 1981 ο Begin έδωσε τον εξής όρκο:

‘Εγώ, ο Menachem, γιος του Ze’εν και της Hasia Begin ορκίζομαι πως όσο υπηρετώ το έθνος ως πρωθυπουργός, δε θα εγκαταλείψω ποτέ οποιοδήποτε μέρος της Σαμάριας, της Ιουδαίας, της Λωρίδας της Γάζας και των υψιπέδων του Γκολάν.’⁹⁶

⁹⁴ ό.π., σελ. 79

⁹⁵ Tessler, M., *A History of the Israeli-Palestinian Conflict*, σελ. 548

⁹⁶ Will, D.S., *Zionist Settlement Ideology*, σελ. 54

Η χρήση της ορολογίας του Gush Emunim ήταν ενδεικτική της αποδοχής που είχε και εντός της ισραηλινής κοινωνίας, και της αυξανόμενης επιρροής που ασκούσε σε αυτή. Η νίκη του Likud το 1981 δεν επαναλήφθηκε, και στις εκλογές του 1984 το Labor κέρδισε ξανά τις εκλογές μετά το 1974. Η αδυναμία σχηματισμού κυβέρνησης με μικρότερα κόμματα οδήγησε το Labor στη συνεργασία με το Likud και το σχηματισμό κυβέρνησης «εθνικής ενότητας⁹⁷». Το σημαντικότερο γεγονός αυτής της εκλογικής αναμέτρησης ήταν η άνοδος των ακροδεξιών κομμάτων, σε σχέση με προηγούμενες εκλογικές αναμετρήσεις. Δώδεκα από τις 120 έδρες της Knesset ανήκαν πλέον σε κόμματα δεξιάτερα του Likud. Το Tehiya κατέκτησε τρεις έδρες, το Kach μία και το Morasha δύο. Τα κόμματα αυτά εκπροσωπούσαν το κίνημα των εποίκων, και η ισχυρή παρουσία τους στη βουλή, προμήνυε τη μελλοντική συνεργασία του Likud με κάποιο από αυτά, αν παρουσιαστεί η ανάγκη⁹⁸.

Στα μέσα της δεκαετίας του '80 το Gush Emunim ως αυτόνομο κίνημα έπαυσε τις δραστηριότητες του. Το κίνημα είχε αποκτήσει πια ισχυρή κοινοβουλευτική παρουσία, ικανή να προωθήσει τα αιτήματα του στο γραφειοκρατικό μηχανισμό. Η ίδρυση του Yesha Council αντικατέστησε και τον οργανωτικό κορμό του, αναλαμβάνοντας την οργάνωση της ακτιβιστικής δράσης του κινήματος, όποτε και όπου χρειαζόταν. Παράλληλα, η κλιμάκωση της βίας και από τις δύο πλευρές ήταν σταθερή. Το καλοκαίρι του 1987, ξέσπασε η παλαιστινιακή *Intifada*, μια αυθόρμητη έκρηξη θυμού και απόγνωσης του παλαιστινιακού πληθυσμού απέναντι στην καταπίεση από τον ισραηλινό στρατό, και τις ολοένα χειρότερες συνθήκες διαβίωσης που είχαν να αντιμετωπίσουν. Μια νέα γενιά Παλαιστίνιων που είχε γεννηθεί υπό ισραηλινή κατοχή ένωθε εγκλωβισμένη χωρίς καμμία προοπτική για το μέλλον. Το ξέσπασμα της βίας ήταν εν μέρει αναμενόμενο, υπό αυτές τις συνθήκες. Η *Intifada* λειτούργησε ως αφορμή για ακόμη μεγαλύτερη καταστολή των Παλαιστίνιων από το Ισραήλ. Τις πρώτες δύο εβδομάδες της εξέγερσης υπήρχαν ήδη τριάντα τρεις νεκροί Παλαιστίνιοι και εκατοντάδες τραυματίες, ενώ το Ισραήλ μετρούσε δεκάδες τραυματίες, πολλοί από αυτούς έποικοι που συμμετείχαν στις ταραχές⁹⁹.

⁹⁷ Tessler, M., *A History of the Israeli-Palestinian Conflict*, σελ. 644

⁹⁸ ό.π., σελ. 645

⁹⁹ Smith, C.D., *Palestine and the Arab-Israeli Conflict*, σελ. 408

3.3: Το Gush Emunim κατά τη δεκαετία του '90: Η συμφωνία του Όσλο

Η δεκαετία του '90 βρήκε την ισραηλινή κοινωνία σε αναταραχή. Η παλαιστινιακή *Intifada* συνεχιζόταν με αμείωτο ρυθμό, όπως και η ανάπτυξη των εποικισμών στα κατεχόμενα από την ισραηλινή κυβέρνηση. Το 1995 ο αριθμός των εποίκων στη Δυτική Όχθη και τη Γάζα έφτασε τις 138.000, έχοντας πολλαπλασιαστεί μέσα σε δέκα χρόνια. Την περίοδο 1992-95 ο ρυθμός αύξησης των εποικισμών άγγιξε το 10% ετησίως¹⁰⁰. Μέσα σε ένα σκληρό ακραίας πόλωσης και σχεδόν πολεμικής ατμόσφαιρας μεταξύ των δύο κοινοτήτων, η ανακοίνωση της Συμφωνίας του Όσλο μεταξύ Ισραήλ και Παλαιστίνιων αιφνιδίασε πολλούς και στα δύο στρατόπεδα. Οι μυστικές διαπραγματεύσεις στο Όσλο έλαβαν χώρα παράλληλα με τις επίσημες συνομιλίες στη Μαδρίτη και στις 13 Σεπτεμβρίου του 1993 υπογράφηκε η συμφωνία στο Λευκό Οίκο, μεταξύ Yitzhak Rabin και Yasir Arafat. Οι Παλαιστίνιοι αναγνώρισαν, σύμφωνα με τη συμφωνία, το δικαίωμα ύπαρξης του Ισραήλ σε ένα περιβάλλον ειρήνης και ασφάλειας, ενώ παράλληλα αποκήρυξαν την τρομοκρατία ως μέσο αγώνα. Το Ισραήλ αναγνώρισε την PLO (Palestinian Liberation Organisation) ως το νόμιμο εκπρόσωπο των Παλαιστίνιων, παύοντας να τη θεωρεί τρομοκρατική οργάνωση, και δεσμεύτηκε για την άμεση έναρξη των διαπραγματεύσεων στο πλαίσιο της ειρηνευτικής διαδικασίας¹⁰¹. Η συμφωνία προέβλεπε τη δημιουργία μιας μεταβατικής παλαιστινιακής κυβέρνησης, ως το πρώτο βήμα προς την ίδρυση του παλαιστινιακού κράτους. Στις 24 Σεπτεμβρίου 1995 υπογράφηκε η Δεύτερη Συμφωνία του Όσλο, η οποία όρισε σαφέστερα τα όρια δικαιοδοσίας της παλαιστινιακής αρχής στη Δυτική Όχθη και τη Γάζα, μετά την αποδοχή από το Ισραήλ για αποχώρηση από τα κατεχόμενα εδάφη. Οι δύο περιοχές χωρίστηκαν σε τρεις τομείς Α, Β και Γ. Στον τομέα Α οι Παλαιστίνιοι είχαν απόλυτο έλεγχο επί των εδαφών, στον τομέα Β έλεγχο θα είχαν πάλι οι Παλαιστίνιοι εκτός από τα ζητήματα ασφαλείας που έμειναν στο Ισραήλ, και στον τομέα Γ, τον πλήρη έλεγχο θα διατηρούσε το Ισραήλ. Η τελική μορφή των συνόρων έμεινε προς διαπραγμάτευση στις τελικές συνομιλίες, οι οποίες θα έπρεπε να έχουν ολοκληρωθεί έως το 1999¹⁰².

¹⁰⁰ Drori, Israel και Weizmann, Chaim, *Prime Minister Yitzhak Rabin against the Settlers: A Stakeholder Analysis* (Public Administration Review, March/April 2007), σελ. 305

¹⁰¹ Smith, C.D., *Palestine and the Arab-Israeli Conflict*, σελ. 438

¹⁰² ό.π., σελ. 449

Οι αντιδράσεις που συνάντησε η συμφωνία του Όσλο ήταν θυελλώδεις. Το κίνημα των εποίκων και η Δεξιά στη χώρα γενικότερα, από το Likud μέχρι το NRP και τα μικρότερα κόμματα της άκρα Δεξιάς, συνασπίστηκαν σε μια συμμαχία που στόχο είχε να καταργήσει τη συμφωνία στην πράξη. Η παραχώρηση των εδαφών στους Παλαιστίνιους ισοδυναμούσε με προδοσία του θεϊκού σχεδίου για εποίκισμο της γης του Eretz Israel και δεν ήταν δυνατό να γίνει αποδεκτή. Η κυβέρνηση Rabin κατηγορήθηκε μέχρι και για αντισιμιτισμό. Ο ίδιος ο Rabin ήταν υπέρμαχος της συμφωνίας και πολέμησε για την εφαρμογή της, μέχρι τη δολοφονία του στις 4 Νοεμβρίου 1995. Στην παρουσίαση του Όσλο στην Knesset δήλωσε:

‘Πάνω απ’ όλα, θέλω να σας πω, πως αυτή είναι μια νίκη του Σιωνισμού, ο οποίος κέρδισε την αναγνώριση ακόμη και των πιο ορκισμένων εχθρών του¹⁰³.’

Επικεφαλής των αντιδράσεων τέθηκε το Yesha Council, το συμβούλιο εκπροσώπων των εποίκισμών. Κάθε εποίκισμός είχε και έναν εκπρόσωπο, δημιουργώντας ένα όργανο του οποίου η ισχύς και επιρροή ήταν ιδιαίτερος μεγάλη. Το Συμβούλιο δημιουργήθηκε τη δεκαετία του '80 ως διάδοχος του Gush Emunim, που είχε σταματήσει τις δραστηριότητες του ως αυτόνομο κίνημα. Μέλη του ήταν ταυτόχρονα ακτιβιστές που συμμετείχαν στις συγκεντρώσεις διαμαρτυρίας, αλλά και κρατικοί αξιωματούχοι που κατείχαν θέσεις εξουσίας στον κρατικό μηχανισμό, όπως σε δήμους ή σε υπουργεία, είχαν πρόσβαση στα ανώτερα κλιμάκια της κυβέρνησης και χρησιμοποιούσαν την εξουσία τους για να προωθήσουν την ατζέντα του Yesha Council¹⁰⁴. Η δύναμη του Συμβουλίου ήταν τέτοια, που μέσω της πίεσης που άσκησε, κατάφερε και απέσπασε το 1995 από τους ανώτατους δικαστικούς της χώρας μια δήλωση, που εγκωμιάζε το Συμβούλιο και την δράση του, όσο αυτή παρέμενε εντός των ορίων του νόμου. Η δήλωση αυτή ανέδειξε το Yesha Council ως πολιτικό παράγοντα της χώρας, και θεωρήθηκε αποδοχή της ισχύος του από την κυβέρνηση¹⁰⁵.

Οι διαδηλώσεις και διαμαρτυρίες που οργανώθηκαν κατά του Όσλο περιελάμβαναν μαζικές διαδηλώσεις σε πολλές πόλεις, καθιστικές διαμαρτυρίες, και

¹⁰³ Ben-Moshe, D., *The Oslo Peace Process*, σελ. 17

¹⁰⁴ Newman, D., *From Hitnachalut to Hitmatkut*, σελ. 206

¹⁰⁵ Shaw- Smith, Peter, *The Israeli Settler Movement Post-Oslo* (Journal of Palestine Studies, vol. 23, No. 3, Spring 1994), σελ. 104

έφτασαν μέχρι τις ανοιχτές απειλές κατά μελών της κυβέρνησης, συμπεριλαμβανομένου και του Rabin. Οι δηλώσεις εναντίον του ήταν ακόμη πιο δηλητηριώδεις. Ο Moshe Levinger, εκ των ηγετών του Gush Emunim, κατηγορήσε τον Rabin για «εγκλήματα κατά του εβραϊκού λαού¹⁰⁶». Μέλη του Likud συμμετείχαν στην επίθεση με τον Benjamin Netanyahu, ηγέτη του κόμματος, να διατρανώνει πως «κανείς πραγματικός Εβραίος δε θα εγκατέλειπε έτσι κομμάτια της πατρογονικής γης¹⁰⁷», προβάλλοντας την εικόνα ενός Rabin μη Εβραίου στη συνείδηση και την ψυχή. Σε κάποιες διαδηλώσεις πλακάτ έδειχναν τον Rabin ως Hitler, χρησιμοποιώντας το πάντα εύκαιρο εργαλείο της ναζιστοποίησης των αντιπάλων ως μέσο αποδόμησης τους στα μάτια της κοινωνίας. Ο Rabin δεν έκρυβε την απέχθεια του για τους έποικους, και παρά τις απειλές που δεχόταν τους αποδοκίμαζε έντονα σε δημόσιες ομιλίες του. Το δίλημμα που έθεσε η συμφωνία του Όσλο και στο οποίο όφειλε να κάνει την επιλογή η ισραηλινή κοινωνία ήταν η επιλογή ανάμεσα στο μεσσιανικό όραμα του «Μεγάλου Ισραήλ» και την ειρήνη με αντάλλαγμα την παραχώρηση γης στους Παλαιστίνιους. Ο Rabin έθεσε σαφώς αυτό το δίλημμα στην ισραηλινή κοινωνία, ελπίζοντας πως θα τον υποστηρίξει, θεωρώντας πως αναγνώριζε τους έποικους ως εμπόδιο στην ειρήνη, όπως τους θεωρούσε και ο ίδιος¹⁰⁸.

Την περίοδο μετά τη συμφωνία του Όσλο, και μέσα σε ένα σκηνικό έντονης πολιτικής πόλωσης στο Ισραήλ, η βία κλιμακώθηκε ραγδαία. Οι βομβιστικές επιθέσεις αυτοκτονίας παλαιστινιακών οργανώσεων που ήταν αντίθετες στη συμφωνία, όπως η Hamas, γενικεύτηκαν. Στις 19 Οκτωβρίου 1994 βομβιστής ανατινάχθηκε μέσα σε λεωφορείο στο Τελ-Αβίβ σκοτώνοντας είκοσι δύο πολίτες. Στις 22 Ιανουαρίου του 1995, επίσης βομβιστής αυτοκτονίας ανατινάχθηκε σε πολυσύχναστο δρόμο, σε μια στάση λεωφορείου σκοτώνοντας είκοσι έναν στρατιώτες. Η βία των εποίκων προς τους Παλαιστίνιους επίσης κλιμακώθηκε. Εξτρεμιστικές οργανώσεις έκαναν την εμφάνιση τους, με στόχο το σαμποτάρισμα των διαπραγματεύσεων. Χαρακτηριστική περίπτωση ήταν η οργάνωση Zo Artzenu. Ιδρύθηκε το 1993 από έποικους της Δυτικής Όχθης ως αντίδραση στο Όσλο, θεωρώντας την αντίδραση του Yesha Council ως σχετικά μετριοπαθή. Είχε μια

¹⁰⁶ Smith, C.D., *Palestine and the Arab-Israeli Conflict*, σελ. 453

¹⁰⁷ ό.π.

¹⁰⁸ Drori, Is. και Weizmann, Ch., *Prime Minister Yitzhak Rabin against the Settlers*, σελ. 309

τυπική μεσσιανική φιλοσοφία σχετικά με τη γη του Ισραήλ και στο καταστατικό της ανέφερε πως οι αξίες του Ιουδαϊσμού θα είναι η βάση της ισραηλινής δημοκρατίας και στόχος του κράτους θα είναι η προώθηση των εβραϊκών αξιών¹⁰⁹. Η οργάνωση έδρασε για λίγα χρόνια μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '90, όταν και διαλύθηκε. Για μια περίοδο δύο ετών, κατά τη διάρκεια των μεγάλων εκδηλώσεων στη χώρα κατά του Όσλο το Zo Artzenu πρωτοστάτησε. Το καλοκαίρι του 1995 οργάνωσε, μεταξύ άλλων, μια μεγάλη εκστρατεία παρακώλυσης συγκοινωνιών σε όλη τη χώρα με το μπλοκάρισμα καίριων οδικών αρτηριών από χιλιάδες διαδηλωτές¹¹⁰. Τελικά, η παρουσία της οργάνωσης στα πράγματα τελείωσε σύντομα, με τις πολιτικές εξελίξεις να ξεπερνάνε τον αρχικό της λόγο ύπαρξης. Η εμφάνιση του Zo Artzenu είναι μόλις ενδεικτική του κλίματος που επικρατούσε στη χώρα στα μέσα της δεκαετίας του '90, με ad hoc οργανώσεις, που μόνο στόχο είχαν την κατάρρευση των ειρηνευτικών συνομιλιών.

Ένα άλλο γεγονός που σημάδεψε και επηρέασε τις τεταμένες σχέσεις των δύο πλευρών, Ισραήλ και Παλαιστίνιων, ήταν η σφαγή στις 24 Φεβρουαρίου του 1994, είκοσι εννέα Παλαιστίνιων από τον Baruch Goldstein, οπαδό του εξτρεμιστικού κόμματος Kach, στον ιερό χώρο προσκυνήματος Μουσουλμάνων και Εβραίων στη Χεβρόν. Στις ταραχές που ακολούθησαν είκοσι πέντε ακόμη Παλαιστίνιοι σκοτώθηκαν από τον ισραηλινό στρατό¹¹¹. Οι αντιδράσεις στο μακελειό ήταν πολύ έντονες. Ο Arafat ανακοίνωσε την διακοπή κάθε επικοινωνίας με το Ισραήλ, ενώ η κυβέρνηση του Ισραήλ την ίδια μέρα εξέδωσε ανακοίνωση καταδικάζοντας την επίθεση. Ο Rabin Μιλώντας στην Knesset, δήλωσε πως ο Goldstein δε στόχευε απλώς στο να σκοτώσει αθώους πολίτες, αλλά στην ίδια την ειρηνευτική διαδικασία¹¹². Η μαζική δολοφονία Παλαιστίνιων, από την άλλη μεριά, έγινε δεκτή με μεγάλο ενθουσιασμό από το κίνημα των εποίκων. Ο θάνατος του Goldstein στον τόπο του μακελειού από Παλαιστίνιους τον κατέστησε μάρτυρα.

¹⁰⁹ Haklai, Oded, *Linking Ideas and Opportunities in Contentious Politics: The Israeli Nonparliamentary Opposition to the Peace Process* (Canadian journal of Political Science, vol. 36, No. 4, September 2003), σελ. 797

¹¹⁰ ό.π., σελ. 805

¹¹¹ Smith, C.D., *Palestine and the Arab-Israeli Conflict*, σελ. 446

¹¹² Zertal, Id., *Lords of the Land*, σελ. 121

Λίγους μήνες μετά το θάνατο του, ο τάφος του μετατράπηκε σε τόπο προσκυνήματος, όπου έποικοι έρχονταν από όλη τη χώρα για να αποτίσουν φόρο τιμής. Ο τάφος του είχε μια επιγραφή που έλεγε πως «θυσιάστηκε για το Ισραήλ, την Torah και τη γη¹¹³». Η πόλωση της ισραηλινής κοινωνίας έφτασε στο αποκορύφωμά της με τη δολοφονία του Rabin, η οποία θα μπορούσε να πει κανείς πως πέτυχε το σκοπό της. Αν και οι διαπραγματεύσεις είχαν αρχίσει ήδη να καθυστερούν, η πολιτική που άσκησε η κυβέρνηση του Likud με πρωθυπουργό τον Benjamin Netanyahu, η οποία εξελέγη την επόμενη χρονιά, έδρασε καταλυτικά προς την υπονόμηση της ειρηνευτικής διαδικασίας, εγκαταλείποντας τις προσπάθειες ειρήνευσης του Yitzhak Rabin, με τους Παλαιστίνιους.

3.4: Το Gush Emunim στην εποχή μετά το Όσλο

Οι τελευταίες προσπάθειες επανεκκίνησης της ειρηνευτικής διαδικασίας με βάση τη Συμφωνία του Όσλο έγιναν το 1999 στο Camp David στις Ηνωμένες Πολιτείες, μεταξύ του Ehud Barak και του Yasir Arafat. Οι συνομιλίες τελικώς ναυάγησαν, και οι διαπραγματεύσεις στην ουσία δεν ξανάρχισαν ποτέ. Η Συμφωνία του Όσλο θεωρήθηκε νεκρή, και οι σχέσεις των δύο πλευρών τη δεκαετία του 2000 επιδεινώθηκαν δραματικά, ιδίως μετά την εκλογή της Hamas ως κυβέρνηση των κατεχόμενων το 2006.

Με τη σύγκρουση Ισραήλ και Παλαιστίνιων να μαίνεται, η πολιτική του εποικισμού της παλαιστινιακής γης συνεχίστηκε απρόσκοπτα από όλες τις κυβερνήσεις του Ισραήλ. Το 2008 ο αριθμός των εποίκων στη Δυτική Όχθη έφτασε τις 285.800¹¹⁴. Η έναρξη κατασκευής του τείχους της Δυτικής Όχθης το 2000, ενός τείχους που θα περικύκλωνε όλη τη Δυτική Όχθη, όταν ολοκληρωθεί, σήμανε και την de facto προσάρτηση παλαιστινιακών εδαφών. Με πρόφαση την αποφυγή απομόνωσης εποίκων από το κυρίως σώμα του κράτους του Ισραήλ, η χάραξη του τείχους δεν ακολούθησε την πράσινη γραμμή, όπως είχε οριστεί μετά τον πόλεμο του 1967, για να συμπεριλάβει εποίκισμούς που είχαν χτιστεί πάνω σε παλαιστινιακή γη.

Η επιρροή του κινήματος των εποίκων παρέμεινε σημαντική, παρά το σοκ της δολοφονίας Rabin και την αμφισβήτηση προς αυτό που προκάλεσε στην

¹¹³ ό.π., σελ. 269

¹¹⁴ *Settlement Monitor* (Journal of Palestine Studies, vol. 38, No. 3, Spring 2009), σελ. 322

ισραηλινή κοινωνία. Νέες εξτρεμιστικές οργανώσεις εμφανίστηκαν όπως η Hilltop Youth, μια οργάνωση νεαρών δεύτερης γενιάς εποίκων, γαλουχημένων με το μεσσιανικό κύρηγμα του ραββίνου Kook, η οποία οργανώνει επιθέσεις κατά Παλαιστίνιων στη Δυτική Όχθη.

Το μεγαλύτερο χτύπημα, σε ιδεολογικό επίπεδο, στο κίνημα των εποίκων ήρθε το 2005, όταν η κυβέρνηση Sharon αποφάσισε τη μονομερή αποχώρηση του Ισραήλ από τη Λωρίδα της Γάζας, χωρίς προηγούμενη συμφωνία με τους Παλαιστίνιους. Αυτή ήταν μόλις η δεύτερη φορά, που έποικοι υποχρεώθηκαν να μετεγκατασταθούν, εγκαταλείποντας τους εποίκισμούς τους, μετά την εκκένωση της χερσονήσου του Σινά το 1981. Η αντίδραση του κινήματος ήταν άμεση και πολύ έντονη. Σε ιδεολογικό επίπεδο, έβλεπαν το όνειρο του «Μεγάλου Ισραήλ» να απομακρύνεται. Η αποχώρηση των εποίκων και του στρατού από τη Γάζα σήμαινε το τέλος του οράματος τους. Για τον Hagi Ben Artzi, παλιό μέλος του Gush Emunim η απόφαση ήταν: «όχι μια συνηθισμένη καταστροφή, αλλά καταστροφή τεραστίων διαστάσεων – η κατάρρευση της διαδικασίας της εβραϊκής Λύτρωσης¹¹⁵». Σε πρακτικό επίπεδο, οι έποικοι επιχείρησαν να ακυρώσουν την εφαρμογή της απόφασης. Οργανώθηκαν μεγάλες διαδηλώσεις κατά της αποχώρησης, μπλοκαρίσματα οδικών αρτηριών, μέχρι και τοποθέτηση ψεύτικων εκρηκτικών μηχανισμών σε σταθμούς λεωφορείων για την πρόκληση πανικού¹¹⁶. Σε αντίθεση με τους έποικους του Σινά το 1981, που δέχτηκαν τις αποζημιώσεις της κυβέρνησης, είκοσι πέντε χρόνια μετά, αρκετοί κάτοικοι των εποίκισμών της Γάζας αρνήθηκαν να αποχωρήσουν μέχρι το τέλος, και η βίαιη απομάκρυνση τους αποτέλεσε τη μεγαλύτερη πρόκληση που είχε αντιμετωπίσει το κίνημα ποτέ.

Η απογοήτευση των εποίκων ήταν μεγάλη, καθώς διαπίστωσαν πως μεγάλο μέρος της ισραηλινής κοινωνίας δεν ασπάζόταν το όραμα τους, και υποστήριζε την αποχώρηση από τη Γάζα. Παρά την αποτυχία αποτροπής των σχεδίων αποχώρησης από τη Γάζα, η πολιτική επιρροή του κινήματος εξακολουθούσε να είναι μεγάλη. Η επέκταση των εποίκισμών ως πολιτική είχε δημιουργήσει πλέον δεδομένα, που δεν μπορούσαν να αγνοηθούν σε ενδεχόμενη επανεκκίνηση της ειρηνευτικής διαδικασίας. Πέραν αυτού, η επίδραση των ιδεών του μεσσιανικού κινήματος, και της θρησκευτικής και άκρα Δεξιάς πάνω στην ισραηλινή κοινωνία, είναι τέτοια που

¹¹⁵ Rose, J., *To Ζήτημα του Σιωνισμού*, σελ. 32

¹¹⁶ Newman, D., *From Hitnachatut to Hitnaitkut*, σελ. 213

σήμερα πια, αποτελεί έναν από τα πιο ισχυρά πολιτικά ρεύματα στη χώρα. Στις εκλογές του 2009, η κυβέρνηση που σχηματίστηκε είναι η πιο συντηρητική ακροδεξιά κυβέρνηση που γνώρισε ποτέ η χώρα. Με τη συμμετοχή του ανοιχτά ρατσιστή Avigdor Lieberman ως αντιπρόεδρου της κυβέρνησης Netanyahu και υπουργού εξωτερικών, θα μπορούσε να πει κανείς πως η στροφή που ξεκίνησε πριν τέσσερεις δεκαετίες προς μια σαφώς πιο συντηρητική πολιτική και συνεπώς ιδεολογική στάση, η ισραηλινή κοινωνία ολοκληρώθηκε.

Κεφάλαιο Τέταρτο: Η επίδραση του Gush Emunim στην ισραηλινή κοινωνία

Οι αντιστάσεις που προβάλλει η ισραηλινή κοινωνία στην ιδεολογική πίεση του κινήματος των εποίκων δεν πρέπει να παραγνωρίζεται. Κατά τη διάρκεια της ανόδου και ισχυροποίησης του, υπήρξαν κινήματα της Αριστεράς επί το πλείστον, τα οποία αντιτάχθηκαν στην εξτρεμιστική ιδεολογία των εποίκων, και καλούσαν για μια άλλη πολιτική απέναντι στους Παλαιστίνιους, μια πολιτική συνύπαρξης και διευθέτησης των ζητημάτων με διαπραγματεύσεις, χωρίς τετελεσμένα, και μακριά από μεσσιανικά οράματα κατάκτησης ολόκληρης της γης του Ισραήλ. Το κοσμικό και φιλελεύθερο κομμάτι της κοινωνίας εκφράζεται κυρίως μέσα από το αφήγημα του Μετασιωνισμού που εξετάσαμε. Η Αριστερά, ως επίγονος του Labor όμως, και όντας κατακερματισμένη σε κοινοβουλευτικό επίπεδο, αδυνατεί να συγκροτήσει μια πειστική αφήγηση για το μέλλον της χώρας. Αφήνει, έτσι, το πεδίο ελεύθερο για την περαιτέρω επιβολή των ιδεολογικών προσταγμάτων των εποίκων και της θρησκευτικής Δεξιάς. Εξαρχής, εξάλλου, η μεγαλύτερη επιτυχία του κινήματος ήταν η εδραίωση της ιδεολογίας του ως μια θεμιτή, νομιμοποιημένη ανάγνωση της ισραηλινής ιστορίας και μοντέλου κοινωνικής οργάνωσης, που αντιπαραβάλλεται ισότιμα με τον παραδοσιακό Σιωνισμό.

Η αφήγηση που πρότεινε το Gush Emunim από τα πρώτα του χρόνια, έδειξε να πιάνει τόπο σχετικά γρήγορα. Οι πολιτικές συνθήκες της εποχής, με την πτώση του Labor από την κυβέρνηση μετά από δέκα εννέα χρόνια, και την άνοδο του σαφώς συντηρητικότερου Likud έδειχνε ήδη μια μεταστροφή της κοινωνίας προς τα δεξιά, η οποία ενισχύθηκε και προωθήθηκε ανοιχτά από το εποικιστικό κίνημα. Στις 15 Αυγούστου 1980, δημοσκόπηση που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα Haaretz έδειχνε πως το 40,2% των ερωτηθέντων συμφωνούσε με την ίδρυση εποικισμών στα κατεχόμενα, δείχνοντας πως ήδη ένα αρκετά μεγάλο μέρος της ισραηλινής κοινής γνώμης ήταν θετικό προς την πολιτική του Gush Emunim¹¹⁷. Τα MME της εποχής συνέβαλλαν στην προώθηση μιας εξωραϊσμένης εικόνας των εποίκων, καθώς υπήρχαν πολλοί στον ημερήσιο τύπο που ταυτίζονταν ιδεολογικά με αυτούς, σχολίαζε ο Uri Avnery σε άρθρο του στην εφημερίδα Haolam HAzeh τον Ιούνιο του

¹¹⁷ Weisbrod, Lilly, *From Labour Zionism to New Zionism: Ideological Change in Israel* (Theory and Society, Vol. 10, no. 6, November 1981), σελ. 800

1980¹¹⁸. Και ενώ στο Ισραήλ, τα πρώτα χρόνια υπήρχαν φωνές που αντιστέκονταν στην ορμή των εποίκων, ακόμη και θρησκευτικές οργανώσεις που κατέκριναν τον «ολοκληρωτικό τους προσανατολισμό¹¹⁹», η κυβέρνηση και ο εν γένει γραφειοκρατικός μηχανισμός της χώρας στήριζαν την πολιτική του εποίκισμού που προωθούσαν οι έποικοι, σε πρακτικό και ιδεολογικό επίπεδο. Αυτού του είδους η στήριξη υπήρχε και από την κοινωνία, της οποίας ένα μέρος ήταν θετικά προσκείμενο ακόμη και υπέρ της εγκαθίδρυσης αυταρχικού καθεστώτος στο Ισραήλ για την αντιμετώπιση των προβλημάτων του. Σε δημοσκόπηση του 1981, το 40,8% απάντησε θετικά σε ένα τέτοιο ενδεχόμενο¹²⁰. Το Σεπτέμβριο του 1979 κύριο άρθρο της εφημερίδας *Yedioth Aharonot* σχολίαζε:

‘Εφόσον δεν μπορούμε να αποκτήσουμε οικονομική ανεξαρτησία με δημοκρατικό καθεστώς, θα πρέπει να επιλέξουμε μια λιγότερο δημοκρατική εξουσία, με την προϋπόθεση πως είναι ισχυρή και αποφασιστική αρκετά, ώστε να εξασφαλίσει την επιβίωση μας, διότι η συλλογική μας ύπαρξη είναι σημαντικότερη από την ατομική ελευθερία καθενός από μας¹²¹.’

Σε αυτό το πλαίσιο, προτάσεις νόμου όπως αυτή που κατέθεσε ο Meir Kahane, ηγέτης του ακροδεξιού εξτρεμιστικού κόμματος *Kach*, περί φυλάκισης όποιου μη Εβραίου κριθεί ένοχος για σεξουαλικές σχέσεις με Εβραία¹²², άρχισαν να εμφανίζονται, παρά τον ξεκάθαρο ρατσιστικό τους χαρακτήρα. Η μεγαλύτερη επίδραση που έχουν τέτοιες πολιτικές είναι πως φυτεύουν το σπόρο της αντιδραστικότητας στην κοινωνία. Ακόμη και αν η συγκεκριμένη πρόταση είναι προφανώς ανάξια λόγου, η ύπαρξη της και δημόσια παρουσίαση της, αρκούν για να αναδείξουν τη στροφή εντός της κοινωνίας.

Το *Gush Emunim* επέλεξε εξ αρχής ένα διπλό πεδίο δράσης: και σε πρακτικό επίπεδο με την ίδρυση εποίκισμών, αλλά και στο πολιτικό, προσπαθώντας να διεισδύσει στα ανώτερα κλιμάκια του κρατικού μηχανισμού, κάτι που κατάφερε

¹¹⁸ *An Armed Right in Israel* (Journal of Palestine Studies, Vol. 10, No. 1, Autumn 1980), σελ. 142

¹¹⁹ Tessler, M., *The Political Right in Israel*, σελ. 49

¹²⁰ Will, D.S., *Zionist Settlement Ideology*, σελ. 53

¹²¹ ό.π., σελ. 56

¹²² ό.π., σελ. 55

τα πρώτα χρόνια μέσα από τη συνεργασία του με το NRP. Αυτή η σχέση βοήθησε πολλά μέλη του Gush Emunim να εκλεγούν ως βουλευτές στην Knesset. Με δεδομένο πως ο αριθμός των εποίκων δεν ξεπερνούσε ποτέ το 0,5% του συνολικού πληθυσμού του Ισραήλ, η ποσοστιαία εκπροσώπηση τους στη βουλή ξεπερνούσε κατά πολύ την αντίστοιχη πληθυσμιακή. Κατά τη διακυβέρνηση Sharon (2002-2006), δέκα από τους 120 βουλευτές που προέρχονταν από διάφορα κόμματα της θρησκευτικής και άκρα Δεξιάς, ήταν κάτοικοι εποικισμών και ενεργά μέλη του κινήματος των εποίκων¹²³. Αυτή η στενή επαφή με τους κεντρικούς πυλώνες της εξουσίας, βοήθησε και στην ευκολότερη διάδοση των θέσεων του κινήματος, ειδικά των πιο δημοφιλών θέσεων στο Ισραήλ περί συνέχισης της κληρονομιάς των πρώτων Σιωνιστών, και ισχυροποίησης της αμυντικής ισχύος της χώρας, μέσα από την ίδρυση εποικισμών. Στοχεύοντας στην εγγενή υπαρξιακή ανασφάλεια της ισραηλινής κοινωνίας, καθώς και στο ζήτημα της βίας, προβάλλοντας τους εποικισμούς ως οχυρά αποτροπής της, το κίνημα των εποίκων επιχείρησε συνειδητά να στρέψει την κοινωνία προς πιο συντηρητικές θέσεις, ώστε να εκμεταλλευτεί την προνομιακή θέση που είχε αποκτήσει σε ιδεολογικό επίπεδο, σε αυτό το πεδίο.

Όπως οι ιδέες και η δράση του Gush Emunim επηρέασαν καταλυτικά την κατεύθυνση της πολιτικής που ακολούθησαν οι ισραηλινές κυβερνήσεις στο ζήτημα διαχείρισης των κατεχόμενων εδαφών, με τον ίδιο τρόπο άσκησαν μεγάλη επιρροή και στο δικαστικό σύστημα, το οποίο μετατράπηκε σταδιακά σε μηχανισμό νομιμοποίησης παράνομων, κατά το διεθνές δίκαιο, εποικισμών. Βασικό επιχείρημα των εποίκων ήταν πως οι εποικισμοί αποτελούν «εγκαταστάσεις ασφαλείας» και ως εκ τούτου, δεν νοείται να αντιμετωπίζονται από το κράτος ως παράνομοι, καθώς συνεισφέρουν στην άμυνα της χώρας. Αυτή η απόπειρα απενοχοποίησης της κλοπής παλαιστινιακής γης, μέσω των δικαστηρίων, επιχειρήθηκε πρώτη φορά στα τέλη της δεκαετίας του '70, όταν το Ανώτατο Δικαστήριο της χώρας κλήθηκε να εξετάσει με απόσταση μερικών μηνών, δύο ξεχωριστές περιπτώσεις ενστάσεων Παλαιστινίων κατά της κλοπής της γης τους. Το δικαστήριο ασχολήθηκε ουσιαστικά με το ζήτημα της νομιμότητας των εποικισμών και οι αποφάσεις που έβγαλε, αν και διαφορετικές σε κάθε περίπτωση, έδειξαν την κατεύθυνση που θα ακολουθούσε στο μέλλον. Η πρώτη ένσταση απορρίφθηκε αναγνωρίζοντας την αναγκαιότητα του εποικισμού ως

¹²³ Newman, D., *From Hitnachalut to Hitnatkut*, σελ. 205

απαραίτητου για τις «ανάγκες ασφάλειας» του Ισραήλ¹²⁴. Η δεύτερη ένσταση, έξι μήνες μετά, εγκρίθηκε καθώς τα επιχειρήματα των εποίκων ήταν εντελώς αστήρικτα, με το δικαστήριο να αρνείται να αναγνωρίσει στον εποικισμό τον χαρακτήρα της «εγκατάστασης ασφαλείας»¹²⁵. Η ανάθεση στα δικαστήρια της νομιμοποίησης των εποικισμών, αν και σαφώς παράνομοι σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο, αποτέλεσε μια σταθερή επιλογή των ισραηλινών κυβερνήσεων. Με τα δικαστήρια να αποφαινόμενοι υπέρ των εποικισμών δημιουργούνταν μια ψευδής εικόνα δήθεν νομιμότητας τους και στην ισραηλινή κοινωνία γενικότερα, με αποτέλεσμα την ευκολότερη αποδοχή της πολιτικής των εποικισμών από την κοινή γνώμη.

Η φιλική στάση των δικαστών προς τους έποικους ήταν ορατή και στις αποφάσεις που λάμβαναν σε περιπτώσεις εγκληματικών ενεργειών από εποίκους, κυρίως επιθέσεις κατά Παλαιστινίων. Στο διάστημα 1988-1992, κατά τη διάρκεια της *Intifada*, καταγράφηκαν σαράντα οκτώ περιπτώσεις θανάτου Παλαιστινίων. Από αυτές μόλις δώδεκα έφτασαν στο δικαστήριο με κατηγορούμενο Ισραηλινό πολίτη, και μόλις μία κατέληξε σε καταδίκη για φόνο, και άλλες έξι σε ανθρωποκτονία από αμέλεια. Ο καταδικασθείς για φόνο, δέχτηκε ποινή για το έγκλημα, μόλις τριών ετών¹²⁶. Ο ρόλος των δικαστηρίων είναι ακόμη σημαντικός στη διαχείριση των ζητημάτων της κλοπής της παλαιστινιακής γης, αλλά μερικές φορές αντιτίθεται στην εδραιωμένη πολιτική με ανεπιθύμητα αποτελέσματα. Το 2012 το Ανώτατο Δικαστήριο αποφάσισε υπέρ της διάλυσης του εποικισμού Migron κοντά στη Χεβρόν. Η κυβέρνηση και ο Netanyahu όμως προσωπικά, παρενέβη και διέταξε την αναστολή της εφαρμογής της απόφασης του δικαστηρίου¹²⁷.

Η προστατευτική στάση του πολιτικού κόσμου, αλλά και η ανοχή τουλάχιστον της κοινωνίας απέναντι στο κίνημα των εποίκων, ήταν ενδεικτικά στην περίπτωση της δολοφονίας του Yitzhak Rabin. Αμέσως μετά τη δολοφονία, η κυβέρνηση συνέστησε μια επιτροπή προς διερεύνηση των συνθηκών που οδήγησαν στη δολοφονία του. Ενώ ο δολοφόνος του, ήταν ενεργό μέλος του κινήματος των εποίκων, και ο ίδιος είχε δηλώσει πως έμπνευσή του ήταν η σφαγή στη Χεβρόν από

¹²⁴ Zertal, Id., *Lords of the Land*, σελ. 354

¹²⁵ ό.π., σελ. 360

¹²⁶ ό.π., σελ. 381

¹²⁷ Haaretz Editorial, 'The Israeli government gave in to the settlers', 4 Απριλίου 2012, <http://www.haaretz.com/opinion/the-israeli-government-gave-in-to-the-settlers-1.422490>

τον Baruch Goldstein, η επιτροπή περιορίστηκε στη διερεύνηση των τεχνικών λεπτομερειών και των προβλημάτων ασφάλειας που οδήγησαν στο φόνο. Σύμφωνα με την Idith Zertal, η ισραηλινή κοινωνία έχασε μια μεγάλη ευκαιρία ενδοσκόπησης, μια ευκαιρία ανάγνωσης των πραγματικών αιτίων και συνθηκών που είχαν ως αποτέλεσμα τη δολοφονία του πρωθυπουργού. Η εξέταση των κινήτρων του δολοφόνου παρακάμφθηκαν, και οι όποιες αναφορές στον Yigal Amir παρέκαμπταν το γεγονός πως ανήκε στο κίνημα των εποίκων, παρουσιάζοντας τον ως το «μαύρο πρόβατο», ως κάποιον που δεν εκπροσωπούσε τον ισραηλινό λαό¹²⁸. Αποφεύγοντας να συνδέσει τη δολοφονία με τη γενικότερη πολιτική και κοινωνική αναταραχή της εποχής, η επιτροπή την προσδιόρισε σχεδόν ως ένα τεχνικό λάθος, ως ένα «ατύχημα» χωρίς βαθύτερα κοινωνικά και πολιτικά αίτια που πήγαζαν από έναν συγκεκριμένο πολιτικό χώρο¹²⁹.

Η διείσδυση του κινήματος των εποίκων και σε άλλους νευραλγικούς τομείς, όπως ο στρατός και η εκπαίδευση, είναι εξίσου μεγάλος. Στον ισραηλινό στρατό, από τη δεκαετία του '70 υπάρχουν ειδικές μονάδες, με το όνομα *Hesder*, στις οποίες υπηρετούν θρησκευόμενοι νέοι, που επιθυμούν παράλληλα με τη θητεία τους να συνεχίσουν τη μελέτη των γραφών¹³⁰. Οι πρώτοι νέοι που συμμετείχαν σε αυτές τις μονάδες, σήμερα έχουν φτάσει να κατέχουν υψηλές θέσεις στις ένοπλες δυνάμεις. Αυτή τη στιγμή το 30% των απόφοιτων σχολών αξιωματικών του ισραηλινού στρατού είναι θρήσκοι¹³¹, ένα ποσοστό ενδεικτικό της τάσης ιδεολογικής μεταστροφής του. Στην εκπαίδευση, το κίνημα των εποίκων έχει κατορθώσει κι έχει διαμορφώσει ένα αυτόνομο εκπαιδευτικό σύστημα μέσα στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας. Η ύπαρξη θρησκευτικών σχολείων και η διατήρηση του πλήρους ελέγχου τους από την ηγεσία του κινήματος των εποίκων, του έχει δώσει τη δυνατότητα να επιδράσει καταλυτικά στην κοινωνικοποίηση των μαθητών, που στις περισσότερες περιπτώσεις είναι και οι ίδιοι κάτοικοι εποικισμών. Αυτή η διαδικασία οδηγεί στη

¹²⁸ Zertal, Id., *Israel's Holocaust and the Politics of Nationhood*, σελ. 202

¹²⁹ ό.π., σελ. 203

¹³⁰ Newman, D., *From Hitmachalut to Hitmatkut*, σελ. 210

¹³¹ Haaretz, Harel, Amos, 'Loud-mouthed rabbi reflects IDF's religious bent', 2 Ιουλίου 2009, <http://www.haaretz.com/print-edition/news/analysis-loud-mouthed-rabbi-reflects-idf-s-religious-bent-1.279217>

δημιουργία των επόμενων γενεών ακτιβιστών του κινήματος. Κάποια από αυτά τα σχολεία μεταφέρουν τους μαθητές σε διαδηλώσεις της δεξιάς, με τη δικαιολογία πως έτσι μαθαίνουν να συμμετέχουν σε νόμιμες δημοκρατικές διαδικασίες, ενώ ταυτόχρονα ενισχύεται ο δεσμός τους με τη γη του Ισραήλ¹³². Η αυτονόμηση της κοινότητας των εποίκων από την υπόλοιπη ισραηλινή κοινωνία, σε βασικούς τομείς, όπως η εκπαίδευση και ο στρατός, έχει οδηγήσει τελικά στη δημιουργία μιας κοινωνίας μέσα στην κοινωνία. Αν και πριν τριάντα χρόνια, αυτή ήταν περιορισμένη σε μέγεθος και επιρροή, σήμερα έχει δυναμώσει και δημογραφικά και σε ιδεολογικό επίπεδο. Η λειτουργία αυτόνομων θεσμών επιτρέπει στο κίνημα των εποίκων να αναπαράγεται, και να δυναμώνει, καθώς ασκεί πλήρη έλεγχο στη διαδικασία κοινωνικοποίησης των νεαρών μελών του¹³³. Αυτή η δυνατότητα αναπαραγωγής και αυτονόμησης του κινήματος των εποίκων αποτελεί μια πρόκληση για την ισραηλινή κοινωνία, σε σχέση με τη δυνατότητα της να διατηρήσει τον έλεγχο και τη συνοχή της.

¹³² Newman, D., *From Hitnachatut to Hitmatkut*, σελ. 210

¹³³ ό.π., σελ. 211

Επίλογος

Η εμφάνιση του Gush Emunim και του κινήματος των εποίκων αποτέλεσε σημείο καμπής για την ισραηλινή κοινωνία. Το μεσσιανικό όραμα που έφερε μαζί του, η πίστη στη Λύτρωση μονάχα μέσα από την κατάκτηση ολόκληρης της γης του Ισραήλ, όπως ήταν γραφτό, άσκησε γοητεία σε μεγάλο μέρος της. Παράλληλα, με τη μεσσιανική ρητορική, οι έποικοι άγγιξαν και ζητήματα κρίσιμα για την κοινωνία. Χρησιμοποίησαν το υπαρξιακό άγχος της κοινωνίας και το μόνιμο ζήτημα της ασφάλειας της χώρας, για να κερδίσουν νομιμοποίηση για τις παράνομες πρακτικές τους. Η κλοπή της παλαιστινιακής γης μεταμορφώθηκε σε αναγκαιότητα (εκτός από θεϊκή εντολή) για τη διασφάλιση της ειρήνης και της ασφάλειας του Ισραήλ. Το κίνημα των εποίκων αντιλαμβάνονταν τον εαυτό του ως τον πραγματικά γνήσιο φορέα του Εβραϊσμού και του πνεύματος του Σιωνισμού, μέσα από ένα μείγμα θρησκευτικού φανατισμού και ακραίου εθνικισμού.

Η πορεία του κινήματος τα τριάντα χρόνια της δράσης του συνοδεύτηκε από μικρές και μεγάλες αμφισβητήσεις του, εντός του ή και από την ισραηλινή κοινωνία γενικότερα. Αυτό που κατάφερε αδιαμφισβήτητα όμως, ως ουσιαστικός ιδεολογικός εκπρόσωπος και εκφραστής του Νεοσιωνισμού, ήταν η νομιμοποίηση της ιδεολογίας του ως έναν ισχυρό πολιτικό πόλο. Και ενώ η αφήγηση του Μετασιωνισμού, ως ένα μοντέλο κοινωνικής οργάνωσης του Ισραήλ, που ξεπερνά τις αγκυλώσεις που προκαλεί η προσκόλληση στο Σιωνισμό ως βασικό συστατικό της εθνικής ταυτότητας της χώρας, επέβαλλε την παρουσία της ως πολιτική πρόταση, ποτέ δεν κατάφερε να ασκήσει ανάλογη επιρροή, όπως ο Νεοσιωνισμός των εποίκων, που έχει καταφέρει να επιδρά καταλυτικά στις εξελίξεις, και να κατέχει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της πολιτικής της χώρας, και συνεπώς της πορείας που ακολουθεί η κοινωνία.

Η πολιτική που ασκείται από την κυβέρνηση του Ισραήλ αυτή την περίοδο προσιδιάζει στην ιδεολογία του κινήματος των εποίκων όσο ποτέ άλλοτε. Η ειρηνευτική διαδικασία με τους Παλαιστίνιους είναι αδρανής, εκτός από μερικές ανούσιες και ανώφελες προσπάθειες αναζωογόνησης τους, τις οποίες το ίδιο μποϋκοτάρει πριν καν ξεκινήσουν. Στις 12 Αυγούστου 2013 η κυβέρνηση του Ισραήλ ανακοίνωσε το χτίσιμο 1200 νέων σπιτιών σε εποικισμούς της Δυτικής Όχθης, μόλις τρεις μέρες πριν αρχίσει ένας κύκλος διαπραγματεύσεων με τους Παλαιστίνιους. Ο αρμόδιος υπουργός Uri Ariel δήλωσε πως: «καμμία χώρα δεν μπορεί να μας υποδείξει που μπορούμε και που δεν μπορούμε να χτίσουμε», εκφράζοντας μια

ολοκληρωτική απαξίωση για το διεθνές Δίκαιο, το οποίο έχει αυτή ακριβώς την αρμοδιότητα, και το οποίο το Ισραήλ σταθερά εδώ και δεκαετίες αγνοεί¹³⁴. Εξάλλου, και οι προηγούμενες προσπάθειες διαπραγματεύσεων το 2010 κατέρρευσαν εξαιτίας της επιμονής του Ισραήλ να συνεχίσει την επέκταση των εποικισμών, κατά τη διάρκειά τους.

Η διαχείριση του φόβου και του υπαρξιακού άγχους της ισραηλινής κοινωνίας έχει γίνει αρκετές φορές στο παρελθόν εργαλείο των κυβερνήσεων της χώρας. Αυτή την περίοδο η επίκληση του κινδύνου ενός νέου ολοκαυτώματος, έρχεται με αφορμή την κυβέρνηση του Ιράν. Η ασφάλεια της χώρας έρχεται και πάλι στο προσκήνιο ως το ανώτατο αγαθό, το οποίο η κυβέρνηση οφείλει να διαφυλάξει. Η χρήση αυτών των εργαλείων ήταν ανέκαθεν υποστηρικτική της κουλτούρας των εποίκων. Σπρώχνει την κοινωνία στην περιχαράκωση και την απομόνωση, ενισχύοντας την εθνικιστική αφήγηση περί ενός περιούσιου λαού, περιτριγυρισμένου από εχθρούς, και ερεθίζοντας τα πιο συντηρητικά και αντιδραστικά αντανακλαστικά της κοινωνίας.

Η ισραηλινή κοινωνία στον 21^ο αιώνα δείχνει να βρίσκεται αγκιστρωμένη ακόμη σε αφηγήσεις που ενώ ταίριαζαν στις εξελίξεις και την πραγματικότητα του 20^{ου} αιώνα, σήμερα δείχνουν να είναι τουλάχιστον αναχρονιστικές. Το κίνημα των εποίκων και ο μεσσιανικός του Σιωνισμός επιδιώκει αυτή την καθήλωση της κοινωνίας, καθώς αυτό του δίνει το πλεονέκτημα στη διαμόρφωση του κοσμοειδώλου της κοινωνίας συνολικά. Το ερώτημα που οφείλει να απαντήσει η ισραηλινή κοινωνία είναι προς ποιά κατεύθυνση θέλει να κινηθεί. Προς μια πορεία ενός κράτους για όλους τους πολίτες, δημοκρατικού και φιλελεύθερου, ή προς μια πορεία δημιουργίας μιας κλειστής φοβικής κοινωνίας που αρνείται να συμμετάσχει στην παγκόσμια κοινότητα, αγκιστρωμένη στις ψευδαισθήσεις της θεϊκής της καταγωγής και αποστολής.

Η Idith Zertal περιγράφει την επίδραση του κινήματος των εποίκων και την αγωνία της για την πορεία της ισραηλινής κοινωνίας εξαιρετικά:

¹³⁴ Palestine Chronicle, 'Israel Announces Raft of New Settlement Houses Days Ahead of Peace Talks', 12 Αυγούστου 2013, <http://www.palestinechronicle.com/israel-announces-raft-of-new-settlement-houses-days-ahead-of-peace-talks/#.Uhi6SRZxIrh>

‘Το «φάντασμα» του Gush Emunim, για το οποίο μιλάνε οι ιδρυτές του, είναι εδώ και τριάντα χρόνια ο δαίμονας της ισραηλινής κοινωνίας, το φροϋδικό unheimlich που αναδύεται μερικές φορές από τα βάθη του υποσυνείδητού του για να φανερώσει την σκοτεινή του πλευρά και τον παραλογισμό του. Για να τη βασανίσει με το ερώτημα μήπως ο συνδυασμός της μεσσιανικής πίστης με πολιτική εγρήγορση, των ξεσπασμάτων παραλογισμού με την αποτελεσματική οργανωτική και επιχειρησιακή ικανότητα, της βίας και της παρανομίας με την αυτάρεσκη συζήτηση περί δικαίου – που χαρακτήρισε το Gush Emunim για πολλά χρόνια – έχει ορίσει τελικά την ισραηλινή κοινωνία στο σύνολό της¹³⁵.’

¹³⁵ Zertal, Id., *Lords of the Land*, σελ. 244

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- **Ben-Moshe, Danny.** ‘The Oslo Peace Process and Two Views on Judaism and Zionism, 1992-1996’ (Journal of Palestine Studies, Vol. 32, No., 1, May 2005).
- **Drori, Israel και Weizmann, Chaim.** ‘Prime Minister Yitzhak Rabn against the Settlers: A Stakeholder Analysis’ (Public Administration Review, March/ April 2007).
- **Finkelstein, Norman.** ‘Η Βιομηχανία του ολοκαυτώματος: Σκέψεις σχετικά με την εκμετάλλευση της εβραϊκής οδύνης’ (Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου, Αθήνα, 2000).
- **Haklai, Oded.** ‘Linking Ideas and Opportunities in Contentious Politics: The Israeli Nonparliamentary Opposition to the Peace Process’ (Canadian journal of Political Science, Vol. 36, No., 4, September 2003).
- **Kellerman, Aharon.** ‘Settlement Myth and Settlement Activity: Interrelationships in the Zionist Land of Israel’ (Transactions of the Institute of British Geographers, New Series, Vol. 21, No. 2, 1996).
- **Kimmerling, Baruch.** ‘Politicide: Ariel Sharon’s War against the Palestinians’ (Verso Books, London, 2003).
- **Kopelowitz, Ezra και Diamond, Matthew.** ‘Religion that Strengthens Democracy: An Analysis of Religious Political Strategies in Israel’ (Theory and Society, Vol. 25, No. 5, October 1998).
- **Laquer, Walter και Rubin, Barry (ed.).** ‘The Israel-Arab Reader (Penguin Books, New York, 2001).
- **Morris, Benny.** ‘Righteous Victims: A History of the Zionist-Arab Conflict, 1881-2001’ (vintage Books, New York, 2001).
- **Pappe, Ilan.** ‘A History of modern Palestine’ (cambridge University Press, Cambridge, 2004).
- _____. ‘The Ethnic Cleansing of Palestine’ (OneWorld Publications, Oxford, 2006).

- _____. ‘Israel at a Crossroads between Civic Democracy and Jewish Zealotocracy’ (Journal of Palestine Studies, Vol. 29, no. 3, spring 2000).
- **Renan, Ernest.** ‘Τι είναι Έθνος; (Μηνιαία Επιθεώρηση Ο Πολίτης, Τεύχος 121, Ιανουάριος- Μάρτιος 1993).
- **Rose, Jaqueline.** ‘Το Ζήτημα του Σιωνισμού’ (Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2006)
- **Σακκάς, Γιάννης Δ.** ‘ Το Παλαιστινιακό: Ο Σιωνισμός, οι Άραβες και ο Διεθνής Παράγοντας, 1882-1948 (Πατάκης, Αθήνα, 2005).
- **Shaw-Smith, Peter.** ‘The Israeli Settler Movement Post-Oslo’ (Journal of Palestine Studies, Vol. 23, no. 3, Spring 1994).
- **Shlaim, Avi.** ‘The iron Wall: Israel and the Arab World’ (Penguin Books, New York, 2000).
- **Smith, Charles D.** ‘Palestine and the Arab-Israeli Conflict: A History with Documents’ (Bedford/St.Martin’s, Bloomington, 2004).
- **Tessler, Mark.** ‘A History of the Israeli-Palestinian Conflict’ (Indiana University Press, Bloomington, 1994).
- _____. ‘The Political Right in Israel: Its Origins, Growth, and Prospects’ (Journal of Palestine Studies, Vol. 15, No. 2, Winter 1986).
- **Weissbrod, Lilly.** ‘From Labour Zionism to New Zionism: Ideological change in Israel’ (Theory and Society, Vol. 10, no. 6, november 1981).
- **Will, Donald S.** ‘Zionist Settlement Ideology and its Ramifications for the Palestinian People’ (Journal of Palestine Studies, Vol. 11, No. 3, Spring 1982).
- **Zertal, Idith και Eldar, Akiva.** ‘Lords of the Land: The War over Israel’s Settlements in the Occupied Territories, 1967-2007’ (Nation Books, New York, 2007).
- **Zertal, Idith.** ‘Israel’s Holocaust and the Politics of Nationhood’ (Cambridge University Press, Cambridge, 2005).
- _____. ‘From the People’s Wall to the Wailing Wall: A Study in Memory, Fear and War’ (Representations, No. 69, Special Issue: grounds for Remembering, winter 2000).

- ‘Armed right in Israel’ (Journal of Palestine Studies, Vol. 10, No. 1, Autumn 1980).
- ‘Settlement monitor’ (Journal of Palestine Studies, Vol. 38, No. 3, spring 2009).

Ιστοσελίδες

- Haretz Editorial, ‘The Israeli government gave in to the settlers’, 4 Απριλίου 2012, <http://www.haaretz.com/opinion/the-israeli-government-gave-in-to-the-settlers-1.422490>
- Haaretz, Harel, Amos, ‘Loud-mouthed rabbi reflects IDF’s religious bent’, 2 Ιουλίου 2009, <http://www.haaretz.com/print-edition/news/analysis-loud-mouthed-rabbi-reflects-idf-s-religious-bent-1.279217>
- Palestine Chronicle, ‘Israel Announces Raft of New Settlement Houses Days Ahead of Peace Talks’, 12 Αυγούστου 2013, <http://www.palestinechronicle.com/israel-announces-raft-of-new-settlement-houses-days-ahead-of-peace-talks/#.Uhi6SRZxIrh>